

Katsauksen laatinut työryhmä:

Aakkula, Jyrki	(luku 6)
Ahlstedt, Jaana	(taitto, toimitus)
Helin, Janne	(luku 5)
Jansik, Csaba	(luku 2.4)
Karhula, Timo	(luku 4.1)
Knuuttila, Marja	(luku 1.1)
Koikkalainen, Kauko	(luku 5)
Koivisto, Anu	(luku 2.3)
Kujala, Sanna	(luku 1.3)
Latukka, Arto	(luku 4.3)
Miettinen, Antti	(luku 5)
Myyrä, Sami	(luku 4.2)
Niemi, Jarkko	(luku 2.2)
Niemi, Jyrki	(luku 2.4, 3, yhteenveto, toimitus)
Onkalo, Pirjo	(luku 6)
Rantamäki-Lahtinen, Leena	(luku 1.2)
Tauriainen, Jukka	(luku 4.3)
Tuomisto, Jussi	(luku 2.1)
Turunen, Harri	(luku 4.1)
Vanninen, Leena	(luku 4.4)
Voutilainen, Olli	(luku 6)

Kannen suunnittelu: Ben Rydman

Kansikuva: Fanny Churberg, Kaskimaisema Uudeltamaalta
(todennäköisesti 1872)

Teoksen omistaa Taidesäätiö Merita, kuvaajana Seppo Hilpo

Fanny Churberg (1845–1892) oli taidemaalari ja taidekriitikko. Hän harrasti myös taidekäsintöitä ja oli Suomen Käsityön Ystävät -yhdistyksen perustajia. Lyhyen, noin kymmenvuotisen taiteilijanuransa aikana hän opiskeli Düsseldorfissa ja Pariisissa, joista hän sai vaikutteita töihinsä. Churbergin maalauksille oli ominaista voimakas, leveä siveltimen käyttö ja vastakohtaisuuksia korostava värin käsittely. Aiheet olivat usein luonnonilmiöitä. *Kaskimaisema Uudeltamaalta* -maalauksessa (öljy kankaalle) kuvaa maisemaa, jossa etualalla karussa kivikossa kasvaa muutama koivu ja takana avautuu suomalainen peltomaisema järvineen ja metsineen.

Taloustutkimus

JULKAISUJA 107

Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 2007

Jyrki Niemi ja Jaana Ahlstedt (toim.)

Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus
Agrifood Research Finland
Economic Research
PUBLICATIONS 107

ISBN 978-951-687-145-8
ISSN 1458-2996

Copyright
MTT Taloustutkimus

Julkaisija
MTT Taloustutkimus, Luutnantintie 13, 00410 Helsinki
<http://www.mtt.fi/mttl>

Jakelu ja myynti
MTT Taloustutkimus, Luutnantintie 13, 00410 Helsinki
puh. (09) 560 80, telekopio (09) 563 1164
e-mail: julkaisut@mtt.fi

Painatus
Vammalan Kirjapaino Oy 2007

Esipuhe

Maatalouspolitiikan avoimuus ja läpinäkyvyys lisääntyivät vuonna 2006 merkittävästi, kun maataloustukien saajat julkistettiin. Juridisten uudistusten rinnalla MTT taloustutkimuksen julkaisema uusi Taloustohtori-verkkopalvelu niin ikään edistää aivan uudella tavalla maatalouden ja maatalouspolitiikan avoimuutta. Taloustohtori tuottaa erittäin kattavasti ja avoimesti luotettavaa ja varsin yksityiskohtaista tietoa Suomen maatalojen taloudesta ja vieläpä siinä muodossa kun palvelun käyttäjä itse tiedon haluaa. Tiedonsaannille asettaa rajat tässä järjestelmässä vain yksittäisten yritysten tietosuoja, josta järjestelmä ei tingi piiruaakaan ja jota se kunnioittaa aivan ehdottomasti. Vuonna 2007 palvelu laajenee edelleen niin, että siitä näkee suomalaisten maatalojen taloudellisen aseman eurooppalaisten maatalojen keskuudessa laajemminkin.

Maatalouspolitiikan saralla otetuista avoimuutta ja läpinäkyvyyttä lisänneistä merkittävistä askeleista huolimatta, maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden markkinoilla ei ole tapahtunut vastaavaa edistystä. Markkinoilla ei ole vielä päästy todelliseen läpinäkyvyyteen eikä ainakaan toistaiseksi ole olemassa merkkejä siitä, että kehityssuunta olisi kääntymässä todellista läpinäkyvyyttä edistäväksi. Nykyinen kehitys on ottamassa pikemminkin taka-askeleita mitä markkinoiden avoimuuteen tulee. Yleinen kehitys, jossa maatalousyrittäjät nivotaan yhä kiinteämmin teollisuuden ja kaupan liiketoimintamalleihin, jatkuu ja siinä on huolestuttavia piirteitä sen vuoksi, että ruokaketjun sisällä on voimakkaita valtakeskittymiä. Suureksi haasteeksi jatkossa muodostuu se, millä tavoin yhä voimakkaammin integroidun ruokaketjun markkinat saadaan riittävän läpinäkyviksi niin, että reilun ja avoimen kilpailun toimivuus voidaan taata. Tässä riittää työsarkaa sekä viranomaisille että tutkimukselle.

Toivottavasti myös tämä vuosijulkaisu omalta osaltaan johtaa käyttäjänsä tiedonlähteille ja palvelee niin maatalous- ja elintarvikepolitiikan, kuin myös elintarvike-markkinoiden läpinäkyvyyttä.

MTT esittää parhaimmat kiitokset julkaisun toimittaneille professori Jyrki Niemelle ja tutkimussihteerille Jaana Ahlstedtille sekä kaikille julkaisun kirjoittamiseen osallistuneille tutkijoille.

Helsingissä 27. päivänä helmikuuta 2007

Kyösti Pietola
Tutkimusyksikön johtaja
MTT taloustutkimus

Sisällysluettelo

Yhteenveto	5
1. Maatalouden toimintaympäristö	10
1.1. Maa- ja elintarviketalous kansantalouden osana	10
1.2. Maaseudun yrittäjyys	16
1.3. Suomalainen maatila	20
2. Maatalous- ja elintarvikemarkkinat	24
2.1. Peltokasvituotanto	24
2.2. Kotieläintuotanto	29
2.3. Puutarhatuotanto	36
2.4. Elintarvikemarkkinat	42
3. Maatalouspolitiikka	49
3.1. EU:n yhteinen maatalouspolitiikka	49
3.2. Kansallinen tuki	52
4. Maatalouden taloudellinen tila	56
4.1. Maataloustulo	56
4.2. Maatalouden tuottavuuskehitys	58
4.3. Yritysten tulos- ja kannattavuuskehitys	59
4.4. Maatalouden tuotantokustannukset	64
5. Maatalous ja ympäristö	66
5.1. Maatalouden ympäristövaikutukset	66
5.2. Muutospaineet maatalouden ympäristöpolitiikassa	68
5.3. Maatalouden ympäristötuki vuosina 2007–2013	69
5.4. Vesiensuojelun suuntaviivat	72
6. Maaseutu- ja aluepolitiikka	76
6.1. Maaseututyypit ja niissä tapahtunut kehitys	77
6.2. Manner-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelma	79
6.3. Suuralueittaiset EAKR-toimenpideohjelmat	80
6.4. Manner-Suomen ESR-ohjelma	82
6.5. Maaseutu- ja aluepolitiikan haasteita	83
Liitetaulukot	88

Erityisteemat

Huoltovarmuuden ja maatalouden ”kohtalonyhteys” muuttumassa?	14
Tuotantoeläinten hyvinvointi	34
Sanoista tekoihin elintarviketieteen vastuullisuuden sisällön rakentamisessa	40
CAP-terveystarkastus: tulevat uudistukset ja rakenteellinen sopeutuminen	54
Biokaasu ja sen mahdollisuudet maataloilla	74
Monialaiset maatilat – maaseudun ja maatalouden kehittämisen solmukohta	85

YHTEENVETO

EU:n maatalous- ja maaseutupolitiikassa ei valmisteltu vuoden 2006 aikana isoja uusia kokonaisuuksia, vaan vuosi kului aiemmin sovittujen CAP- ja sokeriuudistusten toimeenpanoon sekä tulevan rahoituskauden alue- ja maaseutuohjelmien kansalliseen valmisteluun.

Vuoden 2006 alussa Suomessa otettiin käyttöön EU:n yhteisen maatalouspolitiikan uudistuksen yhteydessä vuonna 2003 sovittu tilatukijärjestelmä, jonka kautta maksetaan jatkossa pääosa EU:n kokonaan rahoittamista maataloustuista. Tilatuen saamisen ehdoiksi tuli täydentävien ehtojen noudattaminen: pelto on pidettävä hyvässä viljelykunnossa ja lisäksi on huolehdittava tietyistä eläinten hyvinvointiin ja ympäristön tilaan liittyvistä minimivaatimuksista.

Tilatuen käyttöönottoon vuonna 2006 sisältyi suuria muutoksia, joten aikataulu uudistuksen toteuttamiseen oli erittäin tiukka. Tilatuki onnistuttiin kuitenkin maksamaan joulukuussa 2006 lähes kaikille tiloille.

Vuosi 2007 ei tuo mukanaan saman laajuista tukimullistusta kuin vuoden 2006 tilatukeen siirtyminen. Maatalouden ympäristötuen sisältö kuitenkin uudistuu ja kansallisiin tukiin tulee muutoksia.

WTO-neuvottelut kariutuivat

Maailman kauppajärjestö WTO:n johdolla käydyt neuvottelut maailmankaupan vapauttamisesta oli määrä saada päätökseen vuonna 2006. Neuvottelut kuitenkin kariutuivat Genevessä heinäkuussa 2006 – eivät lopullisesti, mutta voi olla, että ratkaisuvaiheet siirtyvät jopa muutamalla vuodella. Dohan kierroksen nimellä tunnetun prosessin katkeaminen oli takaisku erityisesti maatalouskaupan vapauttamista ajaneille. Heti Geneven kokouksen jälkeen alkoikin syyttely; erityisesti Yhdysvallat on saanut osakseen voimakasta arvostelua.

Kaupan vapauttamiselta ei voida kuitenkaan jatkossakaan välttyä. Neuvottelut jatkuvat ja Dohan kierroksen paperit otetaan taas esille kaapista pölyyntymästä. Niinpä EU joutuukin ennen pitkää ajamaan rajasuojaansa ja maatalouden tukiaan alas.

Unioni laajentui Bulgariaan ja Romaniaan

Bulgarian ja Romanian liittyminen Euroopan unionin jäseniksi vuoden 2007 alussa päätti suuren laajentumiskierroksen, joka vuonna 2004 toi jäseniksi kahdeksan Itä-Euroopan maata sekä Maltaan ja Kyproksen. Tuoreimman jäsenkaksikon myötä EU laajentui 27 jäsenmaan ja lähes 500 miljoonan kansalaisen yhteisöksi. Maataloudesta toimeentulonsa saavia EU-kansalaisia on nyt runsaat 15 miljoonaa eli yli kaksinkertainen määrä vuotta 2004 edeltäneeseen tilanteeseen verrattuna.

Unionin viljelyalaa suuri laajentumiskierros itään on kasvattanut yhteensä lähes 45 prosenttia, mutta suurimmalla osalla maataloustuotteista tuotanto lisääntyy noin 20–25 prosenttia. Maatalouden bruttoarvonlisäys kasvaa vain 11 prosenttia. Tämä prosenttilukujen ero kuvastaa, miten Keski- ja Itä-Euroopan maiden tuotantopotentiaali on vielä merkittävältä osin hyödyntämättä.

Laajentumisen myötä tapahtuvat muutokset elintarvikemarkkinoilla sekä maatalouspolitiikassa tuntuvat myös unionin reuna-alueilla kuten Suomessa. Mitään erityisen dramaattisia muutoksia itälaajenemisesta ei ole tosin seurannut ainakaan nopeasti. EU:n laajeneminen on jatkoa aiempaan kehityskulkuun ja kansainvälistymiseen. Se avaa suomalaisille elintarviketuotuksille uusia vientimahdollisuuksia, vaikka uhkakuviaakin leijuu ilmassa kilpailutilanteen kiristytessä.

Suomen maaseudulle uusi kehittämisohjelma

Maaseutu- ja aluepoliittisessa valmistelussa tärkeä asia on ollut viime vuosina EU:n uuteen ohjelmakauteen 2007–2013 varautuminen. Ohjelmakausi on EU:ssa keskeisin politiikkavalmistelua rytmittävä käsite. Niinpä vuosi 2006 ja osittain jo vuosi 2005 käytettiin ohjelmakauteen valmistautumiseen. Valmistelutyötä tehtiin hallinnossa ja keskeisissä sidosryhmissä EU-tasolta paikallistasolle ja valmisteltavina oli samanaikaisesti useita eri toimenpidekokonaisuuksia, joista tärkeimpinä kansallisesta näkökulmasta voidaan pitää Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelmaa sekä eri rakennerahastojen toimenpideohjelmia.

Suomen maaseudun uusi kehittämisstrategia ja siihen perustuva esitys Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelmaksi vuosille 2007–2013 hyväksyttiin valtioneuvostossa elokuussa 2006. Maaseudun kehittämisstrategian painopistealueita ovat maa- ja metsätalouden harjoittaminen taloudellisesti ja ekologisesti kestäväällä sekä eettisesti hyväksyttävällä tavalla, maaseudun yritystoiminnan kehittäminen sekä paikallisen omaehtoisen toiminnan vahvistaminen.

Uusi maaseutuohjelma puolestaan luo keskipitkän ajan näköalan maatalouden kehittämistoimille. Ohjelma jakautuu Euroopan neuvoston maaseutuasetuksen mukaisesti neljään toimintalinjaan, joita ovat (1) maa- ja metsätalouden kilpailukyvyyn parantaminen, (2) ympäristön ja maaseudun tilan parantaminen, (3) maaseudun elinkeinoelämän monipuolistaminen ja maaseutualueiden elämänlaadun parantaminen sekä (4) Leader-toimintatapa.

Ohjelman kokonaisrahoitus jää josain määrin alhaisemmaksi kuin edellisellä ohjelmakaudella 2000–2006, sillä EU on leikkannut omaa rahoitusosuuttaan, ja tätä leikkausta ei kyetty täysimääräisesti kompensoidaan kansallisista varoista. Toisin kuin monissa muissa jäsenmaissa, merkittä-

vä osa maataloustuista maksetaan Suomesa juuri näistä maaseuturahoista. Niinpä ohjelman kokonaisrahoituksesta yli 80 % käytetään Suomessa luonnonhaittakorvaukseen ja ympäristötukeen.

Ympäristötukijärjestelmä uudistuu

Maaseudun kehittämisohjelmaan kuuluvan maatalouden ympäristötuen yleistavoitteet säilyvät vuosina 2007–2013 samansuuntaisina kuin aiemmissakin ohjelmissa. Tärkeimpänä tavoitteena on tuotannon harjoittaminen nykyistä pienemmällä ympäristökuormituksella. Samalla pyritään turvaamaan maatalouden luonnon monimuotoisuus ja kulttuurimaisemien säilyminen sekä edellytykset tuotannon harjoittamiselle myös pitkällä aikavälillä.

Myös rakenteeltaan uusi ympäristötuki on hyvin samankaltainen kuin edellinen ohjelma. Toimenpiteet jakautuvat kaikille ohjelmaan liittyville pakollisiin perustoimenpiteisiin, niitä täydentäviin lisätoimenpiteisiin ja vaativampiin erityistoimenpiteisiin. Erityistoimenpiteitä rahoitetaan ei-tuotannollisten investointien tuella.

Edelliseen ohjelmakauteen verrattuna suurimpia muutoksia ympäristötuessa on se, että toimenpiteiden on ylitettävä tilatuen täydentävien ehtojen vaatimukset, kun aikaisemmassa järjestelmässä lähtötasona oli ”tavanomainen hyvä maatalouskäytäntö”. Myös lannoitusvaatimukset kiristyvät erityisesti kotieläintiloilla lannan sisältämän fosforin käyttökelpoisuusprosentin noston seurauksena. Lisäksi tuotantoeläinten hyvinvoinnin edistämiseksi on suunniteltu oma tukijärjestelmänsä.

Vuodesta 2004 maksettua ympäristötuen kansallista lisäosaa ei enää makseta uusille ympäristötukisopimuksille. Näin ollen lisäosa poistuu ja osa lisäosarahoista siirretään vuonna 2007 ympäristötukeen. Siirto ei korvaa Etelä-Suomen kasvinviljelytilojen menetyksiä, joten muutoksen seurauksena erikoiskasvien viljelyn houkuttelevuus heikkenee.

Maatalouspolitiikkaan uusia ehdotuksia

Maatalouden kilpailukyky ja suomalaisen elintarviketeollisuuden asema olivat maatalouspolitiikan tulevaisuuden vaihtoehtoja vuonna 2006 pohtineen työryhmän perushuolet. Työryhmä, jota johti valtiovarainministeriön korkein virkamies, valtiosihteeriksi Raimo Sailas, luovutti loppuraporttinsa maa- ja metsätalousministeri Juha Korkeaojalle tammikuussa 2007.

Työryhmän mielestä maa- ja elintarviketalouden kilpailukykyä on lisättävä muun muassa tukemalla laajentavien tilojen kasvua ja kasvun hallintaa. Investointien tukemisen lisäksi pellonkäytön tehokkuutta olisi parannettava muun muassa vuokraus säännöstöä kehittämällä ja tilusjärjestelyillä. Työryhmä ei asettaisi hallinnollisia esteitä tilakoon kasvulle ja sallisi maataloustuotannon luontaisen keskittymisen Suomessa.

Sukupolvenvaihdoksilta työryhmä poistaisi perintöveron kokonaan. Myös bioenergian tuotanto maataloilla tilojen omaan ei-tieliikennekäyttöön pitäisi vapauttaa verosta.

Korkeatasoisen biotekniikan työryhmä näkee erityisen välttämättömänä kilpailukykyä kehittämiseksi elintarviketajussa ja

bioenergian tuotannossa. Työryhmä edistäisikin geeniteknologian käyttöä Suomen oloihin soveltuvien viljelykasvien jalostamisessa.

Vuoden 2007 haasteena 141-neuvottelut

Etelä-suomalaisilla maanviljelijöillä alkaa taas vuonna 2007 ahdistava epätietoisuuden aika, kun Suomi ja Euroopan unionin komissio valmistautuvat neuvottelemaan siitä, saako Suomi vuoden 2007 jälkeen maksaa Etelä-Suomen kotieläin-, puutarha- ja kasvihuonetoille kansallista tuotantoon sidottua tukea. Tämä tuki perustuu Suomen liittymissopimuksen artiklaan 141. Neuvotteluasetelma komission ja Suomen välillä on tuttu: komissio näkee 141:n siirtymäkauden artiklana ja Suomi pysyvänä.

141-tuen jatkosta on tähän mennessä neuvoteltu jo kolmasti, ja joka kerran tuki on hieman vähentynyt, ja nyt on siis edessä neljäs neuvottelukierros. Neuvottelut olivat viime kerralla eli vuonna 2003 varsin hankalia ja niin saattavat olla nytkin. EU:n maatalouskomissaari Mariann Fischer Boel vaikuttaa olevan sitä mieltä, että 141-tuki on aika korvata kokonaan yhteisen maatalouspolitiikan välinein.

Maatalouden tukijärjestelmä Suomessa, milj. euroa.

	2005	2006 ^{ennakko}	2007 ^{arvio}
EU:n rahoittamat			
CAP-tulotuki	515	541	555
EU:n osarahoittamat			
Luonnonhaittakorvaus	421	420	423
Ympäristötuki	293	294	332
Kansallisesti rahoitettavat			
Pohjoinen tuki	330	327	328
Etelä-Suomen kansallinen tuki	99	97	94
Ympäristötuen kansallinen lisäosa	55	55	2
LFA-tuen kansallinen lisäosa	120	119	119
Muut kansalliset tuet	15	13	30
Yhteensä	1848	1866	1883
EU:n osuus	791	774	766
Kansallinen osuus	1057	1092	1117

Maataloustulolle jo neljäs vuosi alamäkeä

Maa- ja puutarhataloussektorin maataloustulo laski vuonna 2006 jo neljättä vuotta peräkkäin. Maataloustuloa kertyi yhteensä 893 miljoonaa euroa vuonna 2006. Laskua edelliseen vuoteen oli yli kahdeksan prosenttia eli lähes 83 miljoonaa euroa. Syynä oli maa- ja puutarhatalouden kustannusten lähes neljän prosentin kasvu.

Maa- ja puutarhatalouden kokonaiskustannuksia on viime vuosina nostanut erityisesti öljyn hinnan nousu, joka vaikuttaa paitsi suoraan energiakustannuksiin myös välillisesti moniin muihin tuotantopanoksiin kuten lannoitteisiin. Myös koneiden ja rakentamisen hinnat ovat nousseet viime vuosina selvästi yleistä inflaatiiovauhtia nopeammin.

Maa- ja puutarhatalouden kokonaistuotto nousi vuonna 2006 ensimmäisen kerran EU-jäsenyysaikana yli neljän miljardin euron. Maa- ja puutarhatalouden myyntituotot olivat noin 2,1 miljardia euroa ja tuet noin 1,9 miljardia euroa.

Suurin osa myyntituloista eli 1,4 miljardia euroa on peräisin kotieläintuotannosta. Kasvinviljelyn myyntitulot ovat 0,3 miljardia euroa ja puutarhatalouden 0,4 miljardia euroa.

Kotieläintuotto pysyi vuonna 2006 edellisvuoden tasolla, kun naudan teuras-

tuottojen kasvu korvasi maidon ja siipikarjanlihan lievästi alentuneita tuottoja. Naudanlihasta saatu tuotto nousi vajaat seitsemän prosenttia suotuisan hintakehityksen seurauksena.

Tuottajahintojen nousu ja ohra-kaupan kasvu nostivat viljasta saatavia myyntituloja noin neljä prosenttia vuonna 2006. Öljykasvinviljelyn tuotot nousivat peräti 42 prosenttia, kun kauppaan tuleva määrä lisääntyi lähes 20 prosenttia ja tuottajahinnat nousivat noin 18 prosenttia.

Puutarhatuotannon arvo kasvoi

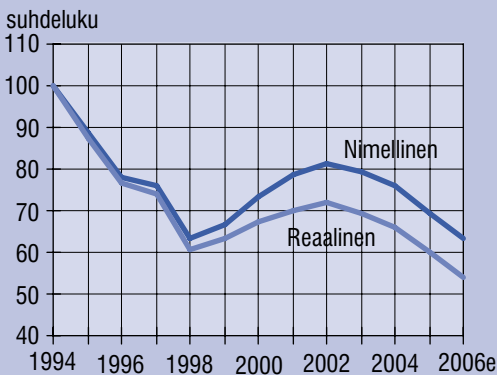
Puutarhatuotannon arvo nousi vuonna 2006 yli neljä prosenttia edellisvuodesta. Kesän 2006 kuivuus pienensi useimpien avomaavihannesten satoja, mutta vähäisempi tarjonta heijastui hintoihin, jotka olivat edellisvuotta selvästi korkeammat. Avomaantuotannon kuivuuden aiheuttamat sadonalennukset heijastuivat myös kasvihuone- ja netuotannon kysyntään. Kuluttajat korvasivat tavanomaista enemmän avomaanvihanneksien kulutusta kasvihuonevihanneksilla. Näin ollen kasvihuonevihannesten kysyntä pysyi hyvänä kesäkauden ja siten hinta oli edellisvuotta korkeampi.

Elintarvikeviennissä ennätysvuosi

Suomalaiselle elintarvikeviennille vuosi 2006 oli kaikkien aikojen ennätysvuosi. Elintarvikkeita vietiin Suomesta yhteensä 1,1 miljardin euron arvosta, mikä on lähes 12 prosenttia enemmän kuin vuotta aiemmin. Samanaikaisesti elintarvikkeita tuotiin Suomeen 2,8 miljardin euron arvosta, mikä on 8 prosenttia edellisvuotta enemmän.

Elintarvikkeet kallistuivat Suomessa 1,5 prosenttia vuonna 2006. Kuluttajahintaindeksin vuosimuutos oli 1,4 prosenttia, joten elintarvikkeiden hintakehitys oli lähes keskimääräisen inflaatiokehityksen mukainen.

Pidemmillä aikavälillä tarkasteltuna elintarvikkeiden hinnat ovat

Maataloustulon kehitys 1994–2006.

nousseet jonkin verran yleistä kuluttajahintakehitystä nopeammin. Vuodesta 2000 vuoteen 2006 ruoan hinta on kallistunut nimellisesti 10,9 prosenttia. Yleinen kuluttajahintaindeksi on noussut samassa ajassa 8,1 prosenttia.

Elintarviketeollisuus ja -kauppa keskittyvät

Elintarvikkeiden vähittäiskaupassa on tapahtunut viime vuosina merkittäviä suurten ketjujen keskeisiä uudelleenjärjestelyjä. Kilpailutilanne on jakautumassa yhä selvemmin kahden suuren eli S- ja K-ryhmän väliseksi kisaksi. Myynnin keskittyminen ilmenee sekä johtavien ketjujen markkinaosuuksissa että toimipaikkojen määrän jyrkässä laskussa. Suuret ruokakaupat kahmaisevat vuosi vuodelta kasvavan osan ruoan myynnistä.

Kauppaketjujen välisen hintakisan kiristytminen heijastuu myös elintarviketeollisuuteen. Kansainväliset fuusiot sekä muut yrityskokoa suurentavat järjestelyt ovat lisääntyneet viime vuosien aikana voimakkaasti elintarviketeollisuuden piirissä.

Vuonna 2006 tehtiin yritysjärjestelyjä erityisesti maito- ja liha-alan yrityksissä. Meijerimarkkinoilla vuoden uutinen oli tanskalais-ruotsalaisen, Euroopan suurimman meijerin Arla Foodsin tulo Suomeen. Arla osti marraskuussa 2006 Suomen toiseksi suurimman maitoalan yrityksen Ingman Foodsin, joka toimittaa neljänneksen Suomen pakatusta maidosta ja jogurteista. Suomalaisyrittäjän on tarkoitus siirtyä kokonaisuudessaan ulkomaiseen omistukseen kolmen vuoden kuluessa.

Suomen kaksi suurinta lihataloa Atria ja HK Ruokatalo jatkoivat kansainvälistymistään. Loppuvuodesta 2006 yhtiöt kisasivat Ruotsin suurimmasta lihayrityksestä Swedish Meatsista. HK Ruokatalon ja Swedish Meatsin välinen kauppa toteutui lopullisesti tammikuussa 2007.

Elintarvikealan yritysten fuusiot Pohjoismaissa viestivät halusta vahvistaa markkina-asemia Itämeren alueella ennen kuin suuret eurooppalaiset valmistajat ehtivät tänne. Pohjoismaiset yritysjärjestelyt eivät pysähdy meijerituotteisiin ja lihataloihin. Panimoala, makeisteollisuus ja leipomoteollisuus olivat kohteina jo aikaisemmin.

Aktiivimaatilojen lukumäärä ja maataloustulo vuosina 1994–2006.

	Maatiloja kpl	Muutos ed. vuodesta, %	Muutos vuodesta 1994, %	Maataloustulo vuoden 2006 hinnoin, milj. €	Indeksi 1992–94 keskiarvo: 100
2006	68 766	-0,5	-33	893	59
2005	69 088	-2,8	-33	993	65
2004	71 100	-1,3	-31	1 099	72
2003	72 000	-1,9	-30	1 152	76
2002	73 386	-2,7	-29	1 191	78
2001	75 384	-3,2	-27	1 161	76
2000	77 896	-5,2	-24	1 114	73
1999	82 142	-4,1	-20	1 051	69
1998	85 690	-3,0	-17	1 006	66
1997	88 370	-3,2	-14	1 222	81
1996	91 281	-4,5	-11	1 268	84
1995	95 562	-7,2	-7	1 452	96
1994	103 000 ¹			1 658	109

¹ MTT Taloustutkimuksen arvio

Lähteet: MTT Taloustutkimuksen kokonaislaskelma, MMM:n tukirekisteri.

1. MAATALOUDEN TOIMINTAYMPÄRISTÖ

1.1. Maa- ja elintarviketalous kansantalouden osana

Elintarvikkeiden ja juomien kulutusmenot ovat Suomessa 17,1 mrd. euroa vuodessa. Tämä vastaa 11:tä %:ia bruttokansantuotteesta.

Kotiin hankittujen elintarvikkeiden ja alkoholittomien juomien osuus (9,7 mrd. euroa) kotitalouksien kulutusmenoista on 12,5 %. Tulojen kasvaessa välttämättömien elintarvikemenojen osuus kulutusmenoista on supistunut. Kun myös alkoholijuomat ja kodin ulkopuolella tapahtuva ruokailu huomioidaan, on elintarvikemenojen osuus 22 %. Ulkona tapahtuvan ruokailun osuus on noin 6 %:a kulutusmenoista.

Kun elintarviketalouden rahavirtaan sisällytetään kokonaiskulutusmenojen lisäksi elintarvikkeiden vienti sekä elintarviketuun välittömästi liittyvät tuet, on elintarviketaloudessa vuosittain liikkuvien rahavirtojen yhteenlaskettu arvo noin 20,5 mrd. euroa.

Maa- ja puutarhatalouden tuotanto

Maa- ja puutarhatalouden bruttoarvo tukiinon kansantalouden tilinpidon mukaan noin 5,7 mrd. euroa ja ilman tukia 3,6 mrd. euroa. Yrityksen ulkopuolelta hankittavien panosten osuus tuotannon bruttoarvosta on noin puolet eli 2,9 mrd. euroa. Tuontipanosten osuus on vajaat 0,3 mrd. euroa.

Maa- ja puutarhataloudessa syntynyt arvonlisäys bruttokansantuotteeseen (BKT) oli vuonna 2005 runsaat 1,4 mrd. euroa, kun tuotantoon sidottu osa tuetaan huomioon perushintaisessa tuotoksessa. Tämä vastaa 1,0 % kaikkien toimialojen yhteenlasketusta BKT:stä. Maa- ja puutarhatalouden BKT-osuus on vuosien mittaan selvästi pienentynyt, sillä tuotannon kasvu muilla sektoreilla on ollut alku- tuotantoa selvästi nopeampaa.

Elintarvikkeiden jalostus

Elintarviketeollisuuden tuotannon bruttoarvo oli vuonna 2005 lähes 9 mrd. euroa. Tämä on vajaa 7 % teollisuustuotannon bruttoarvosta. Elintarviketeollisuuden arvonlisäys oli 2,3 mrd. euroa, mikä on 1,7 % kansantalouden vastaavasta arvonlisäyksestä.

Elintarviketeollisuus on elektroniikka-, metsä- ja metalliteollisuuden ja koneiden valmistuksen jälkeen Suomen viidenneksi suurin teollisuudenala tuotannon jalostusarvolla mitattuna. Päätoimialat jalostusarvolla mitattuna ovat lihanjalostus, leipomoala, maidonjalostus ja juomateollisuus.

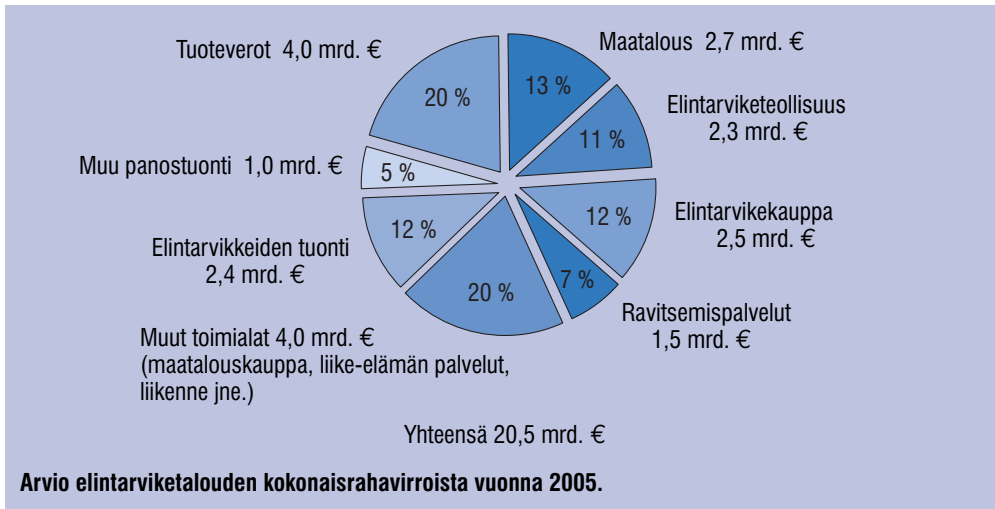
Elintarviketeollisuus on raaka-ainevaltaista sillä välituotteiden osuus on yli 70 % tuotannon bruttoarvosta. Teollisuus hankkii tarvitsemansa raaka-aineet pääosin kotimaiselta maa- ja puutarhataloudelta. Tuontituotteiden osuus elintarviketeollisuuden bruttoarvosta on noin 11 % eli 1 mrd. euroa. Käytännössä merkittävä osa elintarviketeollisuutta on kuljetuskustannusten takia riippuvainen kotimaisesta raaka-aineesta.

Kotimaisen jalostuksen uhkana on elintarvikkeiden tuonti. Markkinoiden avautuminen ja kaupan hankintojen tehostaminen ovat kasvattaneet elintarvikkeiden tuontia. Tuonnin osuus elintarvikkeissa jää kuitenkin vielä alle 20 %:in.

Elintarvikkeiden ja juomien kokonaiskulutusmenot, milj. euroa.

	2004	2005
Yhteensä	16 537	17 083
Elintarvikkeet	8 566	8 859
Alkoholittomat juomat	814	859
Alkoholijuomat	2 681	2 667
Ravituspalvelut	4 476	4 698

Lähde: Tilastokeskus, kansantalouden tilinpito.

Elintarvikkeiden kotimainen kauppa

Alkutuotannon ja jalostuksen ohella kaupan osuus elintarvikeketjussa on merkittävä. Kauppa toimittaa valmiit elintarvikkeet kuluttajille ja ostopanoksia ja raaka-aineita muille elintarvikeketjun aloille.

Tukku- ja vähittäiskauppaportaan osuus kuluttajien elintarvikemenosta on kaikkiaan noin 2,5 mrd. euroa. Kotimainen elintarvikekauppa perustuu ketjuuntuneeseen tukku- ja vähittäiskauppaan, jossa tavaranhankinta on keskitetty. Kotimainen elintarvikekauppa ei ole samaan tapaan riippuvainen kotimaisesta perustuotannosta kuin kotimainen elintarviketeollisuus.

Kaupan asema elintarvikeketjussa suhteessa kotimaiseen raaka-ainetuotantoon ja elintarviketeollisuuteen on vahvistunut. Kauppa pystyy kilpailuttamaan kotimaista elintarviketeollisuutta erittäin tehokkaasti sekä keskenään että ulkomaisten yritysten kanssa.

Elintarvikekauppa on edelleen pitkälti kotimaisten ketjujen käsissä. Saksalaisen ruokaketju Lidlin tulo Suomen markkinoille vuonna 2002 lisäsi elintarvikekaupan hintakilpailua. Tehostuva ja kansainvälistyvä elintarvikekauppa mittaakin elintarvikkeiden kotimaisuuden arvon ja merkityksen.

Elintarvikkeiden ulkomaankauppa

Elintarvikkeiden tuonnin arvo oli 2,8 mrd. euroa vuonna 2006. Tämä on noin 5 % koko tuonnin arvosta. Viennin arvo 1,1 mrd. euroa oli vajaa 2 % koko viennin arvosta. Vuonna 2006 sekä elintarvikkeiden tuonti että vienti kasvoivat. Elintarvikesektorin ulkomaankaupan vaihtosuhdetta heikentää edelleen muiden tuontipainosten, kuten polttoaineiden ja kemikaalien, tuonti.

Osa elintarviketuonnista on sellaisia alkutuotannon tuotteita, joita ei voida tuottaa Suomessa tai joiden kotimainen tuotanto ei ole riittävää. Osa tuontituotteista jalostetaan edelleen elintarvikkeiksi kotimaassa. Ristikkäiskaupan eli samankaltaisten tuotteiden, kuten juustojen, juomien ja makeisten, osuus ulkomaankaupassa on lisääntynyt. Viennistä osa on jalostamattomia tai vähän jalostettuja maatalousraaka-aineita.

Elintarviketalouden verot ja tuet

Valtio toimii elintarvikeketjussa kantaen veroja ja ohjaten tukea maatalouteen. Veroja kannetaan elintarvikkeiden ja ostopanosten hinnoissa sekä tuloveroina tuotannon tuloksesta.

Elintarvikkeilta kannettavien verojen kertymä oli 4,0 mrd. euroa vuonna 2005. Alkoholiveron alentaminen pienensi hie-man kokonaiskertymää. Kulutuksen kasvu näkyy kuitenkin myös elintarvikkeissa ja juomissa lisäten verotuottoja. Vuoden 2006 verokertymäksi arvioidaan 4,2 mrd. euroa.

Elintarvikkeiden arvonlisäveron tuotto on vuositasolla noin 1,4 mrd. euroa ja alkoholijuomien 0,5 mrd. euroa. Ravintolapalvelujen 22 %:in arvonlisäveron tuotto on 1 mrd. euroa ja alkoholijuomaveron tuotto noin 1 mrd. euroa vuodessa. Lisäksi veroa kannetaan virvoitusjuomilta.

Elintarvikkeista kannettava 17 %:n arvonlisävero on korkea EU-maiden keskimääräiseen verrattuna. Eduskuntavaalien läheisyys onkin voimistanut vaatimuksia elintarvikkeiden arvonlisäveron alentamiseksi. Veronalennusta kannattavat niin maatalouden, elintarviketeollisuuden kuin elintarvikekaupan edustajat. Vastustajat epäilevät alennuksen siirtymistä kuluttajahintaan.

Vuonna 2006 Suomen maa- ja puutarhatalous sai tukea 1,9 mrd. euroa. Tuet ovat joko EU:n kokonaan rahoittamia, EU:n ja kansallisin varoin rahoitettuja tai

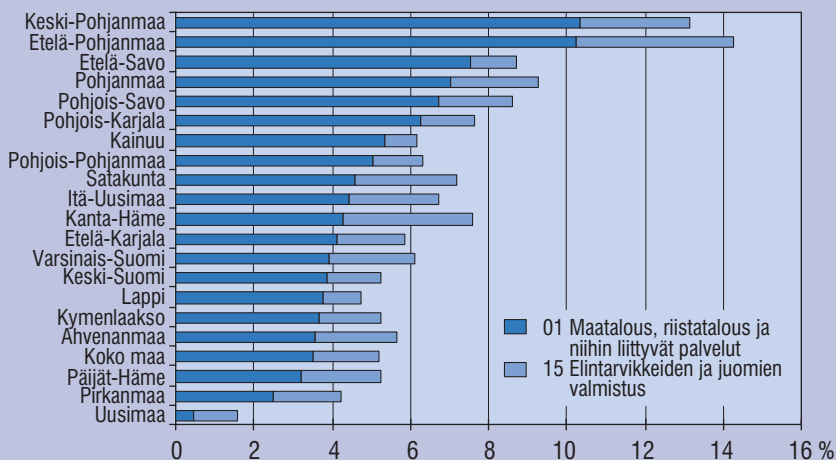
kokonaan kansallisin varoin rahoitettuja. Tuen kokonaismäärästä runsaat 40 % tulee EU:sta ja vajaat 60 % kansallisista varoista.

Elintarviketalouden aluetaloudelliset vaikutukset

Määrällisesti maataloustuotanto on keskittynyt parhaille tuotantoalueille maan länsi- ja lounaisosiin. Muutakin tuotantoa on keskittynyt etenkin eteläiseen Suomeen, jolloin maatalouden merkitys ei muodostu suureksi. Sen sijaan syrjäisemmillä alueilla ja maan itä- ja pohjoisosissa maatalouden merkitys on keskimääräistä suurempi.

Pohjanmaalla ja Savossa, jotka ovat maatalousvaltaisia alueita, maataloudessa syntyy noin 4–8 % alueen tuotannosta kun myös maatalouden saamat tuet otetaan huomioon. Maatalouden tuet lisäävätkin aluetalouksien tuloja.

Myös maatalouden panoskysynnällä on merkitystä aluetalouksissa. Maatalouden ostopanosten kautta arvonlisäystä syntyy kaikkiaan noin 1 mrd. euroa vuodessa. Suuri osa hankinnoista hyödyttää välittömästi aluetaloutta, etenkin maatalouskauppaa, rehuteollisuutta ja kuljetusta.

Maatalouden ja elintarviketeollisuuden työpaikat (%) maakunnittain. Lähde: Alueellinen työssäkäyntitilasto 2004, Tilastokeskus.

Elintarviketeollisuus keskittyy maatalouden tavoin maan etelä- ja länsiosiin. Aluetalouksissa elintarviketeollisuuden merkitys on suurin Etelä-Pohjanmaalla, jossa se muodostaa noin 7 % alueen tuotannosta. Eräissä muissakin maakunnissa, esimerkiksi Hämeessä ja Itä-Uudellamaalla, elintarviketeollisuuden merkitys on keskimääräistä suurempi.

Elintarvikeketjun välittömät ja välilliset työllisyysvaikutukset

Maatalouden työllisten määrä oli vuonna 2006 lähes 91 000 henkilöä eli 3,7 % työllisestä työvoimasta. Tilaluvun vähentyessä työllisten määrä on vähentynyt. Maatalouden etu työllistäjänä on siinä, että työpaikat sijoittuvat sinne, missä muuta tuotantoa on vähemmän.

Hankkimalla ostopanoksia maatalous työllistää noin 20 000 henkilöä. Toisin kuin maataloudessa, nämä työpaikat sijoittuvat muualle kuin varsinaiselle maaseudulle, eli taajamiin ja kuntakeskuksiin.

Elintarviketeollisuus työllistää noin 37 200 henkilöä. Suurin osa elintarvikkeita jalostavasta noin 1 900 yrityksestä on pieniä ja keskisuuria alle 250 hengen yrityksiä, joten muutaman suuren yrityksen merki-

tys elintarviketeollisuuden työllisyydelle on keskeinen. Suuret elintarvikeyritykset työllistävät 67 % alan työllisistä.

Osa yrityksistä jalostaa paikallisia raaka-aineita, jolloin työpaikat sijoittuvat lähelle alkutuotantoa. Tuotannon keskittäminen harventaa kuitenkin toimipaikkojen ja työllisten lukumäärää, etenkin suuremmissa yrityksissä. Osa pienemmistä elintarvikeyrityksistä, esimerkiksi leipomot, hyödyntää paikallista kysyntää.

Elintarviketeollisuus työllistää välillisesti pakkaus- ja kuljetusalalla, tukkukaupassa sekä erilaisissa liike-elämän palveluissa. Yhdessä maatalous ja elintarviketeollisuus työllistävät vajaat 200 000 henkeä.

Samalla kun työpaikat alkutuotannossa ja jalostuksessa vähenevät, ravitsemispalvelujen ja kaupan työpaikat lisääntyvät. Ravitsemispalvelujen työllisten määrä on 60 400 henkilöä ja elintarvikekaupan yli 50 000 henkilöä. Ravitsemispalvelujen ja kaupan työpaikat keskittyvät sinne, missä elintarvikkeiden kysyntä on suurin eli eteläiseen Suomeen ja asutuskeskuksiin.

Kun myös ravitsemispalvelujen ja elintarvikekaupan työllistävä vaikutus muilla aloilla huomioidaan, niin elintarvikesektori työllistää lähes 300 000 henkilöä.

Maatalouden ja elintarviketeollisuuden bruttokansantuoteosuus, perushintaan (käyvin hinnoin).

Vuosi	0	010, 014	DA	010, 014	DA
	Toimialat yhteensä milj. €	Maatalous ja siihen liittyvät palvelut milj. €	Elintarvikkeiden, juomien ja tupakan valmistus milj. €	Maatalous ja siihen liittyvät palvelut %	Elintarvikkeiden, juomien ja tupakan valmistus %
2005	136 381	1 417	2 334	1,0	1,7
2004	132 621	1 455	2 295	1,1	1,7
2003	126 585	1 455	2 369	1,1	1,9
2002	125 699	1 612	2 362	1,3	1,9
2001	122 489	1 602	2 207	1,3	1,8
2000	115 167	1 522	1 818	1,3	1,6
1999	106 217	1 375	2 097	1,3	2,0
1998	101 365	1 242	2 097	1,2	2,1
1997	92 909	1 578	2 077	1,7	2,2

Lähde: Kansantalouden tilinpito 1996–2005, Tilastokeskus. Uusittu sarja.

Huoltovarmuuden ja maatalouden ”kohtalonyhteys” muuttumassa?

Hannes Kulmala, apulaisjohtaja, Huoltovarmuuskeskus

Otsikon kysymystä voidaan tarkastella monesta näkökulmasta. Maatalouden tuotantoyksiköt ovat riippuvaisia tilan ulkopuolisista panoksista. Rehuhuollon ja siihen liittyvän logistiikan täytyy toimia. Toimivat maailmanmarkkinat ovat ammoniakkin ja sitä kautta typpilannoitteiden saannin edellytys. Tilan polttoaineomavaraisuus puhuttaa näinä päivinä. Sähkökatkokset ovat havahduttaneet huomaamaan varavoiman merkityksen. Tilan tuotteiden markkinoille saanti on riippuvainen elintarviketeollisuuden logistiikan toimivuudesta. Toisaalta maamme elintarvikehuolto perustuu kotimaiseen elintarviketuotantoon. Tämä on myös lähtökohtana valtioneuvoston antamassa huoltovarmuuden tavoitepäätöksessä. Maa- ja metsätalouden rooli kotimaisen bioenergian tuottajana on noussut voimakkaasti esiin.

Edellä todetusta voisi helposti vetää yksioikoisen johtopäätöksen; pidetään huoli maatalouden huoltovarmuudesta niin maatalous turvaa osaltaan muun yhteiskunnan huoltovarmuutta. Käytännössä asia ei ole kuitenkaan näin yksinkertainen. Tässä yhteydessä pohdin lähinnä kysymystä, mikä tulee pitkällä tähtäyksellä olemaan maatalouden merkitys maamme huoltovarmuuden kannalta eräiden kehitysskenaarioiden valossa?

Maatalouden toimintaedellytykset

Suomen maatalouden tulevaisuutta on visioitu monissa tuoreissa selvityksissä, mietinöissä ja muistioissa. Maatalouteen kohdistuu monia ristiriitaisiakin politiikkatekijöitä. Globaali markkinapolitiikka korostaa kilpailukykyä ja tuotannon tehokkuutta. Tästä aiheutuu EU:n ja sitä kautta Suomen maatalouspolitiikkaan suuria paineita. Suomen tuotanto-olosuhteet eivät anna suotuisia kilpailuedellytyksiä. Ympäristöpolitiikka asettaa tuotannolle monia reunaehtoja. Nämä ympäristöpoliittisista lähtökohdista ajatellen sinänsä ymmärrettävät tuotantoehdot rajoittavat tuotannon maksimointia. Tässä ristiriitaisessa politiikkaympäristössä on vaikea hahmottaa selkeää huoltovarmuuspolitiikkaa, joka takaisi huoltovarmuuden edellyttämän tuotannon.

Visioissa on esitetty tavoite säilyttää maamme laaja-alaisesti viljeltynä. Monivaikeuteisen maatalouden katsotaan tuottavan automaattisesti yhdeksi julkishyödykkeeksi nimettyä huoltovarmuutta. Kehitys ei välttämättä toteudu visioitujen tavoitteiden mukaisesti. Ajatellaan vaikkapa sokerin viljelyn kohtaloa. Sokeriteollisuuden siirtyminen ulkomaiseen omistukseen, EU:n sokeripolitiikkaan kohdistuneet maailmanmarkkinapaineet ja EU:n oma tuotantopolitiikka johtivat tilanteeseen, jossa tuotantoa Suomessa supistettiin. Lopputuloksena oli, että sokerin osalta huoltovarmuutemme perustuu kansallisen tuotannon sijasta kansainvälisiin markkinoihin.

Onko edellä kuvattu kehityskulku yhden tuotteen osalta poikkeus vai voiko näin tapahtua myös muunkin tuotannon osalta? Onko syytä varautua siihen, että myönteiset visiot eivät toteutuisikaan vaan sokerin osalta kuvattu kehitys toteutuisi laajemminkin? Bioenergian tuotannon kasvu saattaa helpottaa maatalouselinkeinon sopeutumista tilanteeseen, jossa laaja-alaiselle elintarviketuotannon säilyttämiselle ei enää ole markkinaedellytyksiä. Bioenergian tuotannosta voi kehittyä tulolähde, joka korvaa mahdollista elintarviketuotannon supistumista. Tällä kehityksellä olisi vaikutuksensa kansalliseen huoltovarmuuteen.

Elintarviketeollisuuden ja kaupan kehitys

Edellä kuvattu kehitys kytkeytyy kiinteästi elintarviketeollisuuden rakennekehitykseen. Kuluneena EU-aikana elintarviketeollisuus on sopeutunut toimintaympäristön muutoksiin keskittämällä tuotantoa ja tehostamalla logistiikkaa. Tällä kehityksellä on rajansa ja täytyy hakea uutta strategiaa. Elintarviketeollisuutemme on hakeutumassa rajojemme ulkopuolelle tavoitteena saavuttaa vahva asema Itämeren alueen markkinoilla. Tämä kehitys vaatii tulevina vuosina ja vuosikymmeninä voimakkaita investointeja, jolloin investoinnit kotimaan tuotantokapasiteettiin joutuvat entistä tiukempaan vertailuun. Tilanne, jossa haetaan tuotannon volyymia kotimaata laajemmilta markkina-alueilta, voi pakottaa sopeuttamaan toimintaa kotimaassa entistä tehokkaampaan logistiikkamalliin. Tällöin teollisuuden raaka-aineiden hankinta-alueet, rehujen toimitusalueet sekä tuotantovolyymit saattavat pienentyä huomattavasti nykyisestä. Tuotanto Suomessa keskittyisi nykyistä suppeammalle alueelle sekä painottuisi laadukkaisiin ja korkeakatteisiin elintarvikkeisiin kuten esimerkiksi terveysvaikutteisiin tuotteisiin. Tämä ei maatalouselinkeinolle olisi välttämättä katastrofi ottaen huomioon näiden tuotteiden mahdollistama korkeampi raaka-ainehinta ja edellä kuvattu bioenergiatuotannon tuottama tulojen lisäys. Kansallisen elintarviketuotannon huoltovarmuuden kannalta tämä olisi uusi tilanne.

Kauppaa syyllistetään nykyään voimakkaasti siitä, että se ajaa toiminnallaan kotimaisen elintarviketuotannon tuotantoedellytyksiä yhä ahtaammalle. Kauppa perustelee toimintaansa sillä, että se ei vapaiden markkinoiden olosuhteissa voi toimia toisin. Toisaalta kaupan hankinta- ja jakeluverkosto on välttämätön, jotta huoltoketju pellolta pöytään toimii. Jos edellä kuvattu muutos elintarviketuotannon kehityksestä kansallisista markkinoista Itämeren alueen markkinoiksi toteutuu, tulee kaupan palveluverkoston merkitys kasvamaan.

Ollaanko muutosten edessä?

Olen edellä kuvannut yksinkertaistaen ja kärjistäenkin yhtä mahdollista kehitystä. En esitä sitä väistämättömänä tai toivottuna, vaan mahdollisena kehityksenä, joka tulisi ottaa huomioon huoltovarmuustarkastelussa. Haluan tällä nostaa esiin muutamia kysymyksiä. Onko ”virallisissa” skenaarioissa pohdittu riittävästi eri vaihtoehtoja? Onko huoltovarmuutta, siihen vaikuttavia politiikkatekijöitä sekä niiden yhteyksiä maatalouden tuotantoon analysoitu riittävästi? Kilpailevatko elintarviketuotanto ja energiahuolto tulevaisuudessa samoista voimavaroista vai tukevatko ne toisiaan? Onko huoltovarmuuden sitominen tiiviisti kansallisiin markkinoihin tulevaisuudessa mahdollista vai pitäisikö huoltovarmuutta tarkastella laajempien markkinoiden kysymyksenä?

Kehitykseen on vaikuttamassa niin monia tekijöitä, että niiden pitkän tähtäyksen tarkasteluun on pakko jättää riittävästi vaihtoehtoja ja tarkasteltava mahdollisia skenaarioita nykyistä monipuolisemmin. Kotimainen maatalous ei tulevaisuudessa välttämättä tuota huoltovarmuutta siinä määrin kuin tänä päivänä. Jonkin asteinen perusturva on sitä kautta kuitenkin pystyttävä varmistamaan. Kokonaisuuteen liittyy vahvasti suomalaisen omistajuuteen perustuva elintarviketeollisuus ja kauppa, jotka hakevat kilpailukykyä ja kannattavuutta kansallisia laajemmilta markkinoilta. Huoltovarmuudella ja maataloudella on kohtalonyhteys mutta tämä yhteyden sisältö on sidottu ympäristön kehitykseen.

1.2. Maaseudun yrittäjyys

Maaseudulla asuu noin kolmannes suomalaisista. Maaseudulla tarkoitetaan tällöin postinumeroalueittain määriteltyjä alueita, joiden väestötiheys on alle 50 henkilöä/km². Maaseutuväestön tuloilla ja maaseutuelinkeinoilla on näin merkittävä vaikutus koko maan talouteen. Käsite ”maaseutu” voidaan rajata monella muullakin tavalla tarkastelunäkökulmasta riippuen.

Maaseudun pienyritykset voidaan jakaa kolmeen ryhmään: perustuotantotiloihin, monialaisiin tiloihin ja muihin maaseudun pienyrityksiin. Perustuotantotiloilla harjoitetaan maa- ja metsätaloutta. Monialaisilla maatiloilla harjoitetaan maa- ja metsätalouden lisäksi myös muun toimialan yritystoimintaa. Muita maaseutuyrityksiä ovat puolestaan maaseudulla sijaitsevat pienyritykset, joilla ei ole maatilakytkeä.

Yhteensä maaseudulla oli vuonna 2005 runsaat 131 500 pienyritystä, joista 34 % oli perustuotantotiloja, 18 % monialaisia tiloja ja 47 % muita pienyrityksiä. EU-jäsenyysaikana maaseudun pienyritysten kokonaisuus on hieman pudonnut perustuotantotilojen määrän voimakkaan supistumisen myötä. Monialaisten tilojen ja maaseudun muiden pienyritysten määrä ja suhteellinen osuus on sitä vastoin hienokeltaan kasvanut.

Maatilatalous on edelleen tärkein maaseutuelinkeino. Vuonna 2005 perustuotantotiloja oli noin 45 200. Suomalaisen maatilatalouden rakenne esitellään yksityiskohdaisemmin luvussa 1.3.

Monialaiset tilat

Tiloja, jotka harjoittivat vuonna 2005 maatalouden ohella muuta yritystoimintaa, oli 24 300, eli 35 % suomalaisista tiloista oli monialaisia. Monialaisten tilojen määrä on kasvanut 11 % vuodesta 2000 ja 3 % vuodesta 2003. Muun yritystoiminnan harjoittaminen on perinteisestikin ollut yleistä viljelijöiden keskuudessa, mutta 1990-luvulla

ja 2000-luvulla uutta toimintaa on aloitettu erityisen vilkkaasti. Muun yritystoiminnan aloittaminen liittyy usein tilan toimintaympäristössä tapahtuneisiin muutoksiin; tuotteille ja palveluille on muodostunut uutta kysyntää, toisaalta maatalouden haasteet ovat saaneet viljelijäperheet hakemaan uusia toimeentulon lähteitä. Uutta toimintaa on perustettu erityisesti palvelualoille.

Monialaisten tilojen yritysjoukon sisällä on ollut melkoista vaihtuvuutta. Noin 60 % niistä tiloista, jotka olivat monialaisia vuonna 2005, oli harjoittanut muuta yritystoimintaa vähintään viisi vuotta, ja noin 15 % tiloista oli aloittanut vuoden 2003 jälkeen. Voidaan arvioida, että vuosittain noin 1 800 aktiivimaatila aloittaa ja noin 1 300 tilaa lopettaa muun toimialan yritystoiminnan harjoittamisen.

Vuonna 2005 monialaisia tiloja oli lukumääräisesti eniten Varsinais-Suomessa ja Etelä-Pohjanmaalla. Suhteessa alueen tilojen lukumäärään tiloja on eniten Lapissa, Uudellamaalla ja Ahvenanmaalla, vähiten Kaakkois-Suomessa ja Pohjois-Savossa. Tilat toimivat lukuisilla eri toimialoilla. Yleisin päätoimiala on koneurakointi, jota harjoitti kaikkiaan 41 % monialaisista tiloista vuonna 2005. Yleisiä toimialoja ovat myös matkailu ja erilaiset muut palvelut. Viime vuosina erityisesti uusiutuva energia tuottavien monialaisten tilojen määrä on kasvanut ja suurimmaksi teollisuuden toimialaksi onkin noussut energiantuotanto.

Yli kolmannes monialaisista tiloista harjoittaa useampaa kuin yhtä maatalouden ulkopuolista toimialaa. Muu yritystoiminta on suurimmalla osalla tiloista tiivissä kytköksessä maatalouteen siten, että tilan kalustoa, rakennuksia, aluetta tai tuotteita käytetään yritystoimintaan ja tilan haltija, puoliso, perheenjäsen tai ainakin yksi tilayhtymän osakas osallistuu siihen.

Valtaosalla (65 %) tiloista muuta yritystoimintaa verotetaan yhdessä maatalouden kanssa maatilatalouden verolain alaisena. Noin kolmannes monialaisilla tiloilla har-

joitettavasta muusta yritystoiminnasta on puolestaan tilastoitu Tilastokeskuksen ylläpitämään yritys- ja toimipaikkarekisteriin.

Tiloilla harjoitettava muu yritystoiminta on luonteeltaan usein melko pienimuotoista. Vuonna 2005 noin 39 %:lla tiloista yritystoiminnan liikevaihto oli alle 10 000 euroa, toisaalta seitsemällä prosentilla tiloista muun yritystoiminnan liikevaihto ylitti 200 000 euroa. Muu yritystoiminta työllisti noin 22 300 henkilötyövuotta ja muun yritystoiminnan työtehtäviin osallis-

tui kaikkiaan 46 950 henkeä vuonna 2005. Suurimman osan työstä tekevät edelleen viljelijäperheet itse, mutta ulkopuoliset työntekijät ovat kasvattaneet merkitystään. Kun vuonna 2000 maataloilla harjoitettava muu yritystoiminta työllisti yhteensä 11 300 perheen ulkopuolista työntekijää, jotka tekivät noin 3 100 henkilötyövuotta, viisi vuotta myöhemmin heidän määräänsä oli noussut lähes 15 000 henkeen ja työpanos 7 600 henkilötyövuoteen.

Monialaisten tilojen määrä vuosina 2000, 2003 ja 2005.

Toimiala	2000	2003	2005
Monialaisia tiloja yhteensä	21 838	23 551	24 295
<i>Muu alkutuotanto kuin maa- ja metsätalous</i>	744	1 328	1 815
Kalojen, rapujen yms. viljely tilalla	112	102	64
Turkistarhaus	632	647	510
Porotalous	*	423	574
Kalastus	*	156	144
Muu alkutuotanto	*	*	523
<i>Teollisuus</i>	4 786	4 140	3 753
Elintarvikkeiden jalostus	1 065	846	684
Muiden tuotteiden jatkojalostus	134	78	152
Puun jatkojalostus	1 349	1 134	889
Käsityöt	274	337	277
Uusiutuvan energian tuotanto	648	701	820
Turpeen tuotanto	311	267	217
Metallituotteiden valmistus	625	580	541
Muu valmistus	380	197	173
<i>Rakentaminen**</i>	*	697	881
<i>Kauppa</i>	1 056	1 234	1 299
<i>Palvelut</i>	15 019	16 143	16 547
Matkailu, majoitus, virkistyspalvelut	2 272	2 041	1 865
Urakointi	8 880	9 039	10 013
Hoito- ja hoivapalvelut	263	249	234
Kuljetus	1 055	1 083	833
Liike-elämää palveleva toiminta	*	736	680
Hevostalouden palvelut (tallipaikkojen vuokraus, hevosten valmennus)	*	717	734
Kiinteistöhoito, siivous ja ympäristöhoitopalvelut	*	*	264
Muut palvelut	2 549	2 278	1 924
Muut	233	*	*

*Toimialaluokitus osittain erilainen, kyseistä toimialaa ei kysytty ko. vuonna.

**Raivaus, purku ja pohjarakentaminen luettu koneurakointiin.

Lähde: Tike.

Maaseudun muut yritykset

Vuonna 2004 Maaseudun pienyritysrekisteriin tilastoituja yrityksiä oli kaikkiaan noin 69 600, joista noin 62 000 toimi ilman maatilakyltöntä. Pienyrityksellä tarkoitetaan yksitoimipaikkaista yritystä, jonka liikevaihto on vähintään 8 409 euroa, mutta jonka henkilöstömäärä on alle 20 henkilöä. Näiden yritysten yhteenlaskettu liikevaihto oli 13,9 mrd. euroa ja henkilöstö (yrittäjät + työntekijät) 112 900 henkilöä. Vuosina 1997–2004 yritysten määrä on kasvanut 9 %, henkilöstömäärä 15 % ja liikevaihto peräti 29 %.

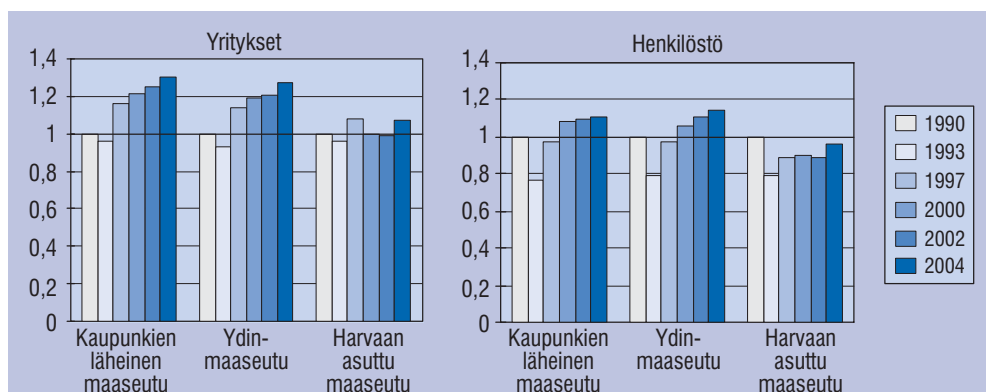
Vuonna 2004 maaseudulla sijaitsevien teollisuusyritysten määrä on pysynyt edellisten vuosien tasolla. Koko maassa maaseudun teollisuusyritysten määrä ja henkilöstömäärä kasvoi 2 % vuodesta 1997 ja yhteenlaskettu liikevaihto 29 %. Eri alueiden ja toimialojen välillä oli suuriakin eroja. Rakennusalan maaseutuyritysten määrä on ollut kasvussa vuodesta 1997 lähtien. Vuonna 2004 rakennusallalla toimi noin 12 300 maaseudun pienyritystä, jotka työllistivät kaikkiaan 21 000 henkeä. Tukku- ja vähittäiskauppaa harjoittavien maaseudun pienyritysten määrä on laskenut vuodesta 1997 kaikkiaan 4 %, mutta henkilöstömäärä kasvoi 3 % ja liikevaihto 9 %. Sitä vastoin palvelualalla yritysten määrä on vahvassa kasvussa. Palvelualojen maaseutuyrityksiä oli 29 300 vuonna 2004, mää-

rä oli kasvanut kaikkiaan 15 % vuodesta 1997. Ne työllistivät 44 100 henkeä ja niiden yhteenlaskettu liikevaihto oli 3,7 miljardia euroa.

Maaseudun pienyritysten määrän ja rakenteen kehittymisessä on alueellisia eroja. Yritysten määrä on kasvanut ydinmaaseudulla ja kaupunkien läheisellä maaseudulla, mutta syrjäisillä alueilla niiden määrä on säilynyt suunnilleen samana. Koska ydinmaaseudun ja kaupunkien läheisen maaseudun yrityksissä on enemmän uusia yrityksiä, myös niiden keskimääräinen koko on vähän pienempi kuin syrjäisen maaseudun yritysten keskikoko.

Maaseudulla oli vuonna 2004 noin 2 000 yritystä, joiden henkilöstömäärä ylittää em. pienyrityksen määritelmän tai jotka toimivat monessa toimipaikassa. Ne työllistivät yhteensä noin 55 800 henkeä ja niiden yhteenlaskettu liikevaihto oli 9,2 mrd. euroa. Noin 42 % näistä yli 20 henkeä työllistävästä yrityksistä toimi teollisuudessa, 27 % kaupassa ja 27 % palveluissa.

Viime vuosikymmeninä politiikassa on korostettu erityisesti maaseutumatkailua merkittävänä elinkeinona ja kehittämisalana. Maaseudun pienyritysrekisterin mukaan maaseudulla on noin 3 600 ilman maatilakyltöntä toimivaa matkailu-, majoitus- ja virkistyspalveluja tarjoavaa yritystä sekä noin 1 900 matkailua harjoittavaa monialaista tilaa. Virallisen tilastoinnin

Maaseudun pienyritysten määrän ja henkilöstön kehittyminen erilaisilla maaseutualueilla 1990–2004 (1990=1). Lähde: Maaseudun pienyritysrekisteri.

ulkopuolelle jää huomattava määrä yrityksiä. Maaseutumatkailun ympärivuotiseksi majoituskapasiteetiksi on arvioitu noin 30 000 vuodepaikkaa.

Maaseudun kehittymisen ja kilpailukykyyn kannalta myös teollisten työpaikkojen ylläpitämistä ja lisäämistä maaseudulle pidetään tärkeänä. 17 % maaseudun pienyritysten työllistämistä henkilöstöstä työskentelee teollisuudessa, kun koko maassa teollisuus työllistää 13 % vastaavan kokoisten pienyritysten henkilöstöstä. Erityisesti elintarvikealan ja puun jalostuksen toimialat ovat hyvin leimallisesti maaseudulle sijoittuneita: elintarvikealan pienyrityksistä 57 % ja puun jatkojalostusta harjoittavista pienyrityksistä 70 % sijaitsee maaseudulla.

Hevostalous

Hevostalous on nopeasti kasvava toimiala, joka nojautuu maaseudun resursseihin ja alueiden omiin vahvuuksiin. Hevostaloudella tarkoitetaan tässä hevoskasvatusta, hevosten hoitopalveluiden tuottamista, valmennustoimintaa, ratsastuskoulu-toimintaa ja matkailutoimintaa. Suomessa on noin 15 000 tallia, joista neljännes yrityksiä. Noin 73 % talleista toimii maatilojen yhteydessä.

Uusia yrityksiä perustetaan noin 200 kappaleen vuosivauhdilla. Nyt ala työllistää suoraan yhteensä noin 10 000 ihmistä, joista 4 000 päätoimisesti. Uusia työpaikkoja arvioidaan syntyvän vuosittain 250–500. Lisäksi rehuntuotanto, kauppa, rakentaminen, varustetuotanto, eläinlääkintä, kilpailutoiminta sekä koulutus ja neuvonta työllistävät koko- tai osa-aikaisesti yli 4 000 henkilöä.

Hevosten määrä on kasvanut noin 40 %:lla vuodesta 1995. Vuonna 2005 hevosia oli noin 70 000, joista noin 40 % maatalayrittäjien omistuksessa. Hevosten perusrhujen tuotanto sitoo arviolta 90 000 ha peltoa.

Hevostalouden rahavirrat kokonaiskustannusten mukaan arvioituna ovat noin 0,34 mrd. euroa. Raviurheilu on yksi suo-

situimmista urheilulajeista. Raveissa starttaa vuosittain yli 8 000 hevosta ja hevospelien kokonaisvaihto vuosittain lähes 250 milj. euroa. Raviurheilun parissa harrastajia on noin 50 000. Suomen Ratsastajainliiton hyväksymiä ratsastuskouluja ja harrastetalleja on yhteensä yli 200 ja ratsastusta harrastaa noin 120 000 ihmistä. Hevosomistajien joukko on 35 000 ihmisen suuruinen.

Viimeisen viiden vuoden aikana alan toimintaympäristöön (tallit, ratsastusmaaneetit jne.) on investoitu noin 80 miljoonaa euroa. Seuraavan viiden vuoden aikana ala arvioi investointien olevan yli 115 miljoonaa euroa. Tehdyt investoinnit vastaavat noin 40–50 % sikalainvestoinneista ja 50–75 % navettainvestoinneista.

Turkistarhaus

Turkistarhausta harjoitti vuonna 2006 noin 1 400 turkistilaa. Turkiseläinten kasvattajain liiton mukaan turkistuotanto työllistää Suomessa suoraan 5 000–6 000 ja välillisesti 10 000 henkeä. Määrällisesti eniten kasvatetaan sinikettuja ja minkkejä. Muita tarhattavia turkiseläimiä ovat hopeakettu, suomensupi ja hilleri. Turkisalle ovat tyyppillisiä jyrkät suhdannevaihtelut. Turkistuo- tannosta 98 % suuntautuu vientiin. Suomi tuottaa maailman siniketuista 50 prosenttia. Maamme turkistuotannon vientitulot ovat noin 150 milj. euroa vuodessa.

Poronhoito

Poronhoito on Pohjois-Suomessa tärkeä maaseutuyritysten toimiala, joka luo puitteita myös muulle toiminnalle kuten matkailulle. Poronomistajia oli poronhoitokaudella 2004/2005 yhteensä noin 5 100, joka on yli neljännes vähemmän kuin kymmenen vuotta aikaisemmin. Poromäärä on pysynyt suunnilleen samansuuruisena koko vuosikymmenen. Kaudella 2004/2005 eloporoja oli noin 207 200 ja niitä teurastettiin 116 700 kappaletta. Lihantuotanto kaudella 2003/2004 oli noin 2,55 milj. kiloa.

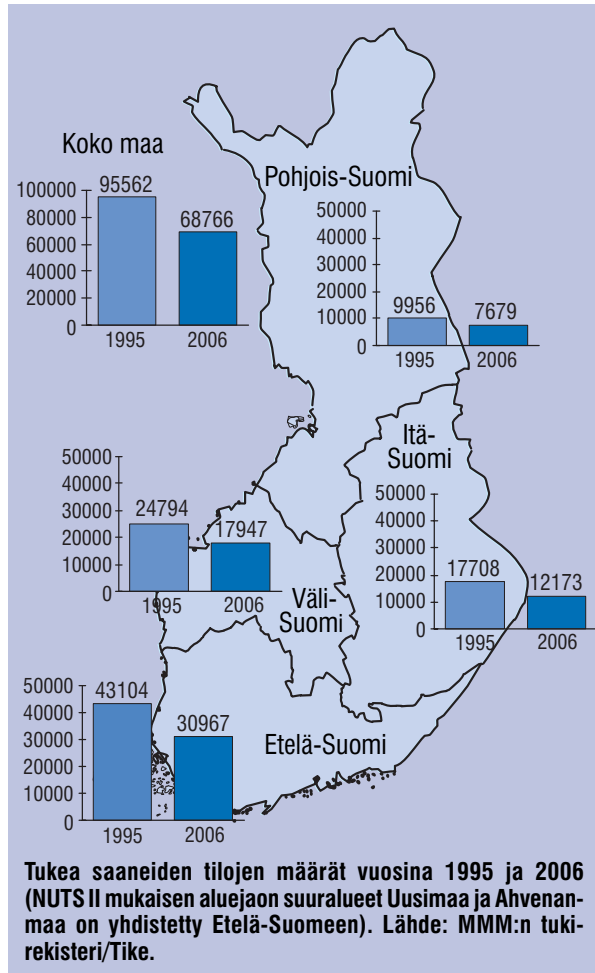
1.3. Suomalainen maatala

Tilojen lukumäärä ja kokojakauma

Vuonna 2006 Suomessa oli yli yhden peltihehtaarin suuruisia, tukea hakeneita maatiloja kaikkiaan noin 68 700 kappaletta. EU-jäsenyysaikana (vuosina 1995–2006) maatilojen määrä on vähentynyt 28 prosenttia; 95 562 tilasta on yhdentoista vuoden aikana lopettanut 26 800 tilaa. Tilajoukko on siten pienentynyt keskimäärin 2,9 prosentin vuosivauhdilla. Suhteellisesti eniten vähenemistä on tapahtunut Itä-Suomessa (31 %) ja vähiten Pohjois-Suomessa (23 %). Väli-Suomessa (28 %) ja Etelä-Suomessa (28 %) muutos on ollut jotakuinkin yhtä suurta.

Vuonna 2006 tukea hakeneita tiloja oli noin 320 kappaletta (0,5 %) vähemmän kuin vuonna 2005. Tilamäärän absoluuttinen ja suhteellinen väheneminen hidastui pidemmän aikavälin keskimääräisestä tasosta. EU-jäsenyysaikana tilalukumäärä on vähentynyt eniten vuosina 1995–1996 ja 1999–2000, jolloin väheneminen oli noin 4 000 kappaletta eli noin 5 % tilalukumäärästä.

Tilamäärän vähentyessä on tilojen

keskikoko suurentunut. Vuosina 1995–2006 tukea saaneiden tilojen keskikoko on kasvanut 43,3 %:lla 22,8 peltihehtaarista 32,6 hehtaariin. Keskikoon vuotuinen kasvu on vaihdellut runsaasta puolesta hehtaari-

Tukea saaneiden tilojen määrä vuosina 1996–2006.

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Koko maa	91 281	88 370	85 690	82 142	77 896	75 384	73 386	72 000	71 100	69 088	68 766
Etelä-Suomi ¹	41 351	39 998	38 623	37 037	35 319	34 192	33 375	32 771	32 245	31 272	30 967
Itä-Suomi	16 652	16 067	15 446	14 658	13 675	13 219	12 935	12 630	12 498	12 121	12 173
Väli-Suomi	23 694	22 914	22 072	21 108	20 019	19 443	19 023	18 656	18 458	17 986	17 947
Pohjois-Suomi	9 584	9 391	9 549	9 339	8 883	8 530	8 053	7 943	7 899	7 709	7 679

¹NUTS II mukaisen aluejaon suuralueet Uusimaa ja Ahvenanmaa on yhdistetty Etelä-Suomeen.
Lähde: MMM:n tukirekisteri/Tike.

Tukea saaneiden tilojen kokoluokkajakauma ja keskipeltoala vuonna 2006¹.

Peltoala	Etelä-Suomi ²		Itä-Suomi		Väli-Suomi		Pohjois-Suomi		Koko maa					
	kpl	%	kpl	%	kpl	%	kpl	%	1995	2006	kpl	%	kpl	%
<10 ha	5 682	18	2 935	24	3 722	21	1 714	22	22 850	24	14 053	21	14 053	21
10–20 ha	6 593	21	3 057	25	4 387	25	1 504	20	30 698	32	15 541	23	15 541	23
20–30 ha	5 087	16	2 076	17	3 190	18	1 184	15	19 669	21	11 537	17	11 537	17
30–50 ha	6 245	20	2 336	19	3 572	20	1 550	20	15 414	16	13 703	20	13 703	20
50–100 ha	5 439	18	1 457	12	2 455	14	1 354	18	5 706	6	10 705	16	10 705	16
>100 ha	1 799	6	249	2	523	3	348	5	784	1	2 919	4	2 919	4
Tilamäärä, kpl	30 845		12 110		17 849		7 654		95 121		68 458		68 458	
Keskipeltoala, ha/tila	35,75		28,15		30,34		30,50		22,77		32,62		32,62	

¹Ei sisällä kasvihuoneyrityksiä, joilla ei ole peltoa viljelyksessä.

²NUTS II mukaisen aluejaon suuralueet Uusimaa ja Ahvenanmaa on yhdistetty Etelä-Suomeen.

Lähde: MMM:n tukirekisteri/Tike.

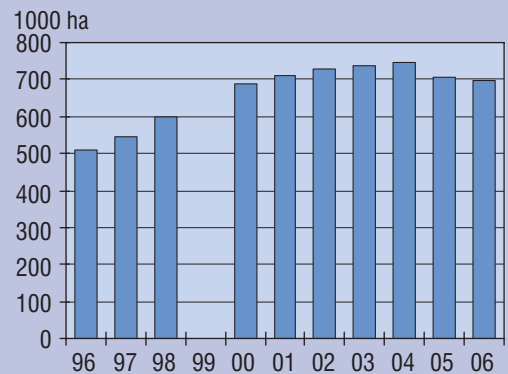
rista puoleentoista hehtaarin. Tilojen keskikoko kasvaa pienimpien tilojen määrän vähentyessä ja suurien tilojen lukumäärän lisääntyessä.

Rakennemuutosta kuvastaa erikokoisten tilojen suhteellisissa osuuksissa tapahtunut muutos: yhdessätoista vuodessa alle 20 hehtaarin tilojen osuus on pienentynyt 56 %:sta 43 %:iin ja yli 50 hehtaarin tilojen osuus vastaavasti lähes kolminkertais- tunut 7 %:sta 20 %:iin. Tilojen keskikoon kasvusta huolimatta tilarakenne painottuu edelleen suhteellisen pieniin tiloihin. Suuret, yli sadan hehtaarin tilat edustavat noin 4 % tiloista.

EU-jäsenyyden aikana tilakoon kasvusta noin kaksi kolmasosaa on tapahtunut peltoa vuokraamalla. Vuonna 2006 tukea saaneiden tilojen viljelyksessä olleesta 2,28 milj. hehtaaria noin 696 000 hehtaaria eli noin 30 % oli vuokrapeltoa. Vuonna 2005 pellonvuokraus kääntyi ensimmäisen kerran laskuun ja vuonna 2006 vuokratun pellon määrä väheni edelleen noin 9 000 hehtaarella. Vuonna 2004 vuokratun pellon määrä oli noin 50 000 hehtaaria suurempi kuin vuonna 2006. Vuokrapellon osuuden alueellinen vaihtelu on suurta; Lapin

ja Ahvenanmaan TE-keskusten alueilla sijaitsevien tilojen pelloista lähes 41 % on muilta vuokrattua, kun taas Hämeen, Varsinais-Suomen, Kymenlaakson ja Pohjanmaan alueilla alle 30 % pellostä on vuokrattua.

Peltoviljelyn konekapasiteetti on suomalaisilla maataloilla suhteellisen suuri tilojen keskimääräiseen viljelyksessä olevaan peltoalaan verrattuna. Suuri konekapasiteetin tarve johtuu pienen tilakoon lisäksi kasvukauden lyhydestä ja viljelyolosuhteiden epävarmuudesta. Koneyhteistyötä tilojen välillä haittaa peltoviljelytöiden suotuisimman ajankohdan lyhyys sekä peltoloh-

Vuokratun pellon määrä (ha) vuosina 1996–2006.

kojen pieni koko, joka estää tehokkaiden koneiden täysimääräisen hyödyntämisen. Peruslohkojen keskikoko oli vuonna 2006 keskimäärin 2,39 ha vaihdellen Etelä-Suomen yli kolmesta hehtaarista Itä- ja Pohjois-Suomen alle kahteen hehtaariin.

Maataloustuotanto perustuu Suomesa lähes yksinomaan perheviljelmiin. Vuonna 2006 tukea saaneista tiloista 88,4 % oli yksityishenkilöiden ja 10,4 % perikuntien sekä perheyhtiöiden ja -yhtymien omistuksessa. Osuuskunnat, osakeyhtiöt ja tuotantorenkaat omistivat 0,8 % tiloista sekä valtio, kunnat, koulut ja seurakunnat 0,1 %.

Viljelijöiden keski-ikä tukea saaneilla tiloilla on 50 vuotta. Vuodesta 1995 viljelijöiden keski-ikä on kohonnut lähes kolmella vuodella, mikä on osaltaan seurausta viime vuosien vähäisestä sukupolvenvaihdosten määrästä. Ahvenanmaalla, Uudella maalla, Varsinais-Suomessa, Satakunnassa, Kanta-Hämeessä, Pirkanmaalla, Kymenlaaksossa, Etelä-Karjalassa ja Etelä-Savossa viljelijöiden keski-ikä on yli 50 vuotta.

Maatalouden tuotantorakenne

Maatalouden tuotantorakenne tilamäärällä mitattuna on muuttunut huomattavasti EU-jäsenyysaikana. Kotieläintilojen osuus kaikista tiloista on vähentynyt ja samalla kasvinviljelytilojen osuus on selvästi kasvanut. Vuonna 2006 tukea hakeneista tiloista 34 % oli kotieläintiloja ja 61 % kasvintuotanto yms. tiloja. Vastaavat luvut vuonna 1995 olivat 52 % kotieläintiloja ja 39 % kasvintuotantotiloja. Kotieläintalouden osuus maataloustuotannon markkinahintaisesta tuotosta on silti säilynyt lähes ennallaan, ollen noin 83 % vuonna 2006.

Vuonna 2006 lypsykarjaloutta harjoitti päätuotantosuuntanaan noin 15 000 tilaa eli lähes 22 % tukea saaneista tiloista. Vuosina 1995–2006 tilojen määrä on vähentynyt tasaiseen tahtiin noin 17 000 tilalla eli noin 6,7 %:n vuosivauhdilla. Tuotannon kokonaisarvolla mitattuna lypsykarjaloutus on edelleen Suomen maatalouden

merkittävin tuotantosuunta. Maidon osuus maataloustuotannon markkinahintaisesta tuotosta on ollut viime vuosina noin puolet (48 % vuonna 2006). Suhteellisesti lypsykarjatilaja on eniten Itä- ja Pohjois-Suomessa noin 36 %:n osuudella.

Sianlihantuotantoon erikoistuneita tiloja oli vuonna 2006 noin 2 960 eli 4,3 % tukea hakeneista tiloista. Sikatilojen määrä on vähentynyt vuosien 1995–2006 aikana tasaisesti 52,5 %:lla eli noin 6,6 % vuodessa. Päätuotantosuuntanaan porsastuotantoa harjoitti 1 079 tilaa, sianlihantuotantoa 907 ja yhdistelmätuotantoa noin 973 tilaa. Porsas- ja sianlihantuotanto ovat keskittyneet Etelä- ja Länsi-Suomeen. Sianlihan osuus maataloustuotannon markkinahintaisesta tuotosta on noin 15 %. Se on tuotantoarvoltaan toiseksi tärkein yksittäinen maataloustuote maidon jälkeen.

Naudanlihantuotantoon erikoistuneita tiloja oli vuonna 2006 noin 4 240 eli 6,3 % kaikista tiloista. Naudanlihan osuus maataloustuotannon arvosta on lähes 11 %. Vuosina 1995–2006 tilojen määrä on vähentynyt noin 4 800 tilalla eli lähes 7 %:lla vuodessa. EU-jäsenyyden alkuvuosina naudanlihantuotantoon erikoistuneiden tilojen määrä väheni huomattavasti nopeammin kuin vuosina 2001–2006.

Siipikarjatilaja oli 928 eli noin 1,3 % tukea hakeneista tiloista. EU-vuosina siipikarjatilojen määrä on laskenut kaikkein eniten noin 7,5 % vuodessa. Vuonna 2006 noin 59 % siipikarjailoista oli erikoistunut kananmunantuotantoon, 28 % siipikarjanlihan tuotantoon ja 13 %:lla oli jalostuskanala tms. Siipikarjalouden alueellinen sijoittuminen noudattelee pitkälti sianlihantuotannon alueellista sijoittumista, eli tuotanto on keskittynyt Etelä- ja Länsi-Suomeen.

Tukea saaneista tiloista reilusti yli puolella (61 %) tuotantosuunta oli kasvinviljely. Tämä ryhmä on suuremmista tuotantosuunnista ainoa, jonka tilamäärän väheneminen on taittunut ja kääntynyt kasvuun viime vuosina. Kasvinviljelytiloja oli vuon-

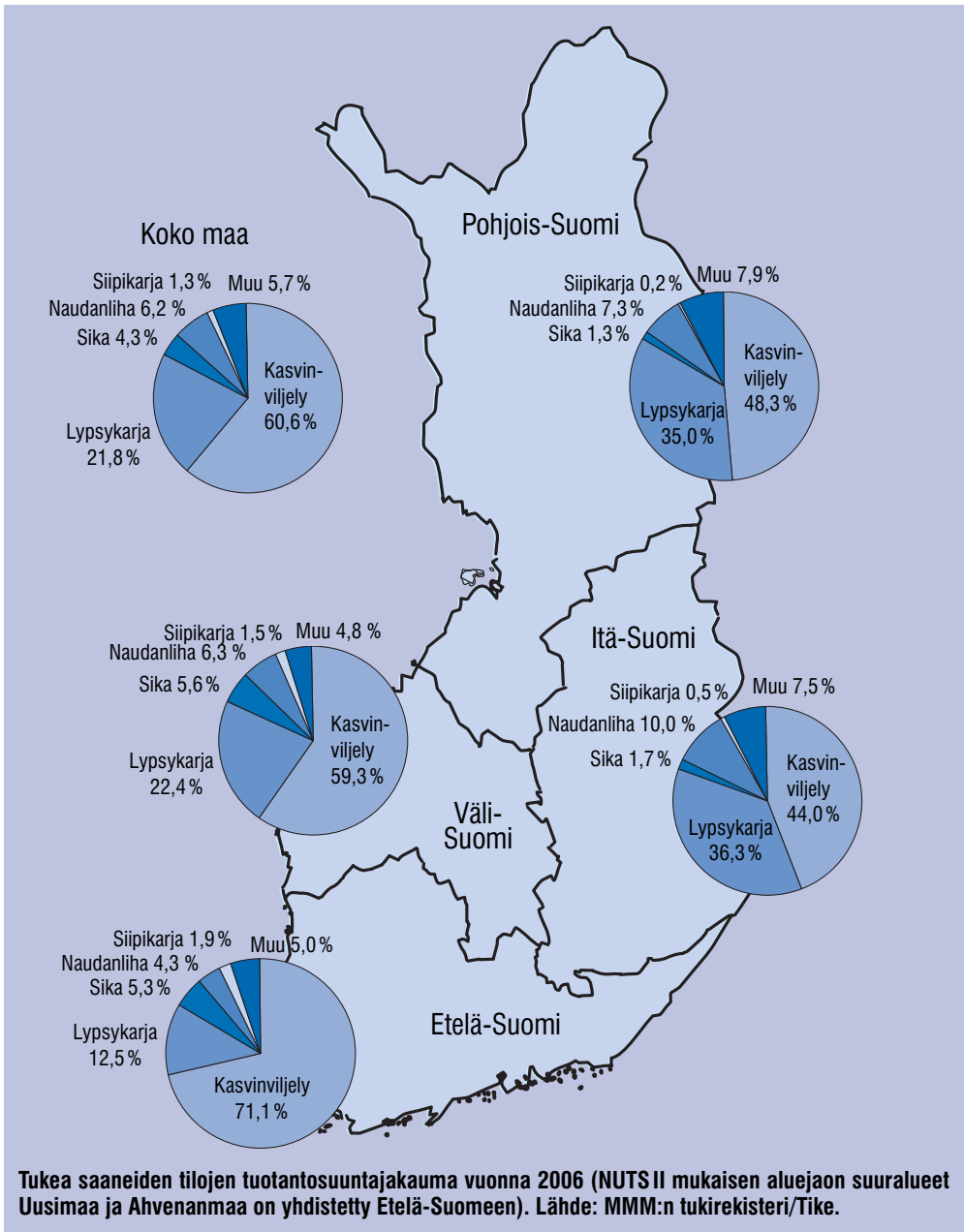

na 2006 noin 4400 enemmän kuin vuonna 1995.

Kasvinviljelytiloista yli puolet sijaitsee Etelä-Suomen ja neljäsosa Väli-Suomen suuralueella. Kasvinviljelytuoton osuus maataloustuotannon markkinahintaisesta tuotosta oli runsaat 17 % vuonna 2006.

Suomessa metsä on olennainen osa

maatilaa. Vuonna 2006 tukea saaneilla maatiloilla oli metsämaata keskimäärin 46 ha. Alueellinen vaihtelu on kuitenkin suurta. Varsinais-Suomessa sijaitsevalla tilalla on keskimäärin alle 30 ha, kun Lapissa metsää on keskimäärin yli 100 hehtaaria. Metsästä maatilaa kohti saatu tulo on suurinta Etelä-Savossa ja pienintä Ahvenanmaalla.

2. MAATALOUS- JA ELINTARVIKEMARKKINAT

2.1. Peltokasvituotanto

Satovuosi 2006 oli viljojen osalta keskinertainen. Viljan kokonaissato oli 3,789 miljardia kiloa, mikä on 7 prosenttia vähemmän kuin vuonna 2005. Nurmen kokonaissato jäi kausi keskimääräisestä. Varsinkin nurmen toinen sato oli monin paikoin hyvin pieni. Säilörehun kokonaissato oli 26 prosenttia pienempi kuin vuonna 2005.

Sääolot

Vuosi 2006 oli harvinaisen lämmin. Koko vuoden keskilämpötila ei kuitenkaan nousut tilastojen kärkeen. Vaikka kaikki muut kuukaudet olivat tavanomaista lämpimämpiä, helmi- ja maaliskuu jäivät normaalia kylmemmiksi. Ne vetävät vuoden keskilämpötilaa sen verran alaspäin, että kärkisijaa ei saavutettu. Kesä oli laajoilla alueilla poikkeuksellisen kuiva, ja joulukuu oli maan etelä- ja keskiosassa keskilämpötilaltaan kaikkien aikojen leudoin. Vuoden 2006 keskilämpötila vaihtelee etelän vajaan seitsemästä asteesta Pohjois-Lapin -0,7 asteeseen. Vuoden keskilämpötila oli koko maassa noin asteen verran vuosien 1971–2000 keskiarvoa korkeampi.

Kasvukausi 2006 oli hieman normaalia pidempi. Kasvukausi alkoi etelässä normaaliin aikaan (22.4.) ja kesti normaalia pidempään (27.10.). Kasvukauden pituus Etelä-Suomessa oli 189 päivää. Myös Keski-Suomessa kasvukausi oli hieman normaalia pidempi, 175 päivää. Pohjois-Suomessa kasvukausi alkoi kaksi viikkoa normaalia aikaisemmin (4.5.) mutta päättyi normaaliin aikaan. Kasvukausi oli 104 päivää.

Hieman normaalia pidemmän kasvukauden lisäksi se oli myös hyvin intensiivinen. Lämpösomua kertyi selvästi keskimääräistä enemmän. Helsingissä lämpösomua kertyi 1777 astetta (pitkän ajan keskiarvo 1364), Jyväskylässä 1447 (1142) ja Sodankylässä 998 astetta (786).

Kesä oli maan etelä- ja länsiosassa sekä Perämeren rannikolla kaikkien aikojen kuivin. Aurinko paistoi kesällä suuressa osassa maata kolmanneksen keskimääräistä enemmän. Loppuvuoden runsaat sateet kastelivat sitten maanpinnan ja täyttivät joet kuivillakin alueilla. Lokakuu oli vuoden sateisin kuukausi. Vihdin Hiiskulassa mitattu sademäärä, 228 millimetriä, oli uusi lokakuun Suomen ennätys.

Koko vuoden aikana sadetta kertyi lähes koko maassa 500–560 millimetriä, rannikoilla ja Pohjois-Lapissa 400–450 millimetriä. Nämä sademäärät olivat 16–26 % tavanomaista vähäisempiä.

Pinta-alat ja satotasot

Suomen pinta-ala on 33,8 milj. ha, josta käytössä olevaa maatalousmaata on noin 2,3 milj. ha. Maatalousmaan osuus koko maan pinta-alasta on näin ollen vain 6,8 %, kun se koko Euroopan unionin alueella on keskimäärin 46,7 %.

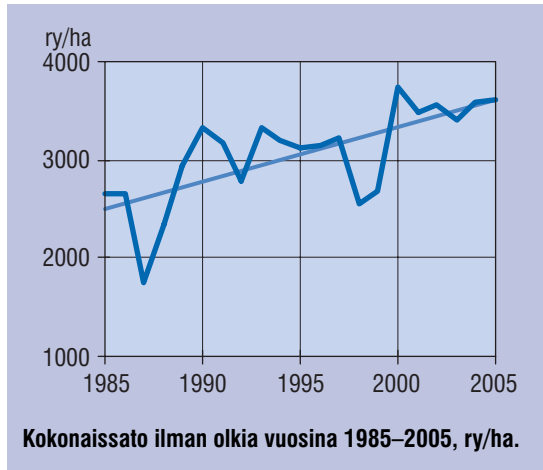
Viljelty ala (ml. kesanto) on Suomessa yhteensä 2 258 500 ha. Ala on kasvanut tasaisesti yhteensä 71 500 ha vuodesta 2000 lähtien.

Edelliseen vuoteen verrattuna viljakasvien pinta-ala aleni 3 % vuonna 2006, mutta nurmikasviala pysyi lähes ennallaan. Viljakasviala on parin viimeisen vuoden aikaan pienentynyt hieman, kun taas nurmikasviala on vastaavasti kasvanut. Kaikilla viljoilla viljelypinta-alassa on ollut päinvastaisia suuntausta kuin aikaisempina vuosina: ohra-ala kääntyi 5 %:n laskuun, kun taas kaura-ala kääntyi 2 %:n nousuun. Leipäviljoista syysvehnäala kasvoi 73 %, kevävehnäala pienentyi 15 % ja ruusala kasvoi 52 %. Nurmikasveista laidunala väheni 4 % ja kuivaheinäala kasvoi 17 %.

Viljan kokonaistuotanto oli vuonna 2006 yhteensä 3 790 milj. kg. Vähennyttä edellisvuoteen oli noin 269 milj. kg eli 7 %. Katovuodesta ei silti voida puhua, sillä

keskisadot olivat kauraa ja syysvehnää lukuun ottamatta kymmenen vuoden keskisatoja paremmat. Alueelliset erot olivat kuitenkin selviä. Uudellamaalla ja Kymenlaaksossa näyttäisi kaikkien viljojen sadot jääneen vuotta 2005 alhaisemmiksi. Muissa maakunnissa sadot vaihtelevat eri viljalajeittain ja useilla alueilla keskisadot olivat jopa paremmat kuin edellisvuonna. Ruista ja leipävehnää lukuun ottamatta kotimainen viljan kysyntä pystytään tällä tuotannolla hyvin täyttämään.

Rehuviljan pinta-ala oli 935 000 hehtaaria ja kokonaissato 3 052 miljoonaa kiloa. Kokonaissato aleni 5 % vuodesta 2005. Sekä rehuviljan pinta-ala että hehtaarisadot alenivat 2–3 %. Ohran hehtaarisato oli 3 500 kg/ha ja kauran 2 920 kg/ha. Rehuviljojen laatu on sitä vastoin aivan huippua. Peräti 90 % rehuohras-

ta eli noin 1 350 miljoonaa kiloa on hehtolitrainoltaan yli 64 kiloa. Kaurasadosta 93 % on hehtolitrainoltaan yli 52 kiloa.

Vuonna 2006 leipäviljojen kokonaissato oli 735 miljoonaa kiloa, mikä on noin 12 % vähemmän kuin edellisenä vuonna.

Tärkeimpien viljelykasvien korjatut pinta-alat ja sadot vuosina 2005 ja 2006.

	2005			2006		
	Ala 1 000 ha	Sato 100 kg/ha	yht. milj. kg	Ala 1 000 ha	Sato 100 kg/ha	yht. milj. kg
Syysvehnä	11,6	38,5	45	20,2	31,0	63
Kevätvehnä	203,2	37,2	756	172,1	36,1	621
Ruis	14,2	22,9	32	21,8	23,3	51
Ohra	594,0	35,4	2 103	563,5	35,0	1 972
Kaura	345,4	31,1	1 073	352,7	29,2	1 029
Seosvilja	16,3	29,4	48	18,8	27,3	51
Herne	3,7	22,0	8	4,2	21,2	9
Peruna	28,9	257,0	743	28,0	205,3	576
Sokerijuurikas	31,2	379,3	1 183	23,8	399,4	952
Kuivaheinä	107,1	35,3	338	125,4	33,3	417
Tuorerehu	16,4	116,1	190	15,0	90,7	136
Säilörehu	397,5	174,0	6 915	384,4	132,7	5 102
Rypsi	72,6	13,8	100	99,6	13,8	137
Rapsi	3,9	14,6	6	7,3	15,4	11
Kitupellava	1,9	-	-	5,3	12,8	7
Laidun	91,5			87,9		
Muut kasvit	40,8			43,5		
Yhteensä	1 980,2	3 616¹	6 796²	1 966,2	..	..
Kesanto ja hoidettu viljelemätön pelto	241,0			253,4		

¹ ry/ha ilman olkia, ² milj. ry ilman olkia

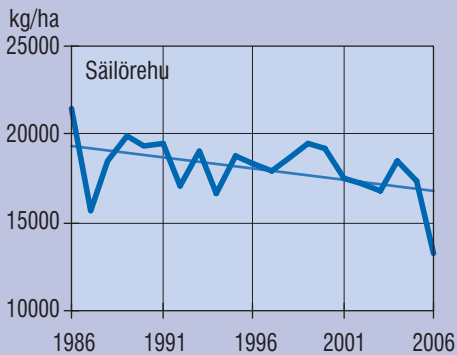
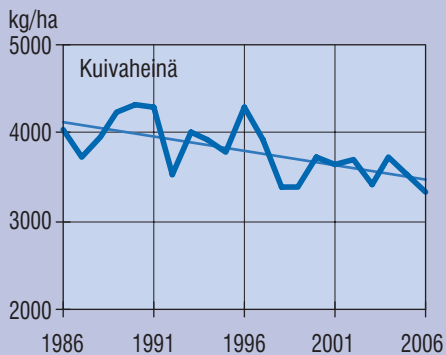
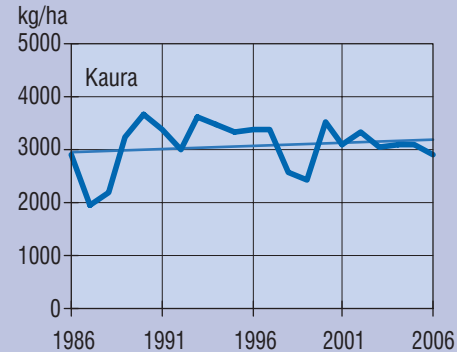
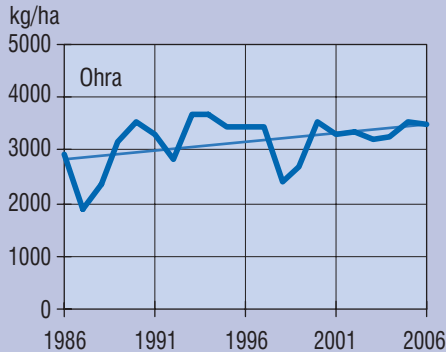
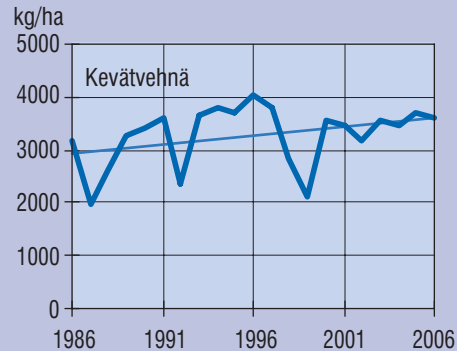
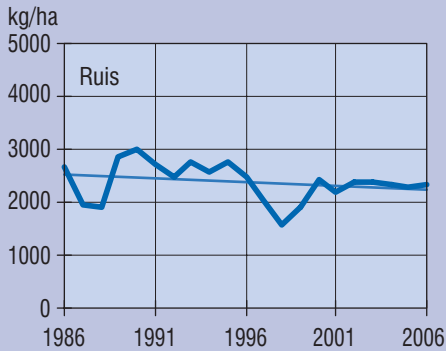
Lähde: Tike

Pääasiassa tämä johtui kevätvehnän tuotantoalan pienenemisestä, vaikka hehtaarisatokin aleni hieman. Kevätvehnän kokonaissato oli 621,4 miljoonaa kiloa, joka on 18 % vähemmän kuin vuonna 2005. Kevätvehnän keskisato oli 3600 kg/ha ja se aleni edellisvuodesta 3 %. Syysvehnän keskisato oli 3100 kg/ha ja se aleni 19 % vuodesta 2005.

Vaikka kevätvehnäala pienenikin, silti sen ala on lähes puolitoistakertaistunut

viimeisen seitsemän vuoden aikana. Syysvehnän viljelyalat ovat vaihdelleet vuosittain voimakkaasti. Vehnäalan kasvun taustalla vaikuttavat uudet satoisammat lajikkeet, kasvinviljelyn tukimuutokset, markkinahintojen kehitys ja muutos maatilojen tuotantorakenteessa.

Kevät- ja syysvehnäsatoa puitiin 684 milj. kg. ja siitä 42 % täyttää myllyjen laatuvaatimukset. Myllykelpoisuuden rajaksi on tässä määritelty vähintään 12,5 %:n

Tärkeimpien kasvien hehtaarisadot vuosina 1986–2006. Lähde: Tike.

valkuaispitoisuus, hehtolitraino 78 kiloa ja sakoluku vähintään 180. Kevätvehnäsaadosta on myllykelpoista 43 % ja interventiokelpoista 93 %. Yleisin syy siihen, ettei vehnä täytä myllyvaatimuksia, on alhainen valkuaispitoisuus. Interventiovehnässä valkuaisen lisäksi myös sakoluku jää osassa satoa alle interventiorajan, joka on 220. Syysvehnästä myllykelpoista on 26 % ja interventiokelpoista 68 %. Myös syysvehnän kompastuskivi on alhainen valkuaispitoisuus.

Vehnän vuotuinen tarve on runsas 700 milj. kg, joten omavaraisuutta ei aivan tavoiteta. Vehnän kulutus on muutaman vuoden ollut nousussa sekä myllyvehnän että rehukäytön lisääntymisen vuoksi.

Rukiin kokonaissato, 50,9 milj. kg, oli 57 % suurempi kuin edellisenä vuonna. Ruis täyttää lähes kaikilta osin leipäviljälle asetetut vaatimukset, kun rajoina ovat 71 kilon hehtolitraino ja sakoluku 120.

Syksyllä 2006 syysviljan kylvöala kasvoi huomattavasti edellisvuodesta. Ruista kylvettiin 20 000 hehtaaria, eli lähes kolmannes enemmän kuin sitä oli kasvussa. Syysvehnää kylvettiin noin 40 000 hehtaaria, eli lähes kaksi kertaa niin paljon kuin sitä syksyllä puitiin.

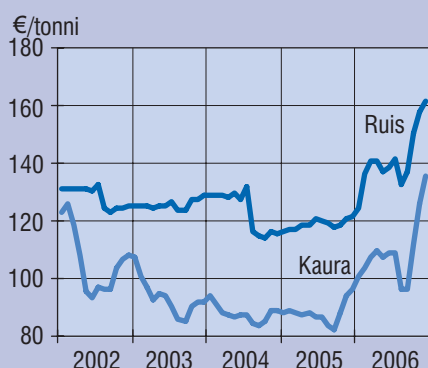
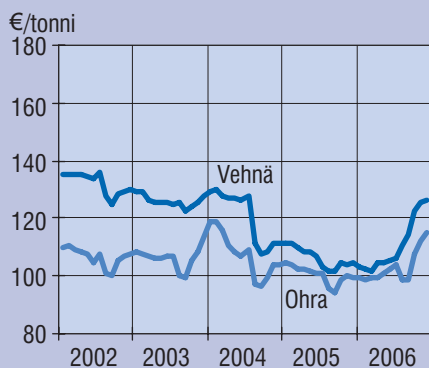
Säilörehun kokonaissato oli 5 102 milj. kg ja se laski 26 % edellisvuodesta. Kuivuuden takia toinen säilörehusato jäi paikoin hyvin pieneksi. Kuivan heinän

kokonaissato oli 417 milj. kg., eli 10 % enemmän kuin edellisvuonna. Kuivaheinäala kasvoi 17 % edellisvuodesta, olleen 125 400 ha. Säilörehun pinta-ala oli 384 400 hehtaaria ja se hieman väheni edellisvuodesta. Laidunala oli 87 900 ha ja tuoreruhuala 15 000 ha. Molemmat vähenivät hieman edellisvuodesta.

Perunan kokonaissato oli 575,7 miljoonaa kiloa ja se aleni 22 % edellisvuodesta. Sato oli alhaisin pariin vuosikymmeneen. Keskihehtaarisato oli 20 530 kg, joka oli 20 % vähemmän kuin edellisvuonna. Perunan tuotantoala 28 000 ha on tasanaisesti laskenut 2 %:n vuosivauhtia 1990-luvulta lähtien.

Sokerijuurikkaan kokonaissato oli 951,9 milj. kg, mikä on 20 % vähemmän kuin edellisvuonna. Sokerijuurikkaan viljelyala väheni 24 % edellisvuodesta ja sokerijuurikasta oli kasvussa 23 800 hehtaaria. Keskisatosato 39 940 kg/ha kasvoi 5 % edellisvuodesta. Suurin osa sokerijuurikkaasta oli hyvälaatuisia, mutta syksyn saateet nostivat juurikkaan multapitoisuutta. Sokerijuurikkaan keskisokeripitoisuus oli 15,49 %.

Öljykasvien viljely ylitti vuonna 2006 ensi kertaa yli 100 000 hehtaarin rajan. Toinen merkittävä muutos oli rapsin viljelyn lisääntyminen selvästi. Rypsiä ja rapsia viljeltiin 106 900 hehtaarin alalta 148 miljoonaa kiloa. Kokonaissato oli 40 % korkeampi

Viljojen markkinahinnat vuosina 2002–2006. Lähde: Tike.

kuin edellisvuonna ja samalla korkeampi kuin koskaan aikaisemmin. Keskimääräinen hehtaarisato oli 1 390 kiloa. Rypsi ja rapsi olivat myös laadultaan hyvää: rypsi- ja rapsisadosta 99 % täyttää puristamoteollisuuden asettamat vaatimukset. Rikkapitoisuus oli 3,7 %, öljypitoisuus 40 % ja lehtivihreäpitoisuus 4 %.

Viljelykasvien markkinahinnat

Kaikista viljoista maksettiin vuonna 2006 keskimäärin 9 % edellisvuotta korkeampaa hintaa. Rehuohran keskimääräinen hinta nousi 3 % edellisvuotisesta ollen 102 euroa/tonni. Rehuohran hinta nousi tasaisesti ja kysyntä oli loppuvuodesta kovaa. Mallasohralla tilanne oli päinvastainen. Sen keskimääräinen hinta (114 euroa/tonni) oli yhden prosentin edellisvuoden tasoa alhaisempi. Loppuvuodesta mallasohran kysyntä oli kuitenkin vahvaa ja hinta nousi voimakkaasti loppusyksyn aikana. Joulukuussa 2006 hinta oli jo 129 euroa tonnilta.

Kauran hinta oli koko vuoden edellisvuotta korkeammalla tasolla ja joulukuussa hinta nousi koko EU-ajan uuteen ennätykseen, lähes 136 euroon tonnilta. Kauran hinta nousi syksyn aikana elokuun avaus hinnasta jopa 41 %. Vuoden keskihinnaksi kauralla noteerattiin 107,26 euroa tonnilta, joka on 23 % korkeampi kuin edellisenä vuonna. Kaurasta maksettiin vuonna 2006 korkeampaa hintaa kuin ohrasta. Viimeksi näin tapahtui vuonna 2001. Maailmanmarkkinoilla kauran kilpailevan rehuviljan

Viljan markkinahinnat Suomessa vuosina 1996–2006, €/1 000 kg¹.

	Ruis	Vehnä	Ohra	Kaura
2006	139,81	110,50	102,00	107,26
2005	118,41	106,20	99,51	87,13
2004	120,90	119,80	106,51	87,32
2003	124,88	126,66	105,57	92,21
2002	126,57	131,79	106,00	104,38
2001	131,31	132,36	109,66	111,37
2000	131,19	134,55	119,41	117,73
1999	142,96	137,91	122,78	114,37
1998	146,32	142,96	122,78	111,00
1997	149,69	148,01	124,46	117,73
1996	151,37	153,05	126,14	124,46

Lähde: Tike (Viljavaaka ja Tietokappi).

eli maissin hinta on noussut voimakkaasti Chicagon pörssissä ja se on samalla nostanut kauran maailmanmarkkinahintaa. Kauran hinta on ollut nousussa siitä huolimatta, vaikka sen suurin tuottaja, Kanada, sai hyvän kaurasadon. Kaura ei ole interventio- kasvi ja tästä syystä se on muita viljalajeja alttiimpi hintavaihteluille.

Leipäviljojen, etenkin rukiin hinnat olivat keskimäärin edellisvuotta korkeammat. Vehnän keskihinta oli 4 % ja rukiin 18 % korkeampi kuin edellisvuonna. Joulukuussa rukiin hinta nousi vajaan 162 euroon tonnilta, joka oli korkein hinta kymmeneen vuoteen. Suomen interventiovarastoissa oleva vehnä, yhteensä 26,7 miljoonaa kiloa, myytiin marraskuussa yhdelle ostajalle 136,3–140,2 euron tonnihinnalla.

Vuonna 2006 rypsin ja rapsin keskihinta oli 20 % korkeampi kuin vuonna 2005. Hinta määräytyy maailmanmarkkinahinnan mukaan, joka noteerataan Pariisin Matif-pörssissä. Ruokaperunan keskihinta, 163,30 euroa tonnilta, oli 3 % alhaisempi kuin vuonna 2005, mutta kuivan kesän takia ruokaperunan sato aleni 22 % edellisvuodesta ja hinta nousi syksyllä voimakkaasti. Joulukuussa ruokaperunasta maksettiin jo 202,60 euroa tonnilta. Tarjontamäärien muutokset vaikuttavatkin voimakkaasti ruokaperunan hintaan.

Viljojen markkinahinnat eräissä EU-maissa vuonna 2006, €/1 000 kg¹.

	Ruis	Vehnä	Ohra	Kaura
Suomi	136,37	103,58	100,11	106,33
Ruotsi	107,47	102,24	95,09	101,98
Ranska	119,92	103,88	90,74	164,36 ²
Espanja	121,86	132,55	123,02	137,71

¹ 1. vuosipuoliskon hinnat painottamattomina keskiarvoina.

² Ranskan tiedot on indeksoitu vuoden 2000 hinnasta.

Lähde: Eurostat.

2.2. Kotieläintuotanto

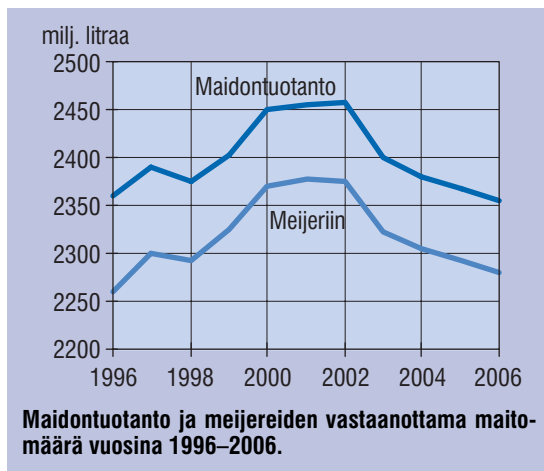
Maito

Meijereihin toimitettiin 2 279 miljoonaa litraa maitoa vuonna 2006. Määrä oli 0,6 prosenttia (14 milj. litraa) pienempi kuin vuonna 2005. Maidon valkuaispitoisuus nousi ja rasvapitoisuus laski hieman edellisvuodesta. Osaltaan tuotantoa vähensi säilörehusato, joka oli määrältään 28 % edellisvuotta pienempi.

Maidontuotanto alitti Suomen maakoh- taisen maitokiintiön vuonna 2006 päätty- neellä kiintiökaudella 36 miljoonaa litraa. Gallup Elintarviketiedon ennusteen mu- kaan kiintiökaudella 2006/2007 maidon- tuotanto jää 70 miljoonaa litraa (3 %) alle maakiintiön. Ennusteen mukaan myös vuoden 2007 tuotantomäärä olisi 2 279 milj. litraa.

Joulukuussa 2006 meijereihin toimi- tettiin maitoa 13 899 tilalta, joista 123 oli luomutiloja. Maitoa lähettävien tilojen määrä väheni vuoden 2006 aikana 1 462 tilalla (-9,5 %). Lypsylehmien määrä laski joulukuussa alle 299 000 lehmään (-14 500 lehmää ja -4,6 %).

Lypsylehmien keskituotos 7 438 lit- raan oli 2,8 % suurempi kuin vuonna 2005. Keskimääräinen karjakoko kasvoi vuoden aikana 1,1 lehmällä. Joulukuussa karjan keskikoko oli 21,5 lehmää.

Nestemäisen maidon kulutus (704 milj. l) vähenyi 0,2 %. Myös piimän ja viilin kulutus vähenyi. Sen sijaan kermojen kulutus lisääntyi hieman vuodesta 2005. Jogurtin kulutus lisääntyi lähes 9 % ja valmistus 2 %. Jogurttien tuonti lisääntyi yli kolmanneksella.

Voin valmistus lisääntyi 0,5 % ja kulu- tus 7 % vuodesta 2005. Voivarastot kasvoi- vat ja vienti vähenyi. Rasvaseosten kulu- tus vähenyi 7 % ja valmistus 4 %. Jauheita valmistettiin 1 % vähemmän kuin vuonna 2005.

Juustojen kulutus ja tuotanto lisääntyi- vät 3 % vuodesta 2005. Kotimaisten muru- kolo- ja muiden juustojen valmistus vähe- ni edamin kustannuksella. Muun muassa kotimaisten sulatejuustojen myynti nou- si 6 %. Juustojen tuonti lisääntyi 17 % ja vienti 12 %. Juuston tuonti oli noin kol- mannes kulutuksesta.

Naudanliha

Suomessa tuotettiin 85 milj. kg naudanli- haan vuonna 2006. Määrä oli 0,5 % edel- lisvuotta suurempi. Naudanlihaa kulutet- tiin 95,2 milj. kg. Gallup Elintarviketie- don ennusteen mukaan naudanlihan tuo- tanto laskee vuonna 2007 ollen 84,1 milj. kg ja kulutus pysyy vuosien 2005–2006 lukemissa.

Nautojen keskiteuraspainot nousivat edelleen. Lehmän keskiteuraspaino oli 264 kg (+3 kg), sonnin 324 kg (+5 kg) ja hiehon 233 kg (+6 kg). Sonnien keskiteuraspaino on noussut kuudessa vuodessa lähes 50 kg.

Nuorten nautojen teurastukset vähenivät 4 % vuodesta 2005, mutta lehmien teurastukset lisääntyivät 7 %. Pieni nurmisato lisäsi osaltaan syksyn teurasmääriä. Sonneja teurastettiin 152 000 ja lehmiä 103 000 kappaletta. Vasikoita syntyi 331 900 kpl (-2 %). Vasikoiden välitysmäärä laski 3 %.

Naudanlihantuotantoon erikois- tuneiden tilojen määrä laski 5 %

vuodesta 2005, mutta emolehmätilojen määrä lisääntyi noin 10 % ja emolehmien määrä 12 %. Joulukuun alussa Suomessa oli 40 000 emolehmää. Emolehmätuotannon ennustetaan lisääntyvän myös vuonna 2007.

Naudanlihan vienti lisääntyi 54 % ollen 2,4 milj. kg. Määrä vietiin lähes kokonaan Ruotsiin. Naudanlihan tuonti lisääntyi 6 % ollen 14,4 milj. kg. Naudanlihaa tuotiin eniten Ruotsista, Brasiliasta, Irlannista ja Saksasta.

Koko EU:n naudanlihan tuotanto vähentyi 2,5 %. Kysyntä on elpynyt jo 1990-luvun BSE-kriisejä edeltäneelle tasolle. Komission arvion mukaan EU:n naudanlihan tuotanto vähenee vuosikymmenen loppuun mennessä 4–5 %.

Sianliha

Suomessa tuotettiin 207,8 milj. kg (+2 %) ja kulutettiin 180,2 milj. kg (+3 %) sianlihaa vuonna 2006. Tuotanto lisääntyi varsinkin alkuvuodesta, jolloin siipikarjamarckkinoilla oli häiriöitä. Sikojen keski-teuraspaino nousi 84,6 kg:an (+2 %). Sikoja teurastettiin 2,2 miljoonaa kappaletta (+0,5 %). Joulumarkkinoilla kotimaista sikaa myytiin hyvin. Tiedotusvälineissä jopa

uutisoitiin kinkkujen loppumisesta ennen joulua.

Sianlihan vienti lisääntyi lähes viidenneksen ollen 48,1 milj. kg. Viennin osuus tuotannosta nousi 23 %:n. Tärkeimpiä vientikohteita olivat edelleen Venäjä, Viro, Ruotsi ja Japani, joiden yhteenlaskettu osuus ruholiahan viennistä oli lähes 74 %. Sianlihan tuonti ja vienti ovat Suomessa pääosin ruholihaa. Venäjän osuus ruholiahan viennistä nousi 22 %:sta 38 %:n.

Vuonna 2006 Suomeen tuotiin 17,7 milj. kg (+16 %) sianlihaa. Lihavalmisteiden tuonti kasvoi 10 % ja ruholiahan tuonti 14 %. Tärkeimpiä kauppakumppaneita olivat Tanska ja Saksa, joiden osuus ruholiahan tuonnista on ollut viime vuosina 75–80 %, ja lihavalmisteiden osalta Ruotsi ja Saksa. Sianlihan tuonti oli 10 % kulutuksesta.

Porsaiden määrä/emakko lisääntyi 0,2 porsaalla. Välitettyjen porsaiden määrä lisääntyi 3 %. Elävien eläinten vienti Suomesta on ollut vähäistä. Vuonna 2006 Ruotsiin vietiin kuitenkin 25 000 porsasta, mikä vähensi koko vuoden sianlihan tuotantopotentiaalia prosenttien verran.

Sikatalouden rakennekehitys jatkui nopeana. Emakkoja pitäneiden tilojen määrä laski 8,3 % mutta emakoiden määrä vain 1,3 %. Noin viidennes emakoista pidettiin

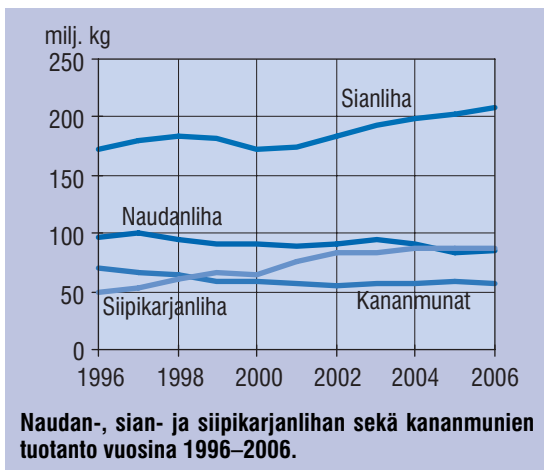
Kotieläintuotanto vuosina 1996–2006¹.

	Meijerimaito milj. litraa	Naudanliha milj. kg	Sianliha milj. kg	Kananmunat milj. kg	Siipikarjanliha milj. kg
2006	2 279	85	208	57	88
2005	2 293	84	203	58	87
2004	2 304	91	198	58	87
2003	2 323	94	193	56	84
2002	2 376	91	184	55	83
2001	2 378	90	174	57	76
2000	2 371	91	173	59	64
1999	2 325	90	182	59	66
1998	2 300	93	184	64	61
1997	2 301	99	180	67	53
1996	2 261	96	172	71	49

¹ Lihan kuumapainovähennys alkaen 1.7.1995 on 2%.

Lähteet: Tike, Gallup Elintarviketieto.

yli 300 emakon yksiköissä vuonna 2006. Yli 200 emakon tuotantoyksiköissä kasvavien porsaiden osuus (27 %) koko porsaskannasta on kolminkertaistunut vuosina 2000–2005.

Gallup Elintarviketiedon ennusteen mukaan sianlihaa tuotetaan 211 milj. kg (+1 %) vuonna 2007. Kulutukseksi arvioidaan 182,5 milj. kg (+1 %).

EU:n komissio arvioi koko EU:n sianlihan tuotannoksi 21,4 miljoonaa tonnia ja kulutukseksi 19,9 miljoonaa tonnia vuonna 2007. Tuotantoa on arvioitu siirtyvän lähivuosina uusiin jäsenmaihin, kuten Puolaan, joissa tuotantokustannukset ovat alhaiset ja joissa myös kysynnän odotetaan kasvavan.

Siipikarjanliha

Siipikarjanlihan tuotannon kasvu on ainakin toistaiseksi pysähtynyt. Vuonna 2006 siipikarjanlihaa tuotettiin 88,0 milj. kg (+1 %). Siipikarjanlihan kulutus vähentyi 2 % vuodesta 2005, ollen 82,9 milj. kg. Siipikarjan lihan vienti lisääntyi 17 % ja tuonti vähentyi 11 %. Tuotenimikkeistä eniten vähentyi luuttomien palojen tuonti.

Siipikarjanlihamarkkinoita rasitti lintuinfluenssan leviämisestä maailmalla syntynyt kohu. Tautia havaittiin Aasiassa, Turkissa, Afrikassa ja muutamia yksittäistapauk-

sia myös Euroopassa. Kohu näyttää heikentäneen erityisesti raakojen siipikarjantuotteiden kysyntää. Etelä-Euroopassa siipikarjanlihan hinta laski hetkellisesti jopa 70 %. EU:ssa aloitettiin tiedotuskampanja, jolla viestitettiin siipikarjantuotteiden kulutuksen olevan turvallista. Suomessa kuluttajat tiedostivat riskit järkiperaisemmin. Tammi-maaliskuussa siipikarjanlihan kulutus kuitenkin vähentyi lähes 4 % (kalkkuna -14 %), vienti 32 % ja tuonti 45 %. Myös varastot kasvoivat ja tuotanto vähentyi. Gallup Elintarviketiedon kyselyn mukaan 95 % suomalaisista söi broilerinlihaa keväällä

2006 ja 74 % kalkkunanlihaa.

Broileria tuotettiin viime vuonna 74,9 milj. kg (+4 %) ja kulutettiin 70,0 milj. kg (+1 %). Tuotanto lisääntyi voimakkaimmin vuoden jälkipuoliskolla. Broilerin vienti lisääntyi noin kolmanneksen olleen 10,3 milj. kg. Tästä lähes puolet vietiin Venäjälle.

Broilerinlihaa tuotiin edelleen 5,2 milj. kg. Sen sijaan lihavalmisteteiden tuonti lisääntyi. Yli puolet broilerinlihasta tuotiin Brasiliasta tai Tanskasta. Lihavalmisteteita tuotiin eniten Ranskasta ja Brasiliasta, jonka tuontimäärä nousi voimakkaasti.

Kalkkunanlihan tuotanto vähentyi 11 % ollen 12,3 milj. kg. ja kulutus 12 % ollen 12,0 milj. kg. Kalkkunanlihaa vietiin 1,8 milj. kg (-30 %) ja tuotiin 1,5 milj. kg (-26 %). Ruhlolihaa Venäjän ja Viron osuus viennistä oli noin 2/3. Suurimmat tuojamaat olivat Brasilia ja Saksa. Lihavalmisteteita tuotiin eniten Saksasta sekä Brasiliasta, josta tuonti lisääntyi voimakkaasti. Kalkkunanlihan kulutuksen kotimaisuusaste nousi 2,4 prosenttiyksikköä ollen 87,2 %.

Gallup Elintarviketieto arvioi broilerin kulutukseksi 70,2 milj. kg ja tuotannoksi 75,4 milj. kg vuonna 2007. Myös kalkkunanlihan tuotannon ja kulutuksen ennustetaan kääntyvän nousuun. Molempien ennuste on 12,5 milj. kg.

Kananmunat

Vuonna 2006 kananmunia tuotettiin 57 milj. kg, mikä oli 2 % edellisvuotta vähemmän. Kananmunia kulutettiin runsaat 48 milj. kg (+0,5 %). Munavalmisteiden kulutus vähentyi 3 %, mutta kuorimunien kulutus lisääntyi prosenttiin. Häkkikanaloissa tuotetaan edelleen 87 % munista, vaikka perinteiset häkkikanalat poistuvat käytöstä vuoteen 2012 mennessä.

Edellisvuosista poiketen kananmunien kokonaisvienti vähentyi. Kananmunia vietiin 10 milj. kg (-10 %). Kuorimunia vietiin 18 % vähemmän ja valmisteita 37 % enemmän kuin vuonna 2005. Kananmunia viedään pääasiassa Ruotsiin, Saksaan ja Norjaan. Munavuotta värittivät myös tuottajien luovutuslakko, lounaissuomalaisten munantuottajien suunnitelma viedä kananmunia Eurooppaan korkeamman tuottajahinnan vuoksi ja keskustelu yli 20 000 kanan kanaloiden tukioikeudesta.

Tuottajahinnat

Kotieläintuotteiden markkinahinnat EU:n jäsenmaissa vaikuttavat niiden hintoihin Suomessa. Suomen hinnoissa voidaan kuitenkin havaita muutamia erityispiirteitä. Esimerkiksi sianlihan ja maidon markkinahinnat vaihtelevat yleensä vähemmän Suomessa kuin useimmissa muissa EU-maissa. Kananmunista on Suomessa ylitarjontaa ja

Kotieläintuotteiden markkinahintojen vertailu eräissä EU-maissa vuonna 2006¹, €/100 kg.

	Maito	Sianliha (E)	Naudanliha (sonni)	Siipikarjanliha ²	Kananmunat ³
Suomi	33,55	133,07	264,32	192,45	78,15
Ruotsi	28,28	139,39	271,52	168,40	150,74
Tanska	28,83	128,25	298,17	152,53	136,61
Viro	24,25	139,80	193,43	146,20	86,95
Saksa	26,64	153,99	301,56	175,63	85,82
Ranska	28,81	138,65	328,38	173,12	84,13

¹Maidolla tammí-syyskuun keskiarvo. ²Teurastamon myyntihinta. ³Pakkaamon myyntihinta.

Lähde: Euroopan komissio.

Tärkeimpien kotieläintuotteiden tuottajahinnat lisineen vuosina 1996–2006 (€/100 kg, maito €/100 l). Lukuihin sisältyy arvioitu jälkitili.

	Maito	Naudanliha	Sianliha	Broilerinliha	Kananmunat
2006	34,97	212	126	109	62
2005	35,22	205	128	114	60
2004	35,75	190	120	117	74
2003	36,68	186	115	117	80
2002	36,83	190	137	120	79
2001	36,26	208	150	117	69
2000	34,97	206	129	111	82
1999	34,44	216	113	112	74
1998	34,48	224	126	116	65
1997	34,87	209	140	114	61
1996	34,12	223	134	113	70

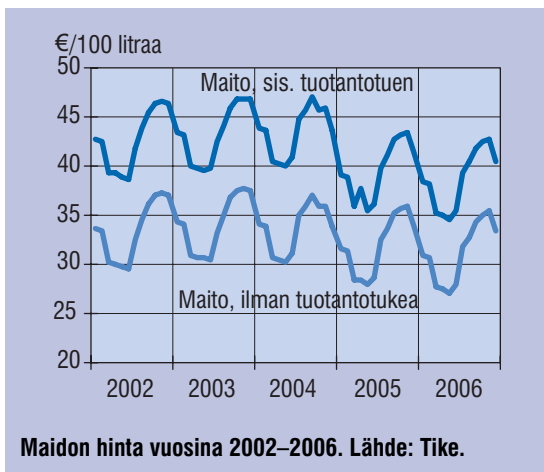
Lähde: Tike.

niiden tuottajahinta on alhainen muuhun EU:hun verrattuna.

Suomalaisille maidontuottajille maksetaan hieman korkeampaa tuottajahintaa kuin EU:n tuottajille keskimäärin. Maidon tuottajahinta laatulisineen ilman jälkitiliä oli vuonna 2006 keskimäärin 32,75 €/100 l (-1 %). Lisäksi maksettiin tuotantotukea keskimäärin 7,47 €/100 l. Maidon valkuaispitoisuus nousi ja rasvapitoisuus laski edellisvuodesta, joten laatulisän vaikutus maidon hintaan oli noin 2,26 €/l. Maidon lopullinen hinta ratkeaa meijereiden tilinpäätösten yhteydessä, jolloin päätetään tuloksen perusteella maksettavasta jälkitilistä. Vuonna 2005 jälkitili oli keskimäärin 2,22 €/100 l.

Maidon tuottajahinnan kausiporrastus on Suomessa melko voimakas. Lokakuussa 2006 tuottajille maksettiin normimaidosta 34,07 €/100 l, eli 6,93 € vähemmän kuin toukokuussa. Marraskuussa ero eri meijerien normimaidosta maksaman ylimmän ja alimman tilityshinnan välillä oli 3,65 €/100 l.

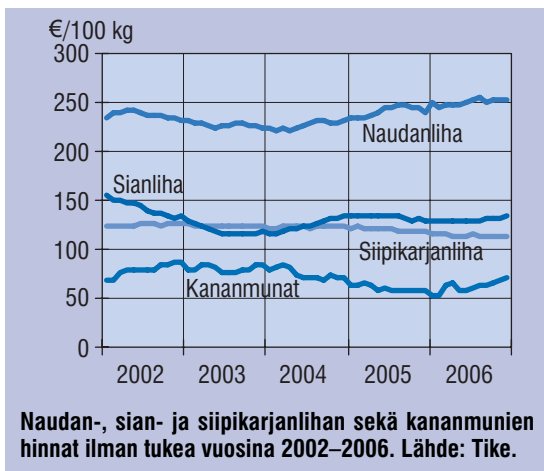
Keskimääräinen naudanlihan tuottajahinta Suomessa nousi 3 % vuodesta 2005, mutta jäi alle EU:n keskihinnan. Pitkällä aikavälillä naudanlihan hinnat ovat jääneet

4–5 % EU:n keskihinnosta. Naudanlihasta maksettiin keskimäärin 2,12 /kg ja sonninlihasta 2,50 €/kg. Sonnin- ja lehmänlihan hinta nousi 4 %, hiehonlihan 5 %.

Naudanlihan markkinatilanne EU:ssa oli melko vakaa. Komissio on hillinnyt tuottajahintojen nousua ja siitä seuraavaa tuonnin lisääntymistä vähentämällä vientitukien käyttöä. OECD:n ennusteen mukaan lihan kulutus ja ulkomaankauppa lisääntyvät maailmassa lähivuosina, mikä saattaa nostaa naudan-, sian- ja siipikarjanlihan maailmanmarkkinahintoja.

Vasikan hinta laski 5 % vuodesta 2005. Keskimäärin vasikasta maksettiin 232 €. Sonniternivasikan hinta laski 10 % edellisvuodesta. Sonniternivasikan hinta laski vuoden aikana 155 eurosta 144 euroon.

Lehmätornivasikan hinta laski vajaat 6 % ollen keskimäärin 59 €.

Vuonna 2006 lihasiasta maksettiin keskimäärin 1,30 €/kg ja kaikesta sianlihasta 1,26 €/kg. Kesällä sianlihan hinta kääntyi hienoiseen nousuun. Porsaan (25 kg) ostohinta vaihteli 54–55 euron välillä. Sianlihan ja porsaiden tuottajahinnat laskivat 2–3 % vuodesta 2005. Sianlihan tuottajahinta oli Suomessa poikkeuksellisen vakaa 2005–2006. Esimerkiksi E-luokan lihan hinta on vaihdellut välillä 1,35–1,40 €/kg.

Sianlihan keskihinta Suomessa oli noin 10 % EU:n keskihintaa alempi, eikä Suomessa havaittu samanlaisia hinnan nousuja ja laskuja kuin monissa muissa EU-maissa. EU-maissa voidaan havaita yhteys maan sianlihaomavaraisuuden ja sianlihan hinnan suhteen, joten sianlihan viennin lisääntyminen vaikuttanee jonkin verran myös Suomen hintatasoon. MTT:n tutkimustulokset kuitenkin viittaavat siihen, että myös jakeluketjun osapuolet käyttävät markkinavoimaansa hyödykseen, sillä Euroopassa havaitut hintamuutokset siirtyvät hitaasti Suomen lihamarkkinoille.

Siipikarjanlihan tuottajahinnat laskivat 4–5 % vuodesta 2005. Keskimäärin siipikarjanlihasta maksettiin 1,15 €/kg. Broilerin tuottajahinta Suomessa laski tammikuun 1,12 €/kg:sta joulukuuhun 1,09 €/kg:n. Edellisen kerran broilerin hinta oli näin alhaalla talvella 1999/2000. Kalkkunanlihasta maksettiin tuottajalle keskimäärin 1,47 €/kg (–4 %).

Kanamunista maksettiin tuottajille vuonna 2006 keskimäärin 0,62 €/kg (+3 %). Tammi-helmikuussa häkikikanamunista maksettiin vain 0,51 €/kg, eli 16–17 % edellisvuotista vähemmän. Syksyllä kananmunien tuottajahinta kääntyi jälleen nousuun ja ylitti joulukuussa 0,70 €/kg. Pakkaamojen myyntihinta jäi Suomessa ajoittain jopa 0,2 €/kg alle EU:n keskihinnan.

Tuotantoeläinten hyvinvointi

Antti Miettinen ja Kauko Koikkalainen

Tuotantoeläinten hyvinvoinnin perustan muodostavat riittävä veden ja ravinnon saanti, eläinten hyvä terveys, tarkoituksenmukaiset tuotanto-olosuhteet ja asiallinen eläinten käsittely. Hyvinvoiva eläin voi tyydyttää myös lajinmukaisia käyttäytymistarpeitaan.

Eettisten ja biologisten seikkojen lisäksi tuotantoeläinten hyvinvointiin liittyy merkittäviä taloudellisia näkökohtia, koska eläinten hyvinvointitoimenpiteet vaikuttavat myös tuotannon kannattavuuteen ja kotieläinsektorin kansainväliseen kilpailukykyyn. Eläinten hyvinvointia parantavat toimenpiteet nostavat tyypillisesti tuotantokustannuksia. Toisaalta eläinten kohentunut hyvinvointi ja terveys lisäävät tuotosta. Myös tuotteen hinta saattaa nousta, mikäli kuluttajat ovat valmiita maksamaan eläinten hyvinvoinnin lisäyksestä.

Tuotantoeläinten hyvinvoinnin nykytilanne Suomessa

Tuotantoeläinten hyvinvoinnin yksiselitteinen mittaaminen on hankalaa. Hyvinvointia voidaan arvioida muun muassa eläinten kunnon, käyttäytymisen, pito-olosuhteiden ja tuotantokyvyn avulla. Suomalaisten kotieläinten terveydentila on tarttuvien eläintautien osalta erittäin hyvä, mutta tuotantosairauksien vähentämisessä on vielä parantamisen varaa.

ProAgrian karjatilan ympäristömittarin mukaan tuotantoeläinten pito-olosuhteet ja hoito olivat vuonna 2004 maito- ja naudanlihatiloilla suhteellisen hyvällä tasolla. Kehitettävää ja parannettavaa on muun muassa eläinsuojien ilman suhteellisen kosteuden hallinnassa, parsien koossa ja rakenteessa sekä eläinten veden saannissa.

Euroopan unionin (EU) jäsenvaltioilla on velvollisuus valvoa tuotantoeläinten hyvinvointia koskevien direktiivien noudattamista tilatarkastuksin. Vuonna 2005 noin 35 %:lla tarkastetuista vasikkatiloista, neljäsosalla tarkastetuista sikatiloista ja noin 15 %:lla tarkastetuista kanaloista todettiin eläinsuojelullisia epäkohtia. Vasikkatiloilla kyse oli yleensä liian ahtaista ryhmäkarsinoista ja juomaveden saatavuuteen liittyvistä epäkohdista. Suurin osa sikaloiden epäkohdista johtui virikemateriaalin (kuten olkien) puuttumisesta. Karjujen astutuskarminat ovat liian pieniä ja joistakin sikaloista puuttuu koneellisen ilmastoinnin hälytysjärjestelmä. Lisäksi havaittiin laiminlyöntejä mm. automaattisen juomalaitteiston toiminnan päivittäisissä tarkastuksissa. Kanaloiden yleisin epäkohta oli kanojen kynsiä hiovan varusteen puuttuminen häkeistä.

Eläinten hyvinvointiin vaikuttaminen

Tutkimusten mukaan eläinten hoitaja on tärkein yksittäinen eläinten hyvinvointiin vaikuttava tekijä. Myös yhteiskunnan taholta tuotantoeläinten hyvinvointiin vaikutetaan monella tavalla. Eläinsuojelulainsäädännön avulla varmistetaan, että eläintilojen, kasvatusolosuhteiden, hoidon ja kohtelun eläinsuojelulliset vähimmäisvaatimukset täyttyvät. EU:ssa on annettu kaikkien tuotantoeläinten pitoa koskevan direktiivin lisäksi myös sikoja, vasikoita ja munivia kanoja koskevat direktiivit. EU-direktiivien lisäksi tuotantoeläinten hyvinvointia koskevista vaatimuksista on säädetty Suomen kansallisissa säädöksissä: eläinsuojelulaisissa ja -asetuksessa sekä maa- ja metsätalousministeriön

päätöksissä ja asetuksissa. Eläinten pitoon liittyvän lainsäädännön lisäksi lainsäädäntöä on myös eläinkuljetuksista ja teurastuksesta.

Vuoden 2007 alusta tuotantoeläinten eläinsuojeluvaatimuksia on alettu valvoa osana maataloustukien täydentäviä ehtoja. Täydentävät ehdot perustuvat voimassa olevan lainsäädännön vaatimuksiin. Ehtojen noudattaminen on edellytys tilatuen, luonnonhaittakorvauksen (LFA-tuen) sekä maatalouden ympäristötuen täysimääräiselle saamiselle. Lievän eläinsuojelurikkomuksen seurauksena tukia voidaan vähentää tai periä osittain takaisin. Törkeissä tapauksissa valvontavuoden tuet voidaan jättää kokonaan maksamatta tai periä kokonaan takaisin.

Vapaaehtoiset hyvinvointiohjelmat edesauttavat hyvän tuotantotavan mukaista eläinten pitoa. ETU-toiminnan eli kansallisen tuotantoeläinten terveydenhuollon painopisteenä on sairauksien ennaltaehkäisy ja tuottavuuden nosto. Eläinten terveydenhuollon kansallinen taso on määritelty viidelle eri tuotantosuunnalle. Kansallinen tuotantoeläinten terveydenhuollon koordinaatio hoidetaan Eläintautien torjuntayhdistyksen (ETT) ja Elintarviketurvallisuusviraston (Evira) yhteistyönä.

Tuotantoeläinten hyvinvoinnin edistäminen oli ohjelmakaudella 2000–2006 yhtenä kotieläintilojen ympäristötuen lisätoimenpiteenä. Lisäksi kotieläinrakennusten peruskorjausta tukemalla on edistetty muun muassa eläintilojen mitoitusten parantamista ja ilmanvaihdon laatua. Maatalouden investointitukia on myönnetty lattiakanalainvestointeihin ja kerrosritiläkanaloihin sekä kanojen häkkien korvaamiseen virikehäkeillä tuotannon säilyessä entisessä laajuudessaan.

Tuotantoeläinten hyvinvointituki

Tuotantoeläinten hyvinvoinnin edistäminen on tulossa vuonna 2008 vapaaehtoiseksi kehittämistoimenpiteeksi ja yhdeksi EU:n maataloustuen jakoperusteeksi. Alkuvaiheessa ainoastaan nauta- ja sikatilojen on mahdollista valita tuotantoeläinten hyvinvointitoimenpide. Sitoumukset ovat viisivuotisia. Eläinten hyvinvointitoimenpide koostuu perusehdoista ja lisäehdoista. Perusehtojen päätavoite on tilan tuotantoeläinten terveyden ja sitä kautta hyvinvoinnin lisääminen. Perusehtoihin kuuluu mm. tuotantoeläinten terveydenhuollon kansallisen tason vaatimusten täyttäminen. Lisäehdot on jaettu kaikille tiloille yhteisiin ja eläinlajikohtaisiin lisäehtoihin. Ne sisältävät yksityiskohtaisempia vaatimuksia mm. karsina- ja pito-olosuhteiden parantamisesta, laidunnuksesta ja jaloittelusta. Lisäehtoja voi valita 0–2 kpl.

Eläinten hyvinvointituella korvataan viljelijöille hyvinvointitoimenpiteestä aiheutuneet nettokustannukset ja -tulonmenetykset. Nettokustannuksia ja -tulonmenetyksiä laskettaessa lakisääteisten vaatimusten ylittämistä aiheutuvista kustannuksista ja tulonmenetyksistä vähennetään viljelijän toimenpiteen seurauksena saamat yksityistaloudelliset hyödyt. Laskentaperiaate on sama kuin maatalouden ympäristötuessa. Viljelijöille korvataan lisäksi toimenpiteistä aiheutuvat transaktiokustannukset. Perusehtojen eläinyksikkökohtainen tuki asettuneen nautatiloilla noin 15 euron ja sikatiloilla noin 5 euron tasolle. Tilakohtainen maksimitukitaso on 5 000 euroa vuodessa. Uuden toimenpiteen tukimenekkiä on vaikea ennustaa, mutta vuosittain jaettava tukisumma ylittänee 10 miljoonaa euroa.

2.3. Puutarhatuotanto

Suomessa puutarhatuotantoon luetaan kuuluvaksi avomaan vihannestuotanto, viljeltyjen marjojen ja omenan tuotanto, taimitarhatuotanto sekä kasvihuonetuotanto. Joissain yhteyksissä myös viljeltyjen sienten tuotanto sekä katteen alla viljellyn perunan tuotanto luetaan puutarhatuotannoksi.

Puutarhatuotannon laajuus

Puutarhatuotannon kokonaisala pysyi vuonna 2006 lähes samana vuoteen 2005 verrattuna ollen noin 15 470 hehtaaria. Yksittäisistä puutarhatuotannon sektoreista avomaan vihannestuotannon ala kasvoi hieman edellisvuodesta ja oli vuonna 2006 noin 8 330 hehtaaria.

Marjantuotannon tuotantoala on sen sijaan pienentynyt jatkuvasti tällä vuosikymmenellä. Vuonna 2006 marjojen tuotantoala pieneni 25 hehtaarilla edellisvuodesta ollen noin 6 470 hehtaaria. Tuotantotalan pieneminen ei ole johtanut kokonaissadon merkittävään vähenemiseen, vaan tuotantomenetelmien tehostamisen seurauksena kokonaissadot ovat pysyneet melko vakaana. Marjantuotannolle on kuitenkin ominaista suuret vuotuiset satovaihtelut säätekijöistä johtuen.

Hedelmien, pääasiassa omenan, tuotantopinta-ala on kasvanut jatkuvasti vii-

me vuosina ollen vuonna 2006 noin 670 hehtaaria. Kasvihuonetuotannon ala on puolestaan pysynyt pari viimeistä vuotta lähes samana, noin 404 hehtaarissa. Kasvihuonetuotannon tuotantoalasta vihannesviljelyn osuus vuonna 2006 oli noin 243 hehtaaria ja koristekasvien osuus noin 161 hehtaaria.

Puutarhatuotantoa harjoittavien yritysten lukumäärä oli puutarhayrityskisterin mukaan 6 288 kappaletta vuonna 2005. Näistä yrityksistä 5 014 kappaletta harjoitti avomaantuotantoa eli vihannes-, marja-, hedelmä- tai taimitarhatuotantoa. Kasvihuonetuotantoa, eli vihannes- tai koristekasvien viljelyä, harjoitettiin 2 231 yrityksessä. Osalla yrityksistä oli samanaikaisesti sekä avomaan tuotantoa että kasvihuonetuotantoa.

Sääolot

Avomaantuotannon kasvukausi käynnistyi normaaliin aikaan lämpimissä kevätsäissä. Kevätsäät kylmenivät huomattavasti toukokuun alussa, ja paikoin mitattiin jopa $-10\text{ }^{\circ}\text{C}$ halloja. Hallatuhot jäivät kuitenkin marjan- ja hedelmätuotannossa pelättyä pienemmiksi ja satotappiot vähäisiksi.

Kasvukautta 2006 leimasi poikkeuksellisen kuiva ja lämmin sää, joka alensi sadon määrää lähes kaikilla puutarhatuotannon sektoreilla. Syväjuuriset kasvit, kuten heru-

Tukirekisterin mukaiset puutarhaviljelyn pinta-alat vuosina 2000–2006 ha¹.

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Avomaan puutarhatuotannon ala yhteensä	16 948	16 515	16 466	16 469	16 025	15 417	15 468
Avomaan vihannekset	9 107	8 797	8 918	8 983	8 837	8 254	8 327
Marjat	7 355	7 200	7 004	6 886	6 552	6 495	6 470
Hedelmät	486	519	544	600	636	667	671
Kasvihuoneviljely yhteensä	398	400	400	398	399	405	404
– vihannesviljely	234	236	237	236	239	245	243
– koristekasvien viljely	164	164	164	163	161	160	161

¹Todellinen puutarhaviljelyn pinta-ala hieman suurempi, sillä puutarhaviljelyä harjoitetaan vähäisessä määrin myös tukijärjestelmän ulkopuolella.

Lähde: MMM, Tukirekisteri.

kat ja omenat, kärsivät kuivuudesta vähiten. Suurinta haittaa kuivuudesta aiheutui lehtivihanneksille, joilla kuivuuden ja korkeiden lämpötilojen lisäksi tuuliset säät lisäsivät haihduntaa ja kasvattivat jo ennestään suurta kastelutarvetta. Kastelulla kuitenkin pystyttiin melko hyvin korvaamaan kesäkuukausien vähäinen sademäärää ja merkittävilta sadonalennuksilta vältyttiin. Saadun sadon laatu oli hyvä tai jopa erinomainen.

Mansikan varhaissato valmistui odotusten mukaan juhannukseksi ja pääsatoa päästiin poimimaan heinäkuun alussa. Mansikkasato jäi avomaan vihannesten tapaan määrältään pieneksi, mutta oli laadultaan hyvä. Satomäärää pienensi etenkin kuivuuden vuoksi pieneksi jäänyt marjakoko. Kesän 2006 mansikkakausi oli lyhyt ja kiivas, sillä lämpimät säät kypsyttivät mar-

jat nopeasti. Myös muiden marjakasvien sadon laatu oli hyvä. Vuoden 2006 omenasadosta saatiin määrällisesti lähes normaali ja laadultaan hyvä, vaikka helle kypsytti omenasadon tavallista aikaisemmin.

Avomaantuotanto

Puutarhayritysrekisterin mukaan Suomessa pinta-alan perusteella eniten viljelty vihannekset olivat tarhaherne, porkkana, ruokasipuli ja valkokaali. Näiden neljän tärkeimmän vihanneksen osuus oli 62 % koko vihannesviljelyn alasta vuonna 2005, eli noin 5 240 hehtaaria. Avomaan vihanneksista tuotantoala väheni eniten purjon, palsternakan ja tarhahermeen osalta, noin 15 % kullakin vuodesta 2004 vuoteen 2005. Nauriin, pinaatin sekä parsakaalin

viljelypinta-alat sen sijaan kasvoivat noin 10 %. Teollisuuden sopimustuotannon osuus avomaan vihannesviljelyn alasta oli 24 %. Tärkeimpiä teollisuuden sopimustuotantokasveja olivat tarhaherne, porkkana, punajuurikas ja avomaankurkku.

Marjantuotannon kasveista mansikka oli edelleen ylivoimaisesti merkittävin, niin viljelyalan kuin kokonaissadonkin perusteella. Mansikan osuus oli marjanviljelyn satoikäisestä pinta-alasta 52 % eli noin 3 100 hehtaaria ja kokonaissadosta 77 % eli noin 10 milj. kg. Toiseksi merkittävimpiä marjakasveja olivat musta- ja viherherukka, joiden satoikäisen pinta-alan osuus oli 31 % marjantuotannon kasvien satoikäisestä pinta-alasta ja kolmanneksi tärkein oli vadelma 7 % osuudella. Teollisuuden sopimustuotannon osuus marjantuotannosta oli noin 18 %. Ylivoimaisesti merkittävimmät teollisuuden sopimuskasvit olivat musta- ja viherherukat, joiden osuus oli lähes 70 % teollisuuden sopimusala-

Tärkeimpien avomaan puutarhatuotteiden viljelyalat ja sadot vuonna 2005.

	Ala ha	Sato kg/ha	Yht. 1 000 kg
<i>Avomaavihannekset</i>			
Tarhaherne	2004	2096	4 200
Porkkana	1732	38 711	67 029
Ruokasipuli	925	22 763	21 054
Valkokaali	583	33 090	19 281
Kukkakaali	419	9 120	3 825
Punajuurikas	417	33 636	14 009
Lanttu	409	34 558	14 127
Avomaankurkku	321	35 180	11 289
Kiinankaali	307	18 132	5 559
Muut kasvit	1 285		
Yhteensä	8 400	20 721	174 048
– josta sopimustuotantoa	2 032	24 892	50 580
<i>Marjat ja omenat¹</i>			
Mansikka	3 055	3 290	10 050
Musta- ja viherherukka	1 802	990	1 784
Vadelma	418	1 454	608
Muut marjat	578		
Yhteensä	5 853	2 243	13 130
– josta sopimustuotantoa	1 037	1 896	1 966
Omena	534	6 756	3 610

¹satoikäinen pinta-ala

Lähde: Tike, Puutarhayritysrekisteri 2005.

Omena oli Suomessa tärkein viljelty hedelmäkasvi ja sen osuus oli 96 % koko hedelmän viljelyalasta eli noin 646 hehtaaria. Taimitarhaviiljelyn ala oli 628 hehtaaria vuonna 2005.

Kasvihuonetuotanto

Kasvihuonetuotannon pinta-alasta noin 60 % oli vihannestuotannossa ja 40 % koristekasvituotannossa. Tärkeimmät kasvihuonevihannekset olivat tomaatti ja kurkku, joiden osuus oli noin 75 % kasvihuonevihannesten (ei sisällä ruukkuvihanneksia) viljelypinta-alasta. Tomaatin tuotantoala pysyi vuonna 2005 lähes samana kuin edellisenä vuonna, noin 118 hehtaarisaa. Myöskään kasvihuonekurkun tuotantopinta-alassa ei tapahtunut suuria muutoksia, vaan tuotantopinta kasvoi kahdelta hehtaarilla ollen 78 hehtaaria vuonna 2005. Tomaatin tuotantoalasta 22 hehtaaria ja kurkun 21 hehtaaria oli valotettua vuonna 2005. Tomaattia viljeltiin 664 yrityksessä ja kasvihuonekurkkua 466 yrityksessä vuonna 2005.

Ruukkuvihannesten tuotantoala oli 201 hehtaaria vuonna 2005. Tärkein ruukkuvihannes oli salaatti 79 % osuudella. Ruukkuvihannesten kokonaistuotanto oli noin 64 milj. kappaletta vuonna 2005. Ruukkuvihanneksia tuottavia yrityksiä oli 90 kappaletta vuonna 2005.

Koristekasvituotantoa harjoitettiin

Kasvihuonevihannesten viljelyalat (m²) ja sadot (kg/m²) vuonna 2005.

	Ala 1 000 m ²	Sato kg/m ²	Yhteensä 1 000 kg
Yhteensä ¹	2 620	28	74 236
Tomaatti	1 178	32	37 996
Kurkku	779	42	32 371
Muut vihannekset	660		

¹ei sisällä ruukkuvihanneksia

Lähde: Tike, Puutarhayritysrekisteri 2005.

856 yrityksessä ja koristekasvituotannon kokonaisala oli 171 ha vuonna 2005. Koristekasvituotantoon luetaan kuuluvaksi leikkokukkien viljely, sipulikukkien viljely, ruukkukasvien viljely sekä ryhmäkasvien viljely. Koristekasvituotannon viljelypinta-ala on pysynyt viime vuodet melko vakavana. Leikkokukkien osuus koristekasvituotannon viljelypinta-alasta oli 22 %. Tärkein leikkokukka oli ruusu, jonka viljelypinta-ala on vähentynyt jatkuvasti vuodesta 1990 ollen 28 ha vuonna 2005. Sipulikukkien tuotanto kasvoi 10 % vuodesta 2004 vuoteen 2005 kappalemäärällä mitattuna. Ylivoimaisesti tärkein sipulikukka oli tulppaani.

Kukkuvia ruukkukasveja tuotettiin vuonna 2005 yhteensä 11 834 kappaletta. Tärkeimmät kukkivat ruukkukasvit olivat joulutähti, pauliinabegonia, ja tulilatta. Ryhmäkasveja tuotettiin yhteensä

Keskeisten puutarhatuotteiden arvonlisäveroton tuottajahinta vuosina 2000–2006, €/kg.

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
<i>Kasvihuonetuotanto</i>							
Ruusu (€/kpl)	0,32	0,32	0,32	0,36	0,40	0,41	0,41
Tomaatti	0,99	1,18	1,12	1,15	1,16	1,15	1,17
Kurkku	1,08	0,98	1,05	1,16	1,08	0,99	1,04
<i>Avomaatuotanto</i>							
Valkokaali	0,17	0,21	0,32	0,38	0,33	0,27	0,37
Sipuli	0,42	0,41	0,52	0,50	0,47	0,33	0,44
Porkkana	0,41	0,48	0,39	0,47	0,45	0,37	0,40
Mansikka	2,01	1,66	2,33	3,52	3,05	2,68	2,25

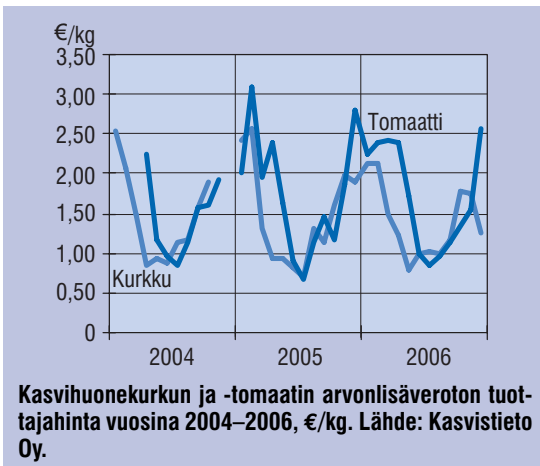
Lähteet: Kasvistieto Oy, Kauppapuutarhaliitto ry.

45 680 kappaletta vuonna 2005. Tärkeimmät ryhmäkasvit olivat orvokki 28 %, petunia 12 % ja lobelia 10 % osuudella.

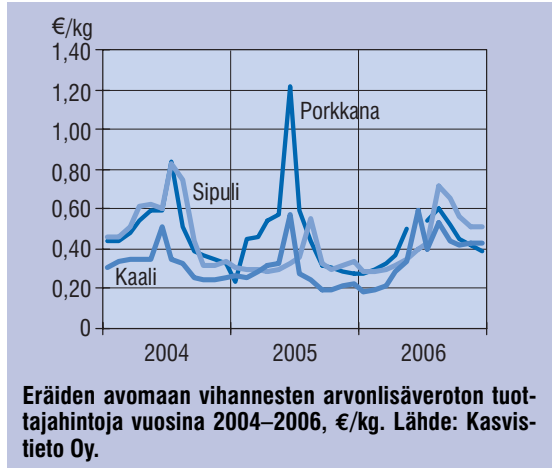
Puutarhatuotteiden markkinat

Puutarhatuotteiden tuottajahinnoille on ominaista voimakas kausittainen vaihtelu. Tuottajahinta on yleensä alhaisin kyseisen viljelykasvin pääsatokauden aikana, jolloin tarjontaa on runsaasti. Varastovihanneksilla tarjottu määrä pienenee varastointikauden edetessä ja samalla myös tuottajahinta nousee. Avomaan varastovihanneksen vuosihinnoissa on huomattava, että ne sisältävät kahden satokauden tuotantoa. Varastovihanneksen osalta vuoden 2006 alussa myytiin vuoden 2005 satoa, ja kasvukauden 2006 vaikutukset hintoihin alkoivat näkyä vasta kesästä eteenpäin.

Kasvihuonevihanneksilla hinta vaihtelee kausittaisesti samoin kuin avomaavihanneksilla. Vaikka nykyisin kotimaisia kasvihuonevihanneksia onkin tarjolla koko talvikauden, on tarjonta talvikaudella kuitenkin kesäkautta huomattavasti vähäisempää. Vähäisemmän tarjonnan lisäksi myös talvikauden vaativampi tuotantotekniikka nostaa tuotantokustannuksia, mikä puolestaan nostaa talvikauden hintaa kesäkauteen verrattuna.

Kasvihuonekurkun ja -tomaatin arvonlisäveroton tuottajahinta vuosina 2004–2006, €/kg. Lähde: Kasvistieto Oy.

Eräiden avomaan vihannesten arvonlisäveroton tuottajahintoja vuosina 2004–2006, €/kg. Lähde: Kasvistieto Oy.

Puutarhatuotteiden markkinatilanne oli vuonna 2006 pääsääntöisesti hyvä ja suurimmilta markkinoiden ruuhkautumisilta vältyttiin. Alkuvuodesta 2006 vuoden 2005 satoa oli vielä runsaasti varastossa vuoden 2005 hyvän satokauden ansiosta. Varastosipulin ja -kaalin hinnat olivatkin alkuvuodesta 2006 huomattavasti alhaisempia kuin kahtena edellisellä vuonna.

Kasvukauden 2006 kuivuus pienensi useimpien avomaavihannesten satoja, mikä vuoksi useimpien tuotteiden tarjonta oli edellisvuotta vähäisempää. Vähäisempi tarjonta heijastui kasvukauden 2006 sadon hintoihin, jotka olivat edellisvuotta korkeammat. Hintatilastoissa tämä ilmenee kesäkuun hinnoista lähtien, jolloin markkinoilla oli pääasiassa enää vuoden 2006 satoa. Puutarhatuotteiden kysyntää lisäsi myös kotipuutarhojen satojen jääminen vähäiseksi kuivuuden ja puutteellisen kastelun takia.

Avomaantuotannon kuivuuden aiheuttamat sadonalennukset heijastuivat myös kasvihuoneutuotannon kysyntään. Kuluttajat korvasivat tavansa enemmän avomaanvihanneksien kulutusta kasvihuonevihanneksilla, sillä ajoittain avomaanvihanneksia oli vain vähän tarjolla. Näin ollen kasvihuonevihannesten kysyntä pysyi hyvänä kesäkauden ja siten myös kesäkauden hinta oli edellisvuotta korkeampi.

Sanoista tekoihin elintarvikeketjun vastuullisuuden sisällön rakentamisessa

Juha-Matti Katajajuuri ja Sari Forsman-Hugg

Kuluttajien mahdollisuudet tehdä vastuullisuuden näkökulmasta omaan arvomaailmaansa perustuvia elintarvikevalintoja ovat rajalliset, koska elintarvikkeista ei ole soveltuvaa tietoa saatavilla. Tämä kertoo siitä, ettei elintarvikeketju ole niin läpinäkyvä kuin usein oletetaan. Osa kuluttajista ja kansalaisista haluaa informaatiota koko tuotantoketjun matkalta, ei vain pelkästään tuotteen hinnasta ja laadusta. He haluavat tietoa esimerkiksi raaka-aineen alkuperästä, maatilayrittäjien ja elintarvikeyritysten henkilöstön jaksamisesta, tuotantoeläinten terveydestä ja hyvinvoinnista. Osa pohtii tulonjaon ”oikeellisuutta” elintarvikeketjussa, toisia huolestuttaa ympäristön saastuminen. Vastuullisuudesta kertovat tiedot ovat tärkeitä myös hallinnolle ohjauskeinojen suunnittelun kannalta.

Ruoan tuottaminen vastuullisesti edellyttää, että koko elintarvikeketju huolehtii toimintansa vaikutuksista ympäröivään yhteiskuntaan. Vastuullisuutta on totuttu lähestymään perinteisen kolmijaottelun – triple bottom line – mukaan taloudellisena ja sosiaalisena vastuuna sekä ympäristövastuuna. Vastuullisuudessa on kyse laajemmasta näkökulmasta kuin että yritykset toimivat pelkästään lainsäädännön puitteissa tuotteen peruslaadun kriteerit täyttävää ja turvallista ruokaa. Vastuullisen toimintatavan vahvistaminen on tällä hetkellä myös toinen Suomen elintarviketalouden laatustrategian painopisteistä.

Useimmille suurille yrityksille yhteiskuntavastuuraporttien vuosittainen julkistaminen on jo arkipäivää. Vastuuraporttien hienoisena ongelmana on se, että niissä tuodaan valikoidusti esille yrityksiä koskevia positiivisia asioita. Vastuullisuudessa on kyse myös ei-toivottujen vaikutusten hallinnasta. Vastuuraportit eivät myöskään oikein kerro siitä, kuinka vastuullisuus yritysten arjessa muotoutuu – puhumattakaan ketjunäkökulmasta. Yritysvastuuraporttien avulla on siis mahdotonta arvioida elintarvikkeiden tuotannon vastuullisuutta läpi koko tuotantoketjun. GRI (Global Reporting Initiative) on muotoutunut yhteiseksi hyväksytyksi lähtökohdaksi raportoida yritysvastuuasioita, ja ohjeiston mukaan yritysvastuuraporttiin tulisi sisällyttää oman yritystoiminnan ohella myös toimitusketjun muut vaiheet, mikäli niihin liittyy vastuullisuuden kannalta merkittäviä asioita.

Yhteismitallisen elintarviketalouden vastuullisuuskäsitteistön rakentaminen on haasteellista, sillä vastuullisuus ei ole absoluuttinen käsite vaan samantyyppinen kestävä kehityksen käsitteen kanssa, eli siihen liittyvät tavoitteet ja näkökulmat kehittyvät ja muuttuvat ajan myötä. Elintarvikeketjun vastuullisuuden sisällön rakentamisen tekee erityisen haastavaksi myös se, että ketjun toimijoilla kuluttajat mukaan lukien ei ole yhteistä käsitystä siitä, mitä vastuullisuus elintarviketaloudessa tarkoittaa. Vastuukysymykset elintarvikeketjussa ovat moniulotteisia, ja niihin sisältyy usein arvoristiriitoja erityisesti taloudellisen vastuun ja muiden vastuullisuuden osa-alueiden välillä.

Vastuullisuudesta kilpailuetua?

Vaikka yritysten yhteiskuntavastuun onkin kritisoitu olevan enemmän juhlapuheen kuin konkreettisten tekojen tasolla, vastuullisuusasiat ovat jo monissa yrityksissä integroitu

osaksi strategista johtamista. Elintarvikeketjun edelläkävijäyrityksissä pohditaan myös vastuullisuuden tuotteistamista. Suomessa elintarvikealan yrityksillä onkin käyttämättömiä resursseja vastuullisuuden hyödyntämiseksi strategisena kilpailutekijänä. Ideaalitulanteessa yritykset pystyvät vastaamaan tuotteillaan ja toiminnallaan kuluttajia kiinnostaviin vastuullisuuden kysymyksiin. Todellista kilpailuetua yritykselle voi muodostua, kun vastuullinen toiminta saadaan tuotteistettua siten, että se heijastuu ostopäätöksiin.

Vielä ei ole täysin sisäistetty ajatusta, että taloudellisesti kannattava liiketoiminta ei sulje pois resurssien kohdentamista muiden vastuullisuuden osa-alueiden kehittämiseen. Taloudellinen vastuuhan on kaiken lähtökohta; yritysten on huolehdittava kannattavuudestaan ja kasvustaan, sillä muutoin ne eivät voi yhteiskunnallista vastuutaan kantaa. Vastuullinen toiminta ei niin ikään sulje pois omaneduntavoittelua. Esimerkiksi uutiset yt-neuvotteluista kuulostavat monesti ikäviltä. Samaan aikaan julkisuudessa useat sidosryhmät peräänkuuluttavat henkilöstön hyvinvoinnista ja työsuhteista huolehtimista. Tuotannon tehostamistoimet kuitenkin takaavat usein yrityksen jatkuvuuden, joka muuten olisi saattanut olla vaakalaudalla. Vastuullisuuden kannalta onkin ehkä olennaisempaa se, miten avoimesti ja läpinäkyvistä irtisanomisista kerrotaan ja miten irtisanotuista työntekijöistä siinä tilanteessa huolehditaan.

Vastuullisuuden sisällön rakentaminen tutkimuksen ja yritysten yhteistyönä

Elintarviketalouden vastuullisuuden kehittämisen haaste on otettu vastaan myös alan tutkimuksessa. MTT ja Kuluttajatutkimuskeskus selvittävät yhteistyössä elintarvikeketjun yritysten kanssa kolmivuotisessa tutkimushankkeessa¹, mitä vastuullisuus tarkoittaa ja miten sitä voi mitata sekä missä määrin vastuullisuutta on mahdollisuus linkittää tuotetasolle asti. Tutkimushanke on uudenlainen avaus vastuullisuuden sisällön rakentamiseen. Vastuullisuuden sisältöä rakennetaan ja konkretisoidaan kolmen esimerkkituotteen – ruisleipä, broilerituotteet ja margariini – toimitusketjujen kautta.

Kun vastuullisuuden sisältöä rakennetaan tutkimuksen ja yritysten vuorovaikutteisena yhteistyönä, saavat perinteiset tutkimusmenetelmät väistyä. Edellä mainitun hankkeen toteuttaminen on yhdistelmä mm. laaja-alaista aineistonkeruuta, toimintatutkimusta ja työpajatyöskentelyä. Tutkijat seuraavat, havainnoivat ja haastattelevat yritysketjujen edustajia ja keräävät yksityiskohtaista aineistoa tuotantoketjujen toiminnasta. Tutkijoiden tuottaman työpajamateriaalien pohjalta kuluttajat ja ketjun muut sidosryhmät – vuorovaikutuksessa yritysten kanssa – viime kädessä arvioivat, mitkä ovat tärkeitä asioita vastuullisuuden kannalta ja kuinka vastuullisesti elintarvikeketju ja sen yritykset toimivat. Tätä kautta hankkeessa lähestytään vastuullisuuden mittaamisen haastetta.

Hanke tarjoaa elintarvikeketjun toimijoille, kuluttajille ja sidosryhmille ainutlaatuisen mahdollisuuden jäsentää ja edistää elintarviketalouden kuluttaja- ja sidosryhmälähtöistä vastuullisuuskeskustelua. Vastuullisuuden kehittämisen ja tuotteistamisen yhtälö elintarvikeketjussa on haastava, mutta tutkijoiden näkökulmasta ei mahdoton. Parhailtaan ollaan laatimassa MTT:n johtamana myös ensimmäistä koko elintarvikekeskittävän kattavaa ympäristövastuuraporttia.

¹Elintarvikeketjun vastuullisuuden kehittäminen ja tuotteistaminen vuorovaikutuksessa sidosryhmien kanssa (2006–2008).

2.4. Elintarvikemarkkinat

Kuluttajahinnat

Vuonna 2006 elintarvikkeet kallistuivat Suomessa 1,5 %. Kuluttajahintaindeksin vuosimuutos oli 1,4 %, joten elintarvikkeiden hintakehitys oli lähes keskimääräisen inflaatiokehityksen mukainen.

Pidemmällä aikavälillä tarkasteltuna elintarvikkeiden hinnat ovat nousseet jonkin verran yleistä kuluttajahintakehitystä nopeammin. Vuodesta 2000 vuoteen 2006 ruoan hinta on kallistunut nimellisesti 10,9 %. Yleinen kuluttajahintaindeksi on noussut samassa ajassa 8,1 %.

Ruoan hintakehityksen lisäksi on mielenkiintoista tarkastella kuluttajan maksaman hinnan jakautumista elintarvikkeetjun sisällä. Aiempaa suurempi osuus ruoan hinnasta jää nykyään kaupalle, jonka neuvotteluasema elintarvikkeetjussa suhteessa elintarviketeollisuuteen ja kotimaiseen raaka-ainetuotantoon on viime vuosina selvästi vahvistunut. Kaupan osuus ruoan verollisesta kuluttajahinnasta on kasvanut kaikkiaan muutaman prosentin viiden viime vuoden aikana.

Perusmaitotuotteissa kuten kevytmaidossa ja edamjuustossa kaupan osuus on

Keskimääräisen kokonaiskuluttajahintaindeksin ja elintarvikkeiden kuluttajahintaindeksin kehitys Suomessa vuosina 2000–2006, 2000=100.

	Kuluttajahintaindeksi	Elintarvikkeiden hintaindeksi
2006	108,1	110,9
2005	106,2	109,2
2004	105,3	108,9
2003	105,1	108,1
2002	104,2	107,4
2001	102,6	104,4
2000	100,0	100,0

Lähde: Tilastokeskus

kasvanut jopa useita prosentteja suhteessa meijerien myyntihintoihin. Myös kananmunissa kauppa on lisännyt selvästi omaa katettaan.

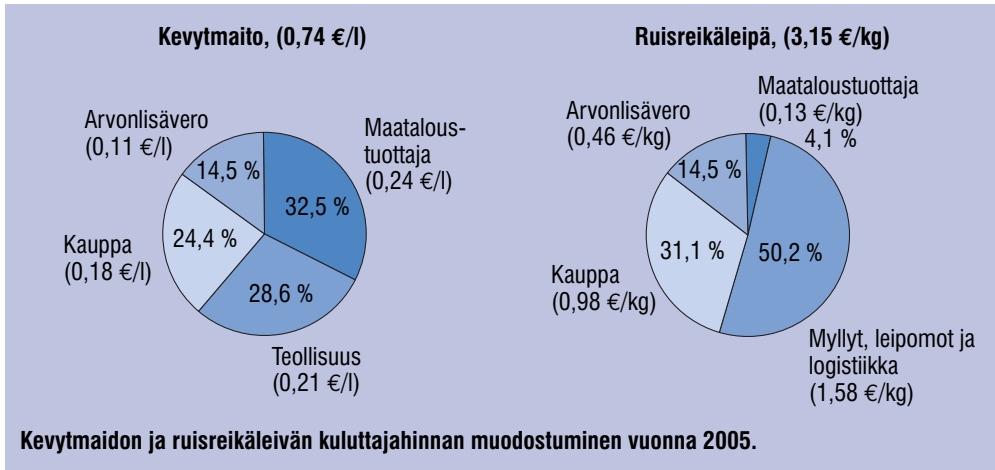
Esimerkiksi kevytmaidon myynnistä kauppa sai vuonna 1999 noin 11 senttiä litralta, mutta kuusi vuotta myöhemmin jo 18 senttiä. Sitä vastoin maidontuottajan kevytmaidon raaka-aineesta saama hinta pysyi vuosina 1999–2005 lähes ennallaan, 24 sentissä litralta. Myöskään meijeriteollisuuden saamassa jalostusmarginaalissa (19–21 senttiä litralta) ei tapahtunut suuria muutoksia.

Eräiden elintarvikkeiden keskimääräiset kuluttajahinnat vuosina 2002–2006, €/kg.

	2002	2003	2004	2005	2006	muutos % 2002–2006
Kevytmaito, €/l	0,71	0,72	0,73	0,74	0,73	2,5
Voi	4,83	4,87	4,92	4,96	4,84	0,9
Margariini	2,26	2,37	2,36	2,35	2,35	3,8
Emmentaljuusto	9,84	10,35	10,65	10,59	10,86	10,3
Naudan ulkopaisti	8,35	8,26	8,28	9,08	9,92 ¹	18,8
Porsaankylykset	7,84	7,64	7,69	7,87	..	-
Broilerin rintafilé	11,35	11,03	10,89	10,84	10,46	-7,8
Kananmunat	2,13	2,24	2,36	2,33	2,44	14,8
Vehnäjauhot	0,63	0,62	0,61	0,59	0,41	-35,0
Reikäleipä	2,81	2,97	3,09	3,15	3,18	13,2
Tomaatti	3,03	3,04	2,94	2,99	3,21	6,0
Ruokaperuna	0,61	0,58	0,72	0,65	0,60	-1,0

¹Vuonna 2006 Naudan paisti.

Lähde: Tilastokeskus, kuluttajahintatilasto.

Kaupan merkitys kotimaiselle elintarviketuotannolle korostuu entisestään lähi-vuosina. Tukku- ja vähittäiskaupan alalla on useita voimakkaita muutostrendejä, jotka luovat haasteita suomalaiselle elintarviketuotannolle. Kaupan kansainvälistymisen, keskittymisen ja ketjuuntumisen myötä syntyy aikaisempaa vahvempia kauppaketjuja. Lisäksi halpakauppaketjujen ilmestyminen sekä kauppaketjujen omien tavaramerkkien kasvava markkinaosuus muokkaa kaupan rakennetta. Omat merkit vahvistavat kaupan otetta toimitusketjun hallintaan ja koko elintarviketieteen.

Lähtitulevaisuudessa ulkomaiset elintarviketuotantajat ja kaupaketjut työntyvät yhä voimakkaammin Suomen markkinoille. Markkinoiden kansainvälistymisen myötä monet ”itsestään selvät” laatu-olollisuudet kuten tuotteiden alkuperä, tuotantohistoria ja yritysten omistussuhteet hämärtyvät. Tämä lisäksi koko elintarviketieteen vastuuta huolehtia sekä toimintansa vaikutuksista ympäröivään yhteiskuntaan että asian viestimisestä kuluttajille. Vastuullinen toiminta voi jatkossa muodostua tärkeäksi lähtökohdaksi kilpailuedun luomisessa elintarvikemarkkinoilla.

Maitotuotteiden, margariinin, lihan ja kananmunien kulutus henkilöä kohden vuosina 1996–2006, kg.

	Maito-nesteet ¹	Voi	Margariini	Juusto	Jäätelö (litraa)	Naudan-liha ²	Sianliha ²	Siipikar-janliha	Kanan-munat ³
2006 ^e	181,0	2,7	..	19,1	13,6	18,5	34,3	15,8	9,4
2005	184,0	2,7	6,6	18,6	14,0	18,6	33,5	16,1	9,4
2004	186,2	2,6	6,6	18,4	13,2	18,6	33,8	16,0	9,4
2003	185,1	2,4	6,8	16,7	13,7	18,0	33,5	15,8	9,3
2002	190,0	3,0	7,6	16,6	13,5	17,9	31,9	15,4	9,7
2001	191,7	3,5	7,8	16,5	13,3	17,9	32,7	14,5	9,7
2000	193,9	3,8	7,7	16,5	13,5	19,0	33,0	13,2	10,1
1999	195,8	3,9	8,1	16,6	13,9	18,8	34,3	12,6	10,0
1998	198,5	4,3	8,4	15,9	13,2	19,2	34,1	11,9	10,3
1997	199,4	4,5	8,5	14,8	13,8	19,3	32,2	10,7	10,4
1996	203,8	4,9	8,6	14,8	13,4	19,1	32,9	9,9	11,0

¹ Nestemäinen maito, hapanmaitotuotteet ja kerma. 2006^e kaikki meijerituotteet.

² Heinäkuusta 1995 alkaen teuraspainosta on tehty 2%:n kuumapainovähennys

³ Kananmunien kulutuslaskennan käytäntö muuttui vuodesta 2001.

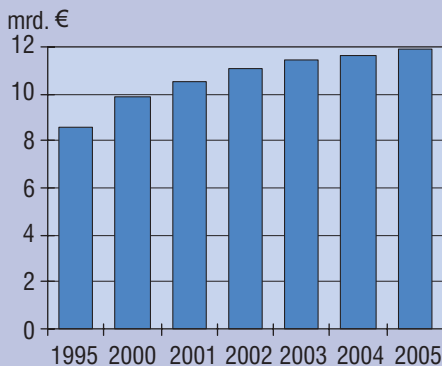
Lähteet: ETT ja Tike.

Vähittäiskaupan rakenne- muutokset

Päivittäistavarakaupan myynti on laajentunut tasaisen voimakkaasti viime vuosina. Vuonna 2005 myynti päivittäistavarakaupassa oli yhteensä 11 908 milj. €, eli 2,3 % korkeampi kuin vuotta aiemmin. Myynnin määrä kasvoi 2,4 % edellisvuodesta, mutta hinnat laskivat 0,1 %. Vuodesta 1995 vuoteen 2005 päivittäistavarakaupan myynti on kasvanut nimellisin hinnoin lähes 39 %.

Myyntihintojen laskun jatkuminen vuonna 2005, vaikkakin edellisvuoteen verrattuna hidastuen, on merkki vähittäiskaupan kireästä hintakilpailusta. Kovan hintakilpailun seurauksena kotimaiset kaupan alan yritykset ovat joutuneet tekemään erilaisia sisäisiä rakennejärjestelyjä ylläpitääkseen kannattavuuttaan. Erityisesti entistä kurinalaisemmalla ketjuliiketoiminnalla on saavutettu tehokkuutta ja merkittäviä kustannussäästöjä.

Suuret kauppayksiköt saavat vuosi vuodelta kasvavan osan päivittäistavarojen myynnistä. Myynnin keskittyminen ilmenee sekä toimipaikkojen määrän jyrkässä laskussa että johtavien ketjujen markkinaosuuksissa. Maaseudun ja haja-asutusalueiden pienkauppojen eli kyläkauppojen määrä on lähes puolittunut EU-vuosien aikana.

Päivittäistavarojen myynnin arvo Suomessa. Lähde: AC Nielsen.

Vähittäiskauppayritysten markkinaosuuksia 2000–2005.

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
S-ryhmä	28,9	30,5	31,1	31,1	34,3	35,9
K-ryhmä	37,6	36,5	36,0	35,8	35,3	33,9
Tradeka/Elanto	12,4	12,6	12,9	12,7	10,0	10,8
Spar	9,1	8,7	8,1	7,4	6,8	6,2
Muut yritykset	12,0	11,7	11,9	13,0	13,6	13,2
Yhteensä	100	100	100	100	100	100

Lähde: AC Nielsen.

Pieniä valintamyymälöitä ja pienmyymälöitä oli lähes 2300 vuonna 1995, mutta vuonna 2005 niiden määrä supistui noin 1100:aan ja osuus myynnistä laski 11 %:sta 6 %:iin. Samanaikaisesti hypermarkettien myynnin osuus nousi 15 %:sta 23 %:iin ja isojen supermarkettien osuus kasvoi 20 %:sta peräti 32 %:iin. Vuoden 2006 alussa päivittäistavaraa myyviä toimipaikkoja oli 4109 ja puolet koko myynnistä kulki 412 suurimman myymälän kautta.

Päivittäistavarakaupan alalla on tapahtunut viime vuosina myös merkittäviä suurten ketjujen keskeisiä uudelleenjärjestelyjä. Kilpailutilanne on jakautumassa yhä selvemmin kahden suuren kisaksi. S-ryhmä on kasvattanut omaa markkinaosuuttaan varsin vauhdikkaasti. Vuonna 2004 tehdylä HOK-Elanto fuusiolla S-ryhmä saavutti K-ryhmän, ja vuonna 2005 jo ohitti sen.

K-ryhmän osuus on puolestaan kaventunut viime vuosina. Myös kolmosijaa pitävän Tradekan osuus on ollut laskusuunnassa. K-ryhmä tosin ilmoitti syksyllä 2006, että pitkään jatkunut markkinaosuuden lasku on saatu katkaistua ja vuonna 2006 myynti on käännetty kasvusuuntaan.

Muiden yritysten yhteenlaskettu osuus on hieman laskenut, mutta Suomeen rantautunut ja nopeasti leviittänyt saksalainen halpakauppa-
jätti Lidl on sitä vastoin kasvanut. Lidlin osuudeksi arvioitiin 1,8 % vuonna 2003 ja 3,7 % vuonna 2005.

Vuonna 2006 yksi tärkeimmistä

Suomen elintarviketeollisuuden tunnuslukuja 1995–2005.

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Liikevaihto (käypään hintaan, mrd. €)	7,7	7,8	8,0	7,8	7,5	7,9	8,3	8,4	8,5	8,9	8,9
Liikevaihto (vuoden 2003 hinnoin, mrd. €)	8,8	8,8	9,0	8,6	8,2	8,4	8,5	8,5	8,5	8,9	8,8
Henkilöstö (tuhat)	44,9	44,6	44,2	42,8	40,7	39,9	38,6	38,0	38,2	37,5	36,7
Liikevaihto henkeä kohti (tuhat €)	172	175	182	183	184	198	214	220	222	237	242

Lähde: Tilastokeskus, Suomen yritykset 1995–2005.

suomalaisen päivittäistavarakaupan tapahtumista oli S-ryhmän vuonna 2005 ostamien Spar-kauppojen pikku hiljaa tapahtunut häviäminen kaupunkien ja kylien katukuvasta. Jäljelle jääneet itsenäiset Spar-kauppiat pystyttivät oman M-ketjunsä, johon on yritetty värvätä liittyjiä myös muista ketjuista.

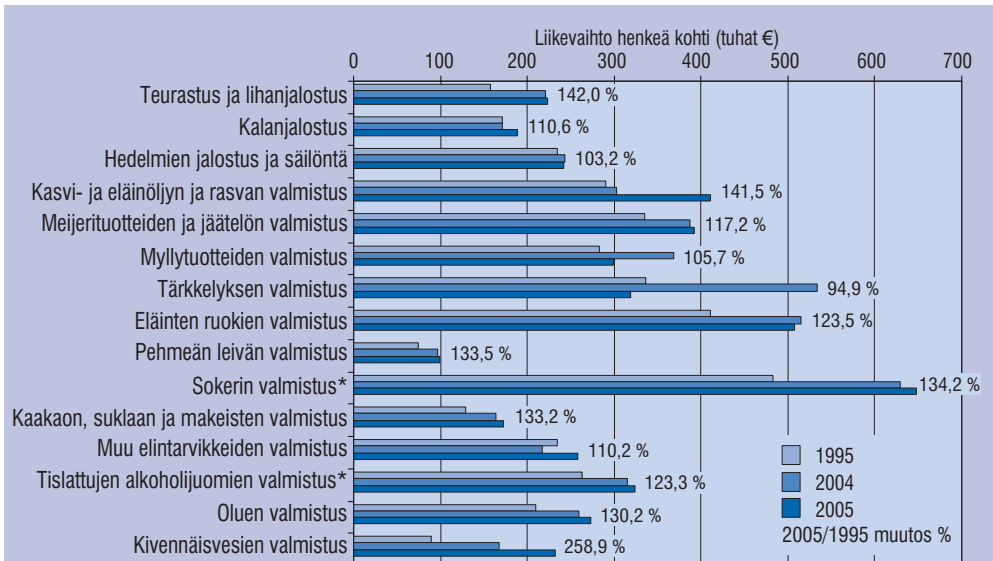
Elintarviketeollisuus

Vähittäiskaupan rakennemuutokset luovat suuria haasteita kotimaiselle elintarviketeollisuudelle. Teollisuuden on yhä vaikeampaa säilyttää neuvotteluvoima keskittyviä vähittäiskauppaketjuja vastaan. Logistiikan tehostamiseen pyrkiessään kauppak-

jut hankkivat yhä enemmän elintarvikkeita suurilta jalostajilta, mutta kaupan rakennemuutokset koettelevat myös suuria elintarvikeyrityksiä.

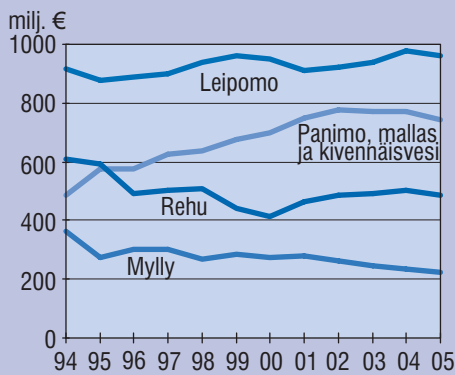
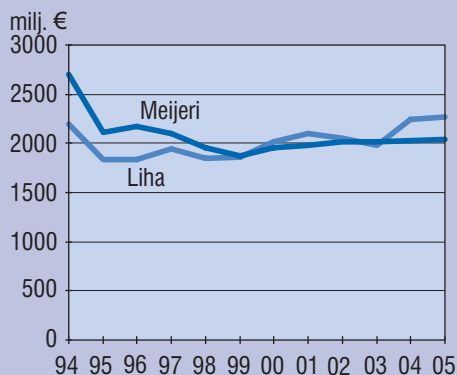
Erityisesti kaupan omien merkkien ja laatikkomyymäläkonseptin eteneminen painavat elintarvikkeiden hintoja alas. Kaupan omien merkkien tuottamisen kilpailuttaminen, tuontitavaroiden uhka sekä laatikkomyymälöiden halpa hintataso ja suppea valikoima kiristävät kilpailua kotimaisten tavarantoimittajien keskuudessa ja painavat tuotannon katetta. Jalostajat ovat vastanneet haasteisiin tuotantoa tehostamalla, toimintavaiheita ulkoistamalla sekä erikoistumalla.

Elintarviketeollisuuden liikevaihto las-

*Vuoden 1995 sijalla vuoden 1997 luku.

Liikevaihto per henkilö elintarviketeollisuuden toimialoilla. Lähteet: Tilastokeskus, Suomen yritykset 1995–2005.

Suomen liha- ja meijeriteollisuuden sekä muutaman elintarviketeollisuuden toimialan liikevaihto vuoden 2003 hinnoin.

ki vuonna 2005 liki 15 miljoonalla eurolla ollen 8,9 miljardia euroa. Kiintein hinnoin laskettuna alan liikevaihto laski edellisvuodesta 0,8 %. Liikevaihto ylitti edelleen vuoden 1995 tason ja oli lähes yhtä korkealla kuin vientimenestyksellisen EU-jäsenyyden alkuvaiheen parhaimpana vuonna 1997, mutta edellisvuoden reipas kasvuvauhti pysähtyi.

Vuoden 2005 notkahdus selittyi kotimaan myynnin lievällä laskulla, sillä vienti muodosti liikevaihdosta lähes 11 %:n vuonna 2005, eli 0,6 prosenttiyksikköä enemmän kuin edellisvuonna. Osuus jää kuitenkin edelleen vuoden 1997 ennätystasosta, jolloin liikevaihdosta lähes 13 % oli peräisin vientimarkkinoilta.

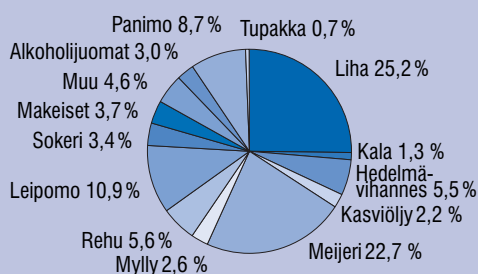
Elintarviketeollisuuden työllisten mää-

rä jatkoi pitkäaikaista laskuaan. Vuonna 2005 henkilöstö väheni 850 työntekijällä eli 2,3 %:lla. Tämän ja hieman laskeneen liikevaihdon yhteisenä seurauksena liikevaihto henkeä kohti parani maltillisesti. Liikevaihto nousi vuonna 2005 vähän yli 2 % yltäen 242000 euroon.

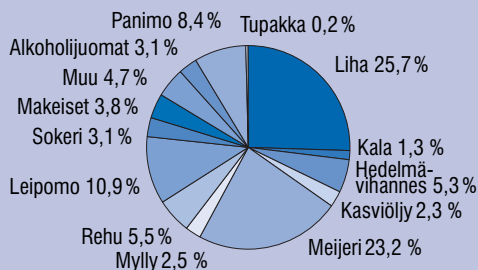
Liikevaihto henkeä kohti kehittyi melko eri tahtiin toimialoittain. Vuoden 1995 tasoon verrattaessa vuoden 2005 luvut näyttävät kasvua joka toimialalla lukuun ottamatta tärkkelyksen valmistusta, joka selittyy korkeinta työn tuottavuutta edustavan alan suurimman tuottajan pois jäämisellä.

Elintarviketeollisuuden suurimmat toimialat onnistuivat vuonna 2005 kasvamaan edellisvuoteen verrattuna lievästi.

2004

2005

Suomen elintarviketeollisuuden toimialojen keskeinen rakennemuutos.

Lihateollisuuden reaali-liikevaihto nousi 0,6 %:illa ja meijeriteollisuuden vastaa-va luku 0,9 %:illa. Muiden tärkeiden toimialojen kuten leipomo-, mylly-, ja rehu-teollisuuden sekä kasvien ja hedelmien jalostuksen ja panimo- ja virvoitusjuomien tuotannon reaali-liikevaihdot supistuivat 2–4 %. Sokeriteollisuudessa liikevaihto las-ki peräti 12 %.

Edellä mainittujen muutosten myötä liha- ja meijeriteollisuus ovat vahvistaneet asemiaan toimialojen välisessä rakentees-sa. Vuonna 2005 lihateollisuuden osuus oli 25,7 % ja meijeriteollisuuden osuus 23,2 % koko elintarviketeollisuuden liike-vaihdosta. Kumpikin ala kasvatti osuuttaan 0,5 prosenttiyksikköä edellisvuoteen ver-rattuna.

Liha- ja meijeriteollisuuden yrityksis-sä myös vuosi 2006 oli varsin vauhdikas. Suomen kaksi suurinta lihataltoa Atria ja HK Ruokatalo jatkoivat kansainvälistymis-tään. Loppuvuodesta 2006 yhtiöt kisasivat Ruotsin suurimmasta lihayrityksestä Swe-dish Meatsista. HK Ruokatalon ja ruotsa-laisen Swedish Meatsin välinen kauppa to-teutui lopullisesti tammikuussa 2007.

Meijerimarkkinoilla vuoden uutinen oli tanskalais-ruotsalaisen, Euroopan suurim-man meijerin Arla Foodsin tulo Suomeen. Arla osti marraskuussa 2006 Suomen toi-seksi suurimman maitoalan yrityksen Ing-man Foodsin. Ingman toimittaa nel-jänneksen Suomen pakatusta maidos-ta ja jogurteista sekä kymmenesosan juustoista. Suomalaisyrityksen on tar-koitus siirtyä kokonaisuudessaan ul-komaiseen omistukseen kolmen vuo-den kuluessa.

Elintarvikealan yritysten fuusiot Pohjoismaissa viestivät halusta vahvis-taa markkina-asemia Itämeren alueel-la ennen kuin suuret eurooppalaiset valmistajat ehtivät tänne. Pohjoismai-set yritysjärjestelyt eivät pysähdy meijerituotteisiin ja lihataloihin. Panimo-ala, makeisteollisuus ja leipomoteolli-suus olivat kohteina jo aikaisemmin.

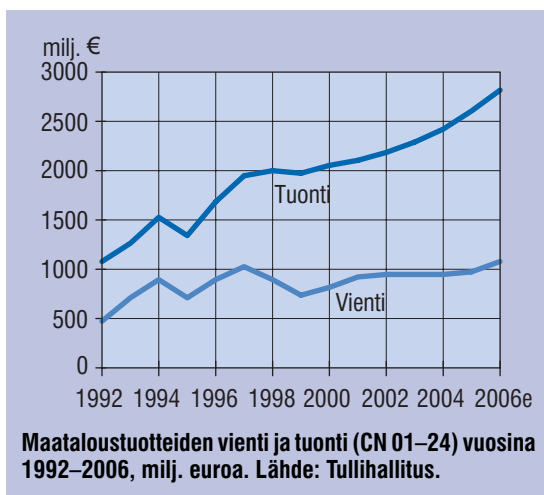
Ulkomaankauppa

Vuosi 2006 oli kaikkien aikojen ennätys-vuosi suomalaiselle elintarvikeviennille. Elintarvikkeita vietiin Suomesta yhteen-sä 1085 miljoonan euron arvosta, mikä on peräti 11,8 % enemmän kuin vuotta aiemmin. Samanaikaisesti elintarvikkeita tuotiin Suomeen 2826 miljoonan euron arvosta, mikä on edellisvuoden tuontia 8 % enemmän.

Elintarvikekaupan alijäämä siis laajeni ennätysmäisestä viennistä huolimatta edel-leen lähes 100 miljoonalla eurolla, 1643 miljoonasta eurosta 1741 miljoonaan eu-roon. Alijäämäisyys on perinteisesti joh-tunut hedelmien, vihannesten, raakakah-vin, alkoholijuomien ja tupakan tuonnin laajuudesta. Muita tärkeitä tuontituotteita ovat mm. vihannekset, juustot ja viljaval-misteet.

Valtaosa eli lähes 70 % Suomen elin-tarviketuonnista on peräisin EU:n van-hoista jäsenmaista, joista suurimmat osuu-det ovat Saksalla, Ruotsilla ja Hollannil-la. EU:n ulkopuolisten maiden osuus las-ki 25,7 %:ista 24,7 %:iin vuosien 2003 ja 2006 välisenä aikana.

Elintarvikkeiden tuonti uusista, vuonna 2004 liittyneistä EU-jäsenmaista (EU-10) on kasvanut tasaisen voimakkaasti, mut-ta mitään dramaattista muutosta Suomen

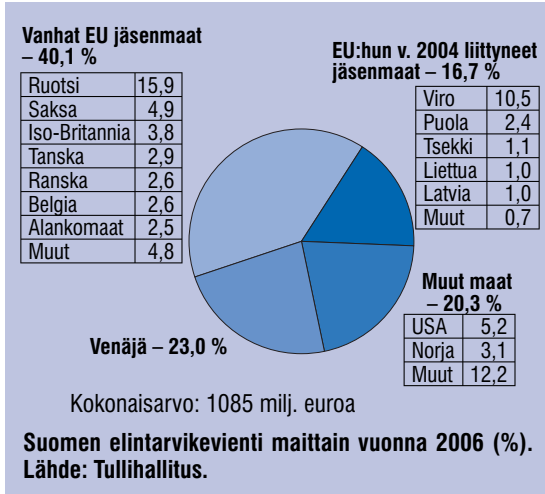
kokonaistuontiin se ei ole aiheuttanut. Tilastot osoittavat tuonnin arvon nousseen vuoden 2003 runsaasta 66 miljoonasta eurosta noin 154 miljoonaan euroon vuonna 2006.

Uusilla jäsenmailla oli siten yhteensä 5,5 %:n osuus Suomen elintarviketuonnista vuonna 2006, kun vastaavan maaryhmän osuus oli 2,9 % vuonna 2003. Puolan osuus kasvoi eniten, 0,9 %:ista 2 %:iin. Myös virolaisten elintarvikkeiden tuonti Suomeen on kaksinkertaistunut sen jälkeen kun Viro liittyi unioniin. Viron osuus Suomen elintarviketuonnista nousi 0,7 %:ista 1,6 %:iin vuosina 2003–2006. Parhaiten menestyneitä virolaistuotteita ovat maitotuotteet ja juomat.

EU:n laajentuminen on samanaikaisesti tarjonnut uusia markkinoita suomalaisille elintarvikemyrityksille. Viennin arvo laajeni 105 miljoonasta eurosta 181 miljoonaan euroon ajanjaksolla 2003–2006, joten Suomen elintarvikekaupan ylijäämä uusien jäsenmaiden suuntaan oli 26 milj. euroa vuonna 2006.

Uusien jäsenmaiden osuus Suomen koko elintarvikeviennistä nousi vuosien 2003–2006 aikana 11,2 %:ista 16,7 %:iin. Suurin kasvu viennissä saavutettiin Viroon ja Puolaan.

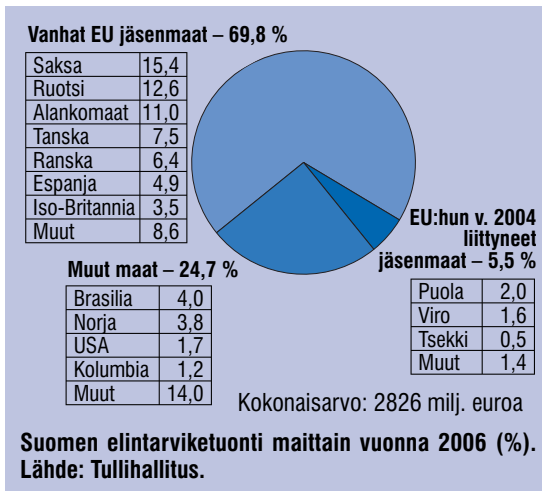
Venäjä on edelleen suomalaisen elin-

tarvikeviennin pääkohde 23 %:n osuudella, toisena on Ruotsi 16 %:n ja kolmantena Viro 10 %:n osuudella. Yli puolet Suomen elintarvikeviennistä suuntautuu näin ollen naapurimaihin. EU:n vanhojen jäsenmaiden ja muiden maiden osuus elintarvikeviennistä on viime vuosina laskenut.

Elintarvikeviennin merkittävin tuoteryhmä ovat edelleen meijerituotteet, jotka vastaavat koko viennin arvosta noin kolmannesta. Juustoja vietiin lähes 138 miljoonan euron arvosta, joka on 12,7 % koko viennistä. Juustojen vienti lisääntyi 15 % vuonna 2006. Muita tärkeitä vientituotteita ovat voi, sokeriteollisuuden tuotteet, sianliha, vilja- ja viljatuotteet, sekä alkoholi-juomat.

Suomen elintarvikevientiä kuvaa nousu- ja laskukausien vaihtelu, mutta viennin arvo on pysytellyt alle miljardin euron lukuun ottamatta itäviennin nopean kasvun siivittämää ennätysvuotta 1997. Venäjän ruplan devalvaatio kuitenkin romahdutti kasvun vuonna 1998 ja vuodesta 2001 viennin taso on vakiintunut, mutta jäänyt joka vuosi alle miljardin euron. Vuoden 2006 tulosta voi pitää läpimurtona, jolloin suomalainen elintarvikevaltuus onnistui vahvistamaan asemaansa vientimarkkinoilla merkittävästi.

3. MAATALOUSPOLITIikka

Suomalainen maatalouspolitiikka on elänyt tasaisena jatkuvien myllerrysten kynsissä jo vuosia. Muutokset erityisesti EU:n yhteisessä maatalouspolitiikassa ovat olleet viime vuosina varsin rajuja. Vuonna 2006 Suomessa otettiin käyttöön vuonna 2003 sovittu EU:n uusi tilatukijärjestelmä, johon sisällytettiin pääosa EU:n kokonaan rahoittamista maataloustuista.

Vuosi 2007 ei tuo mukanaan saman laajuista tukimullistusta kuin vuoden 2006 tilatukeen siirtyminen. Maatalouden ympäristötuen sisältö kuitenkin uudistuu ja kansallisiin tukiin tulee muutoksia. Maataloustukien kirjo laajenee eläinten hyvinvoinnin ja ei-tuotannollisiin investointiin liittyvillä tuilla.

3.1. EU:n yhteinen maatalouspolitiikka

Maataloustuotteiden markkinoita ohjataan EU:ssa hallinnollisin keinoin kuten useimmissa teollisuusmaissa. EU:n yhteistä politiikkaa toteutetaan tuotekohtaisten markkinajärjestelmien avulla. Peruslähtö-

kohta on, että unionin sisäisten hintojen aleneminen määrätyn tason alapuolelle estetään julkisin interventioin ja samalla tuontielintarvikkeiden hintataso kohotetaan EU-hintojen tasolle tullien avulla. Lisäksi vientiä edistetään vientituella.

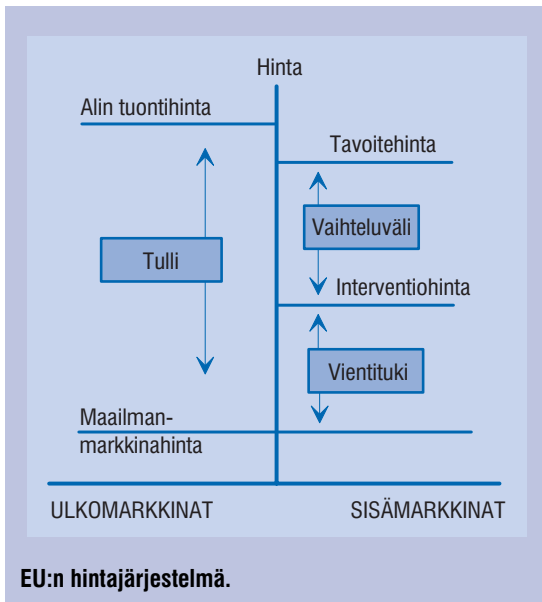
Vuosina 1992, 1999 ja 2003 tehtyjen politiikkauudistusten myötä viljojen, nautanlihan ja maidon interventiohintoja on alennettu EU:ssa kohti maailmanmarkkinahintoja. Hintojen alennuksia on kompensoitu suorilla tuilla, minkä seurauksena eläin- ja pinta-alaperusteisten tukien asema on muodostunut keskeiseksi tuotekohtaisissa hinta- ja markkinajärjestelmissä.

Markkinoita säädellään EU:ssa myös tuotanto- ja tukioikeuskiintiöiden kautta. Suomen osalta tuotanto- ja tukikiintiöiden suuruus on määritelty liittymissopimuksessa.

EU:n maatalouspolitiikan uudistus

Kesäkuussa 2003 sovitun EU:n yhteisen maatalouspolitiikan uudistuksen myötä pääosa EU:n peltokasvi- ja kotieläintuista on irrotettu tuotannosta ja jäsenmaihin on perustettu uusi tuotantoon sitomaton tilatukijärjestelmä. Tilatukeen on sisällytetty pääosa EU:n kokonaan rahoittamista tuista. Tukeen on liitetty samalla uusia, ympäristöön, pellon viljelykunnan ylläpitoon, elintarviketurvallisuuteen, eläinten hyvinvointiin ja työturvallisuuteen liittyviä ehtoja.

Uudistukseen sisältyy myös ns. modulaatio, jolla asteittain kasvava osuus maataloustuista siirretään EU:n budjetin kautta maaseudun kehittämistoimenpiteisiin. Modulaatio ei koske kunkin tilan tuen ensimmäistä 5 000 euroa. Sen ylittävältä osalta leikkaus oli 4 % vuonna 2006 ja 5 % vuodesta 2007 eteenpäin.

Maitopolitiikkaa on uudistettu alentamalla voim interventiohintaa yhteensä 25 % ja rasvattoman maitojauheen 15 % vuosina 2004–2007. Tämän seurauksena voim sekä maitotuotteiden rasvaosan hinnat ovat alentuneet EU:ssa. Rajujen leikkausten vastapainona maitokiintiöjärjestelmää jatketaan aina vuoteen 2015 saakka.

Maataloustuet Suomessa

Suomen maatalous saa yhteisen maatalouspolitiikan mukaista tukea vuonna 2007 yhteensä 1 306 milj. euroa. Tuki koostuu peltokasvien ja kotieläinten ns. CAP-tuesta (555 milj. euroa), epäsuotuisten maatalousalueiden luonnonhaittakorvauksesta (423 milj. euroa) ja ympäristötuesta (332 milj. euroa). Tuet ovat joko EU:n kokonaan rahoittamia tai EU:n ja Suomen yhteisesti rahoittamia.

CAP-tuet liittyvät kiinteästi yhteisen maatalouspolitiikan markkinajärjestelmien toimintaan, ja ne rahoitetaan kokonaisuudessaan EU:n budjetista. Luonnonhaittakorvauksesta ja ympäristötuesta EU maksaa vajaat 30 %. Loput maksetaan kansallisista varoista.

EU-tukien lisäksi maataloilille maksetaan vuonna 2007 kansallista tukea yhteensä noin 573 milj. euroa. Kansallinen tuki koostuu pohjoisesta tuesta (328 milj. euroa), Etelä-Suomen kansallisesta tuesta (94 milj. euroa), luonnonhaittakorvauksen kansallisesta lisäosasta (119 milj. euroa) ja eräistä muista kansallisista tukimuodoista (32 milj. euroa).

Tukien kohdentamiseksi Suomi on jaettu seitsemään tukialueeseen. Koko maassa maksettavia tukia ovat CAP-tuki, ympäristötuki sekä luonnonhaittakorvaus ja sen kansallinen lisäosa.

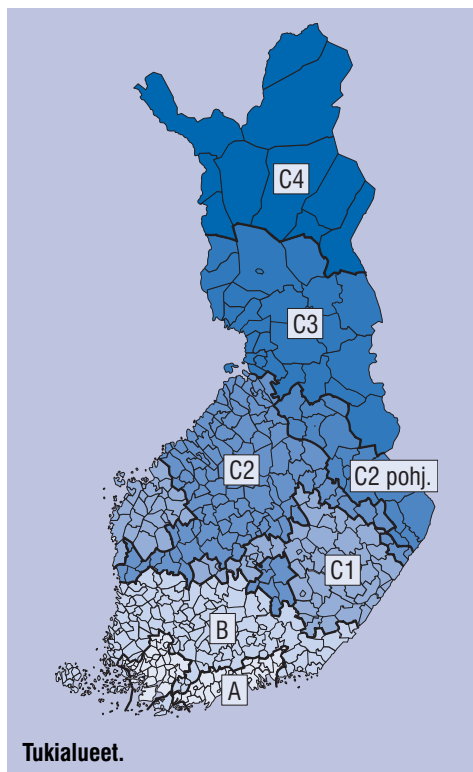
Pohjoista tukea maksetaan C-tukialueella. Tuen porrastusta varten pohjoisen tuen alue on jaettu viiteen osaan. Tukialueilla A ja B maksetaan Etelä-Suomen kansallista tukea (ns. vakavien vaikeuksien tukea) sekä ympäristötuen kansallista lisäosaa.

CAP-tuet

Vuonna 2006 Suomessa otettiin käyttöön EU:n yhteisen maatalouspolitiikan uudistuksen yhteydessä sovittu tilatukijärjestelmä, jonka kautta pääosa EU:n kokonaan rahoittamista ns. CAP-tuista jatkossa maksetaan. CAP-tuki jakautuu siten kahteen pääkomponenttiin: tuotannosta irrotettuun tilatukeen ja tuotantosidonnaiseen osaan.

Suomessa yli 90 prosenttia CAP-tuista irrotettiin tuotannosta vuodesta 2006 alkaen. Peltokasvien CAP-tuki irrotettiin tuotannosta lähes kokonaan. Osana tilatukijärjestelmää eräille peltokasveille kuitenkin maksetaan tuotantosidonnaista tukea enintään 5,8 milj. euroa vuonna 2007. Tuotantosidonnaista tukea maksetaan edelleen myös emolehmille, sonneille ja uuhille sekä tärkkelysperunalle.

CAP-tuen saamisen ehtona on täydentävien ehtojen noudattaminen. Pelto on pidettävä hyvässä viljelykunnossa ja lisäksi on

Tukialueet.

huolehdittava tietyistä eläinten hyvinvointiin ja ympäristön tilaan liittyvistä minimivaatimuksista. Suomi on lisäksi kansallisesti päättänyt, että jos viljelijä kesannoi enemmän kuin velvoitekesannon verran, tämä hoidettu, viljelemätön pelto tulee olla nurmipeitteinen ollakseen tukikelpoista.

Tilatukijärjestelmä toteutetaan Suomessa yhdistelmämallin pohjalta. Entisistä CAP-tuista on muodostettu tukioikeuksia, jotka muodostuvat alueellisesta tasatukiosasta ja tilakohtaisesta lisäosasta. Tukioikeuksien arvot vahvistettiin loppuvuodesta 2006.

Luonnonhaittakorvaus (LFA)

Tietyt maaseutualueet on luokiteltu EU:ssa epäsuotuisiksi alueiksi. Luonnonhaittakorvaus eli LFA-tuki on tarkoitettu turvaamaan maaseutuelinkeinojen jatkuvuus näillä alueilla ja säilyttämään samalla maaseutu asutuna. Suomessa tuki kattaa koko viljellyn peltoalan (2,16 miljoonaa hehtaaria).

Vuonna 2006 LFA-tukea maksettiin Suomessa yhteensä 420 milj. euroa. Vuodelle 2007 tukea on budjetoitu maksettavaksi 423 milj. euroa. Tukea maksetaan A-alueella 150 €/ha, B- ja C1-alueella 200 €/ha ja C2–C4 alueella 210 €/ha.

Ympäristötuki

Vuonna 1995 käyttöön otetulla maatalouden ympäristötuella korvataan tuotannon vähenemisestä ja kustannusten lisääntymisestä aiheutuneet tulonmenetykset viljelijöille, jotka sitoutuvat maatalouden ympäristökuormitusta vähentäviin toimenpiteisiin. Valtaosa ympäristötukisopimuksista päättyi Suomessa vuoden 2006 lopussa ja vuonna 2007 siirrytään EU:n uuden ohjelmakauden tukijärjestelmän mukaisiin sopimuksiin.

Uuden ympäristötuen yleistavoitteet säilyvät samansuuntaisina kuin aiemmissakin ohjelmissa. Tärkeimpänä tavoitteena on tuotannon harjoittaminen nykyistä pienemmällä ympäristökuormituksella. Maatalouden luonnon monimuotoisuus ja kulttuurimaisemien säilyminen turvataan ja luodaan edellytykset tuotannon harjoittamiselle myös pitkällä aikavälillä. Tavoitteena on myös vähentää peltomaan eroosiota ja lisätä humuksen määrää maaperässä.

Vuonna 2006 ympäristötukea maksettiin 294 milj. euroa. Vuodelle 2007 tukea on budjetoitu maksettavaksi 332 milj. euroa. Uudistettua ympäristötukijärjestelmää tarkastellaan tarkemmin luvussa 5.3. sivuilla 69–71.

EU:n rahoittamat ja osarahoitteiset tuet, milj. euroa.

	2002	2003	2004	2005 ^e	2006 ^e	2007 ^{arvio}
Yhteensä	1 148	1 167	1 223	1 229	1 255	1 310
CAP-tulotuki	443	456	502	515	541	555
Peltokasvien CAP-tuki	345	345	362	351		
Muut peltoalatuot	10	10	10	10		
CAP-eläintuki	88	101	130	154		
Luonnonhaittakorvaus	422	422	424	421	420	423
EU:n osuus	129	132	133	132	131	118
Kansallinen osuus	293	290	291	289	289	305
Ympäristötuki	283	289	297	293	294	332
EU:n osuus	153	162	158	144	102	93
Kansallinen osuus	130	127	139	149	192	239
EU:n osuus yhteensä	725	750	793	791	774	766
Kansallinen osuus yhteensä	423	417	430	438	481	544

3.2. Kansallinen tuki

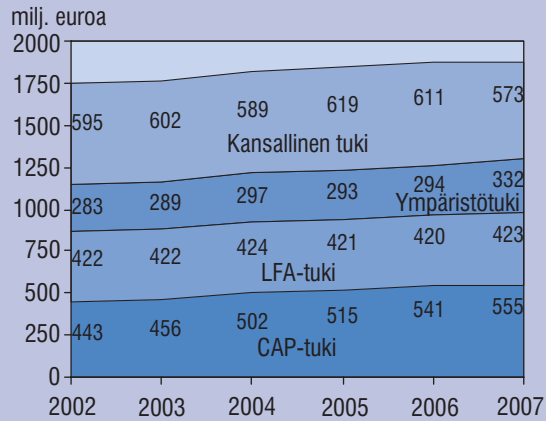
Kansallisista varoista maksettavat pohjoinen tuki, Etelä-Suomen kansallinen tuki, luonnonhaittakorvauksen ja ympäristötuen kansalliset lisäosat sekä eräät muut tukimuodot muodostavat kokonaisuuden, jolla pyritään varmistamaan suomalaisen maatalouden toimintaedellytykset maan eri osissa ja eri tuotantosuunnissa. EU-jäsenyysneuvottelujen yhteydessä sovittiin peruseriaatteista, joita sovelletaan kansallisen tuen tasoa ja alueellista jakoa määrittäessä. Tuen avulla ei saa lisätä tuotantoa eikä tuen määrä saa ylittää liittymistä edeltänyttä kokonaistukitasoa. Lisäksi tuki asetettiin siirtymäkaudella vuosittain alenevaksi sillä perusteella, että suomalaistilojen kilpailukyvyyn oletetaan paranevan tilakoon kasvun ja muun sopeutumisen myötä.

Vuoden 2006 tuotannolle maa- ja puutarhatalouden kansallista tukea maksettiin yhteensä 611 milj. euroa. Vuonna 2007 kansalliseen tukeen on varattu yhteensä noin 573 milj. euroa. Tukea maksetaan hehtaareiden ja eläinten lukumäärän perusteella sekä maidon lisähintana. Puutarhatuotannolle tukea maksetaan varastointitukina ja avomaapuutarhatuotannon pinta-alaperusteisena hehtaaritukena sekä kasvihuonetukena.

Vuonna 2006 merkittävin muutos kansallisissa tuissa oli se, että maidon kansallista tukea maksetaan jatkossa enintään tilakohtaisen maidon viitemäärään saakka. Samalla tuen maksatus siirtyi meijereiltä maataloushallinnon hoidettavaksi. Vuoden 2007 suurin muutos on ympäristötuen kansallisen lisäosan poistuminen.

Pohjoinen tuki

Suomen liittymissopimus (artikla 142) sisältää oikeuden maksaa kansallista pohjois-

Maatalouden tuki vuosina 2002–2007.

ta tukea 62. leveyspiirin pohjoispuolisille ja siihen rajoitetuille alueille eli C-tukialueille. Runsas 1,4 milj. ha eli 55,5 % Suomen viljelykelpoisesta peltoalasta on määritelty tukeen oikeutetuksi alueeksi.

Pohjoinen tuki koostuu maidon tuotantotuesta, kotieläinten lukumäärän perusteella maksettavista tuista ja viljelyalaan perustuvista tuista. Pohjoisen tuen järjestelmä sisältää myös kasvihuonetuotannon tuen ja puutarhatuotteiden, metsämarjojen ja -sienten varastointituen sekä poron eläinlääkinnän tuen.

Vuoden 2006 tuotannolle pohjoista tukea maksettiin yhteensä noin 327 milj. euroa. Merkittävimmät yksittäiset tukimuodot olivat maidon pohjoinen tuotantotuki (200 milj. €) ja pohjoinen kotieläinyksikkötuki (105 milj. €).

Etelä-Suomen kansallinen tuki

Etelä-Suomen eli AB-tukialueen kansallinen tuki perustuu Suomen liittymissopimuksen artiklaan 141. Artikla on mahdollistanut kansallisen tuen maksamisen liittymisestä aiheutuviin vakaviin vaikeuksiin. Artikla 141 ei kuitenkaan määrittele vakavia vaikeuksia eikä rajaa tuen kestoaikaa.

Suomalaiset ovat tulkinneet artiklan tarkoittavan valtuutusta pitkäaikaisen

tuen maksuun. EU:n komissio on puolestaan nähnyt sen lähinnä määräaikaisena ratkaisuna.

Suomen on neuvoteltava artiklan 141 perusteella maksettavan tuen käyttämistä komission kanssa määräajoin. Vuonna 2003 saavutetun neuvottelutuloksen perusteella Suomi voi myöntää sekä kansallisia suoria tukia että korotettua investointitukea Etelä-Suomen kotieläintaloudelle ja puutarhatuotannolle vuoden 2007 loppuun saakka.

Koska valtuutus 141-tuen maksuun loppuu vuoteen 2007, tuen jatkosta on löydettävä vuoden 2007 aikana neuvotteluratkaisu, jotta Etelä-Suomen tuki ei vähenisi merkittävästi vuodesta 2008 alkaen. Tässä yhteydessä jatketaan siten keskustelua siitä, miltä osin liittymisestä aiheutuvat vakavat vaikeudet ovat Suomessa sen luonteisia, että niihin on löydettävä pysyvä ratkaisu yhteisen maatalouspolitiikan tukijärjestelyjen piiristä.

Vuonna 2005 Etelä-Suomen kansallista tukea maksettiin 97 milj. euroa ja vuonna 2006 sitä maksetaan 94 milj. euroa.

Luonnonhaittakorvauksen kansallinen lisäosa

Luonnonhaittakorvauksen kansallista lisäosaa on maksettu koko maassa vuodesta 2005 alkaen. Lisäosasta sovittiin alustavasti Suomen ja komission välisissä 141-neuvotteluissa vuonna 2003. Lisäosan pohjaosaa maksetaan peltoalalle tukialueilla A, B ja C1 enintään 20 €/ha ja alueilla C2–C4 enin-

tään 25 €/ha. Lisäksi kotieläintilojen peltoalalle maksetaan kotieläinkorotusta enintään 80 €/ha. Vuonna 2006 tukea maksettiin 94,7 % hehtaarikohtaisesta maksimimäärästä. EU-osarahoitetun luonnonhaittakorvauksen ja kansallisen lisäosan määrä voi olla yhteensä keskimäärin enintään 250 €/ha.

Ympäristötuen kansallinen lisäosa

Kasvinviljelyn kansallista tukea maksettiin vuodesta 1997 vuoteen 2003. Tuen kokonaismäärä kasvoi 21 milj. eurosta noin 100 milj. euroon. Hehtaariperusteista tukea maksettiin lähinnä tärkeimmille peltokasveille ja avomaavihanneksille A- ja B-tukialueilla. Lisäksi tukea maksettiin koko maassa rehunurmelle.

Vuodesta 2004 lähtien kasvinviljelyn tuki on maksettu A- ja B-tukialueilla ympäristötuen kansallisen lisäosan muodossa. Pohjoisen tuen alueella vastaava tukimäärä on maksettu pohjoisena tukena.

Ympäristötuen kansallisen lisäosan piti olla käytössä vielä vuonna 2007, mutta komission mukaan EU-lainsäädännön muutos estää sen. Näin ollen lisäosa poistuu ja osa lisäosarahoista siirretään vuonna 2007 ympäristötukeen. Siirto ei kuitenkaan korvaa AB-alueen kasvinviljelytilojen menetyksiä. Kun esimerkiksi vehnälle, rukiille, mallasohralle ja öljykasveille on maksettu noin 80–100 euroa lisäosaa hehtaaria kohden, näiden kasvien kilpailukyky heikkenee nyt selvästi.

Maatalouden kansallinen tuki, milj. euroa (tuotantovuoteen kohdistuvat tuet).

	2002	2003	2004	2005 ^e	2006 ^e	2007 ^{arvio}
Yhteensä	594,7	601,8	588,6	619,0	611,4	573,3
Pohjoinen tuki	353,8	357,6	387,1	330,2	327,3	328,1
Etelä-Suomen kansallinen tuki	133,6	130,8	127,3	99,0	96,5	94,0
Kasvinviljelyn kansallinen tuki	93,0	98,7				
Ympäristötuen kansallinen lisäosa			60,0	55,0	55,0	2,0
LFA-tuen kansallinen lisäosa				120,1	119,9	119,3
Muut kansalliset tuet	14,3	14,7	14,2	14,7	12,7	29,9

CAP-terveystarkastus: tulevat uudistukset ja rakenteellinen sopeutuminen

Ellen Huan-Niemi ja Jyrki Niemi

Yhteiselle maatalouspolitiikalle eli CAP:lle (Common Agricultural Policy) luotiin pohja 50 vuotta sitten kuuden maan voimin Euroopan yhteisöjen syntyessä. Bulgarian ja Romanian liittyttyä unioniin vuoden 2007 alussa EU laajentui 27 jäsenmaan ja lähes 500 miljoonan kansalaisen yhteisöksi. Maataloudesta toimeentulonsa saavia EU-kansalaisia on nyt runsaat 15 miljoonaa eli yli kaksinkertainen määrä vuotta 2004 edeltäneeseen tilanteeseen verrattuna. Miten CAP pystyy jatkossa vastaamaan 27 erilaisen jäsenmaan erilaisten maataloussektoreiden vaihteleviin ja moninaisiin ominaispiirteisiin ja ongelmiin?

Maaseutualueiden ongelmat ja maatalouspolitiikan muutostarpeet

Euroopan maataloudessa jatkuva rakenneuudistus- ja uudenaikaistamisprosessi koettelee jo nyt varsin raskaasti monia maaseutualueita. Maaseutuvoittoisten alueiden väestökato ja taloudellisen toiminnan taantuminen jatkuu erityisesti EU:n syrjäisimmissä osissa. Maatalousalalta odotetaan EU-27:ssä poistuvan neljästä kuuteen miljoonaa kokopäiväistä työntekijää vuoteen 2014 mennessä. Näihin lukuihin on vielä lisättävä noin 5 miljoonaa piilotyöntöntä maataloilla.

Euroopan maatalous- ja maaseutupolitiikalla on siten edessään suuri yhteinen haaste: niiden kyky luoda korkealaatuisia kestäviä työpaikkoja myös EU:n epäedullisilla ja syrjäisillä maaseutualueilla. EU:n maatalouskomissaari Mariann Fischer Boel on monessa yhteydessä korostanut maaseudun kehittämisen tärkeyttä. Edelleen hän on korostanut, että vahvaa, toimivaa CAP:ää tarvitaan nyt ja myös tulevaisuudessa. Komissaarin näkemyksen mukaan CAPin tulevaisuus ei voi kuitenkaan perustua nykyisenkaltaisen tulo- ja tukipolitiikan jatkamiselle. Maatilojen yritystoiminnan on monialaistuttava, koska viljelijät tarvitsevat muitakin tulonlähteitä kuin maatalouden. Komissaari ennustaa esimerkiksi viikonloppuviljelyn ja työn kaupungeissa tulevan yhä tavanomaisemmaksi.

Komissaari povaakin EU:n maatalouspolitiikkaan isoja muutoksia vuoden 2013 jälkeen. Periaatekeskustelu muutoksista käytäisiin samalla, kun päätetään yhteisen maatalouspolitiikan ”terveystarkastuksesta” vuonna 2008. Esillä ovat muun muassa interventiojärjestelmien ja maitokiintiöiden poisto sekä loppujenkin tukien irrottaminen tuotannosta. Suurenuslasin alle joutuvat myös kansalliset erityistukijärjestelyt. Samalla komissaari haluaa nopeuttaa tukien siirtoa maaseututukiin.

Budjettipaineet

Maatalouspolitiikan muutostarpeiden taustalla ovat myös ongelmat maatalouden rahoituskysymyksissä. Yhteinen maatalouspolitiikka maksaa eurooppalaisille veronmaksajille runsaat 40 mrd. euroa eli noin 40 prosenttia koko EU:n budjetista. Maatalousmenojen suunta on ollut alaspäin viimeisimpien uudistusten myötä. Vuoteen 2013 mennessä varsinaisen maatalousbudjetin osuus EU:n budjetista pienenee 32 prosenttiin, kun se oli yli 70 prosenttia vielä 1980-luvun alkupuolella.

Maataloustuista on sovittu, etteivät ne kasva laajentumisen seurauksena. Uusien jäsenmaiden saavuttaessa maataloustukien täysimääräisen tason vuonna 2013 onkin odotettavissa, että vanhat, rikkaammat jäsenmaat joutuvat luopumaan osasta omiaan.

EU on sopinut rahoituskehysten perusteellisesta välitarkastelusta vuoden 2009 aikana. Tällöin joudutaan päättämään, halutaanko jatkaa unionin yhteisesti rahoittamaa maatalouspolitiikkaa vai edetäänkö rahoituksen kansallistamisen (vapaaehtoinen tai pakollinen) suuntaan?

Maatalouspolitiikan yksinkertaistaminen

Kilpailukyvyn lisäämiseksi ja hallinnollisen taakan keventämiseksi komissaari Fischer Boel pitää tarpeellisena myös CAP:n yksinkertaistamista: CAP:sta tulee karsia tarpeeton monimutkaisuus ja politiikkaa tulee jatkaa mahdollisimman yksinkertaisesti ilman, että CAP kuitenkaan ajettaisiin alas.

Yksinkertaistamista voidaan tehdä sekä teknisellä että poliittisella tasolla, joista ensimmäisellä tarkoitetaan täytäntöönpanoon liittyvien menettelyjen yksinkertaistamista ja jälkimmäisellä taustalla olevien poliittisten päätösten yksinkertaistamista.

Komissio ehtikin jo lokakuussa 2006 tehdä ehdotuksen kaikkien markkinatoimenpiteiden sisällyttämisestä yhden ainoan yhteisen markkinajärjestelyn piiriin. Ehdotuksen tavoitteena on saada aikaan yhteiset yhdenmukaiset säännöt useille markkinapolitiikan perinteisille osa-alueille, kuten interventio-toimenpiteille, yksityiselle varastoinnille, tuontitariffikiintiöille, vientituille, suojatoimenpiteille ja valtiontukisäännöille, muuttamatta nykyisten välineiden ja mekanismien sisältöä.

Maitokiintiöjärjestelmän tulevaisuus?

Komissaari Fischer Boelin mukaan tuotantokiintiöt ja tuotantorajoitteet jäykistävät kilpailua ja sen vuoksi esimerkiksi maitokiintiöistä on luovuttava. Maitokiintiöt ovat EU:n nykyisillä päätöksillä voimassa vuoteen 2015, ja ellei uusia päätöksiä tehdä, kiintiöistä luovutaan. Komissaari onkin ehdottanut maitokiintiöiden asteittaista nostamista EU:ssa niin, että maitokiintiöt tulisivat lopulta merkityksettömiksi tuotantoa ohjaavana tekijänä. Tämä toimenpide, yhdessä hallinnollisten hintojen voimakkaan alentamisen kanssa, johtaisi automaattisesti siihen, että epäsuotuisilla tuotantoalueilla, kuten Suomessa, tuotantomäärät laskisivat reilusti ja maidontuotanto keskittyisi yhä enemmän Keski-Euroopan suotuisille alueille.

Maidontuotanto on maatalouden keskeisin tuotannonala Suomessa ja kiintiöiden avulla on voitu turvata tuotanto myös alueilla, jossa vaihtoehtoiset työmahdollisuudet ovat vähäiset (esim. Itä- ja Pohjois-Suomi). Suomalaiselle maidontuotannolle kiintiö- ja interventiojärjestelmät ovat siten erittäin tärkeitä ja niiden säilyttäminen on ehdottomasti kotimaisen tuotannon edun mukaista.

Mikäli maidon tuottajahinta alenisi merkittävästi interventiohintojen alentamisen ja kiintiöiden poistamisen seurauksena, maidontuottajien tulot laskisivat Suomessa huomattavasti. EU:n maksamien suorien tukien mahdollinen alentuminen ja kansallisten erityistukijärjestelyjen poistuminen vaikeuttaisivat tuottajien tulotilannetta entisestään erityisesti syrjäisillä alueilla. Tehottomat ja huonosti hoidetut yritykset joutuisivat luonnollisesti lopettamaan. Suomalaisen maidontuotannon säilymisen kannalta olennaista on kuitenkin se, miten pystytään ylläpitämään kannustimet maidontuotannon jatkamiseen ja kehittämiseen tehokkaimmilla suomalaistiloilla.

4. MAATALOUDEN TALOUDELLINEN TILA

4.1. Maataloustulo

Maa- ja puutarhataloussektorin tuottoja ja kustannuksia sekä tulosta seurataan MTT Taloustutkimuksessa vuosittain laadittavalla kassaperustaisella kokonaislaskelmalla. Tulokset arvioidaan kokonaislaskelmassa maataloustulo-käsitteen avulla. Maataloustulo kuvaa yrittäjäperheen työlle ja omalle pääomalle jäävää euromääräistä korvausta. Se lasketaan vähentämällä maatalouden kokonaistuotosta maatalouden kokonaiskustannukset.

Maa- ja puutarhatalouden kokonaistuotto nousi vuonna 2006 ensimmäisen kerran EU-jäsenyysaikana yli 4,0 mrd. euron. Maa- ja puutarhatalouden kokonaiskustannuksiksi muodostui 3,1 mrd. euroa, jolloin maataloustuloksi kertyi 893 milj. euroa. Maataloustulo laski edelliseen vuoteen verrattuna 8,5 % eli vajaa 83 milj. euroa. Laskun syynä on pienentynyt kasvinviljelytuotto ja kustannusten kasvu. Maataloustulo pieneni vuonna 2006 jo neljättä vuotta peräkkäin. Reaalisiin hintoihin laskien maataloustulo oli vuonna 2006 peräti 25

prosenttia alempi kuin vuonna 2002.

Kokonaislaskelman mukaan maa- ja puutarhatalouden tuotot kasvoivat 0,7 % vuonna 2006, mutta samaan aikaan kustannukset nousivat 3,7 %. Kustannuksia nosti erityisesti kallistuneen öljyn siivittämä tuotantopanoshintojen nousu. Tukea maa- ja puutarhataloudelle maksettiin vuonna 2006 yli 2 % eli vajaa 40 milj. euroa edellisvuotta enemmän. Tukien kokonaismäärä nousi 1,9 mrd. euroon, mikä vastaa runsasta 47 % maa- ja puutarhatalouden kokonaistuotosta. Tuki muodostuu kahdesta pääosasta: EU:n yhteisen maatalouspolitiikan säännösten perusteella maksettavasta tuesta sekä Suomen maksamasta kansallisesta tuesta.

Maa- ja puutarhatalouden myyntituotot olivat vuonna 2006 yhteensä 2,1 mrd. euroa. Suurin osa myyntituloista eli 1,4 mrd. euroa on peräisin kotieläintuotannosta. Kasvinviljelyn myyntitulot ovat 0,3 mrd. euroa ja puutarhatalouden 0,4 mrd. euroa. Maa- ja puutarhatalouden myyntituotot kattavat kokonaiskustannuksista vain noin 65 %.

Maataloustulo nimellisin ja vuoden 2006 hinnoin vuosina 1994–2006e, milj. euroa.

Vuosi	Kokonaistuotto nimellisin hinnoin	Kokonaiskustannus nimellisin hinnoin	Maataloustulo nimellisin hinnoin	Maataloustulo vuoden 2006 hinnoin	Vuosi muutos vuoden 2006 hinnoin, %
2006 ^e	4014	3121	893	893	-10,0
2005	3986	3011	976	993	-9,7
2004	3968	2897	1070	1099	-4,7
2003	3932	2811	1121	1152	-3,3
2002	3960	2812	1148	1191	2,6
2001	3900	2798	1102	1161	4,2
2000	3753	2722	1031	1114	6,0
1999	3520	2579	941	1051	4,4
1998	3484	2594	890	1006	-17,7
1997	3609	2542	1067	1222	-3,6
1996	3650	2556	1093	1268	-12,7
1995	3759	2515	1245	1452	-12,4
1994	4270	2864	1407	1658	26,4

Kotieläintuotto pysyi vuonna 2006 edellisvuoden tasolla, kun naudan teuras- tuottojen kasvu korvasi maidon ja siipi- karjanlihan lievästi alentuneita tuottoja. Naudanlihasta saatu tuotto nousi vajaa 4 % hyvän hintakehityksen seurauksena.

Siipikarjalihan tuotto sitä vastoin laski runsaat 3 % tuotantomäärän lievästä kasvusta huolimatta. Sianlihan tuotto pysyi entisellä tasollaan, kun tuotannon kasvu runsaalla 2 %:lla kompensoi tuottajahin- nan lievää laskua. Maitotuotossa ei tapah- tunut merkittävää muutosta maitomäärän laskiessa 0,6 % ja tuottajahinnan pysyessä lähes entisellä tasollaan.

Kasvinviljelyn myyntitulot laskivat va- jaa 4 % vuonna 2006 kokonaissadon oltua viljoilla ja perunalla selvästi pienempi kuin edellisenä vuonna. Viljan hintojen nousu ja ohran suuri kauppaan tullut määrä nostivat viljatuottoa runsaat 3 %.

Perunanviljelyn tuotto aleni noin 23 % huonon sadon ja tuottajahinnan laskun seurauksena. Sokerijuurikkaan pinta-alan pieneneminen lähes neljänneksen toteute- tun tukiudistuksen myötä alensi tuottoja runsaan viidenneksen vuoteen 2005 ver- rattuna. Öljykasvinviljelyn tuotot sitä vas- toin nousivat runsaat 42 %, kun viljelyala lisääntyi lähes 40 % ja tuottajahinnat nou- sivat noin 18 %.

Puutarhatalouden myyntitulot nou-

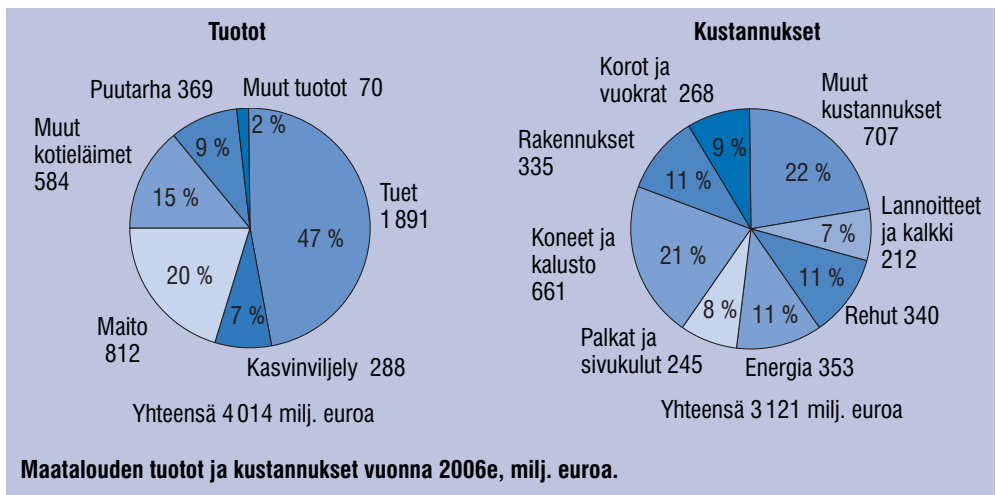
sivat runsaat 4 %. Avomaantuotannossa hintojen nousu korvasi lähes kokonaan kuivuuden aiheuttaman tuotannon laskun. Kasvihuonetuotannon markkinoilta saa- tava tuotto kasvoi selvästi, kun tomaatin ja kurkun hinta nousi noin viidenneksen. Myös puutarhatalouden kustannuksissa näkyi energian ja erityisesti lämmityspoltto- aineen kallistuminen.

Kustannuksista etenkin poltto- ja voi- teluaineiden sekä lannoitteiden hinnat jat- koivat nopeaa kohoamistaan vuonna 2006. Polttoainekustannusten nousu oli runsas 10 %, vaikka loppuvuodesta hinnat kään- tyivät laskuun.

Myös koneiden ja rakentamisen hinnat nousivat edelleen yleistä inflaatiövauhtia nopeammin. Väki- ja kirehukustannus sitä vas- toin aleni vajaalla puolella prosentilla. Kas- vinsuojelukustannus aleni hintojen laskun johdosta lähes 5 %.

Maatalouden yleis- ja pienmenot nousivat yle- isen hintakehityksen seurauksena yli 4 %. Velkojen korkokustannukset nousivat lie- västi maatalouden luottokannan kasvun takia.

Maa- ja puutarhatalouden kokonais- laskelma perustuu koko maa- ja puutarha- taloussektorin kalenterivuositaisiin raha- virtoihin. Lopputuotteiden tai tuotanto- panosten varastojen muutoksia laskelmassa ei huomioida.

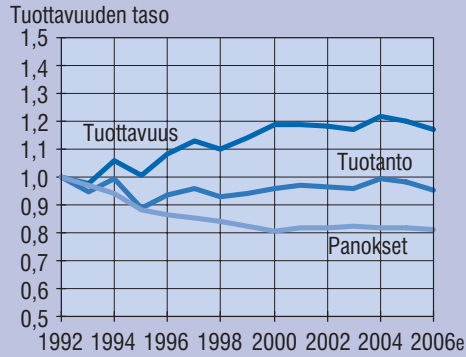
4.2. Maatalouden tuottavuuskehitys

Myönteinen tuottavuuskehitys maataloudessa on yksi keskeisimpiä EU:n yhteisen maatalouspolitiikan (CAP) tavoitteita. Tuottavuus tarkoittaa tuotannon määrän ja tuotannossa käytettyjen tuotantopanosten määrän suhdetta. Tuottavuus paranee, jos samalla tuotantopanosten määrällä, kuten viljelysmaalla, työllä ja pääomalla, saadaan aikaan yhä suurempi määrä tuotantoa tai, jos samaan tuotantomäärään päästään käyttämällä yhä vähemmän tuotantopanoksia. Suomen maataloudessa vallitsevina trendeinä ovat olleet tuotantomäärän vakaus ja työpanoksen nopeasta alenemisesta johtuva tuotantopanosten käytön väheneminen.

Vuonna 2006 Suomen maataloudessa saatiin samalla panosmäärällä aikaan noin 17 % enemmän tuotosta kuin vuonna 1992. Tuotannon kokonaismäärä oli 95 % ja panosten käyttö 81 % vuoden 1992 tasosta¹. Maatalouden tuottavuus nousi tarkasteluajankohtana keskimäärin 1,1 % vuodessa.

Suomen maatalouden kilpailukyvyyn paraneminen EU:n yhteismarkkinoilla edellyttäisi selvästi nopeampaa tuottavuuskasvua. Huolestuttavin piirre tuottavuuskehityksessä on sen pysähtyminen vuoden 2000 tasolle. Tuotannon aikaansaamiseksi käytettyjen panosten yhteismäärä laski vuodesta 1992 vuoteen 2000 ulottuvalla ajanjaksolla, mutta viime vuosina tuotantopanosten käyttö on vakiintunut vuoden 2000 tasolle maataloudessa käytetyn työmäärän laskusta huolimatta.

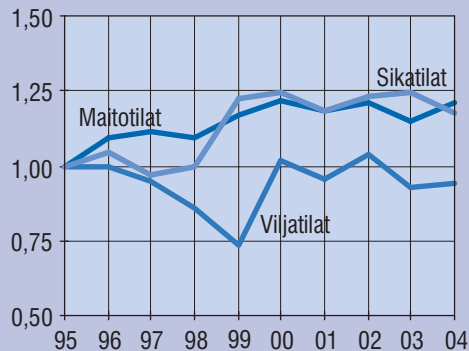
Maataloudessa käytetyn viljelijöiden oman työn määrä on puoliintunut vuodesta 1992. Samalla ostetun työ-

Tuottavuus, tuotannon määrä ja panosten käyttö vuosina 1992–2006, kun vuotta 1992 merkitään luvulla 1 (e=ennuste).

voiman käyttö on jonkin verran lisääntynyt. Työpanoksen paino-osuus tuotantopanosten käyttöä kuvaavassa indeksissä on noin 1/3. Toinen 1/3 muodostuu pääomasta aiheutuvista kustannuksista. Keskeisimpiä osia maatalouteen sitoutuneista pääomista ovat koneet, rakennukset, salaajat ja perusparannukset sekä pelto.

Kansainvälisessä vertailussa tuottavuuskehityseroja selitetään usein investoinneilla fyysiseen tuotantovälineistöön tai henkiseen kapasiteettiin sekä tuotekehittelyllä ja teknologisilla innovaatioilla. Olennaisiksi selittäviksi tekijöiksi on nostettu myös vaakat yhteiskunnalliset olot, kestävästi määritellyt omistusoikeudet sekä yhteiskunnan rooli markkinoilla.

Tuottavuuskehitys eri tuotantosuosunnissa vuosina 1995–2004.

¹Työpanoksen mittauksessa tapahtuneista muutoksista johtuen luvut eivät ole vertailukelpoisia edellisissä Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot julkaisuissa esitettyjen lukujen kanssa.

Maatalouden tuottavuuskehityksen perusteella näyttää siltä, että panostuksia tuotekehitykseen sekä taloudellisten ja teknologisten innovaatioiden kehittämiseen pitää lisätä. On kuitenkin niin, että kasvava osuus tilojen liikevaihdosta tulee erilaisista enenevässä määrin tuotannosta irrotetuista tuista. Tämä saattaa olla johtanut siihen, ettei kaikilla viljelijöillä ole aitoja kannusteita tuottavuuden kohentamiseen. Tukia ei lasketa tuottavuuskehitystarkastelussa maatalouden tuotteiksi.

Tässä esitetyt maatalouden tuottavuuskehitystarkastelut rajoittuvat markkinoilla vaihdettaviin tuotteisiin ja panoksiin. Tiedot perustuvat maatalouden kokonaislaskelmaan maataloudessa käytettyjä työmääritietoja lukuun ottamatta. Laskelmat eivät huomioi maatalouden ulkoisvaikutuksissa, kuten ravinnekuormituksessa tapahtuneita muutoksia. Tuotannon määrää ja tuotantopanosten käyttöä esittävät luvut on laskettu Divisia-indeksiteknikalla.

4.3. Yritysten tulos- ja kannattavuuskehitys

MTT Taloustutkimus laskee vuosittain kannattavuuskirjanpitoiltojen tuloksiin perustuen Suomen maa- ja puutarhatalouden kannattavuuskehityksen. Tulokset lasketaan noin 1 000 kirjanpitoiltojen tuloksista painottamalla siten, että keskiarvotulokset kuvaavat noin 44 000 suurimman suomalaisen maatalous- ja puutarhayrityksen keskimääräisiä tuloksia. Nämä yritykset tuottavat yli 90 prosenttia Suomen maataloustuotannosta. Tarkastelussa tulo- ja menoerät sekä tuet kohdennetaan suoriteperiaatteen mukaisesti tuotoiksi ja kustannuksiksi sille vuodelle, jolla tuotanto on aikaansaatu. Myyntitulojen tai tukien maksatusten mahdollinen siirtyminen seuraavalle tilivuodelle ei vaikuta tarkasteluvuoden tuloksiin. Vuosittaiset sato- ja tuotosvaihtelut sekä hinta- ja tukimuutokset heijastuvat sen sijaan suoraan vuoden tuloksiin.

Tuottokehitys

Maatalous- ja puutarhayritysten kokonaistuotto kasvoi vuonna 2005 noin 1,1 prosenttia 97 300 euroon. Myyntituotot pienivät kolme prosenttia. Tukien lähes viiden prosentin kasvu 40 000 euroon tilaa kohti kompensoi menetyksiä. Keskimäärin 59 prosenttia kirjanpitoiltojen kokonaistuotoista tuli markkinoilta ja loput 41 prosenttia tukina. Tukiin sisältyvät myös investointiavustukset investoinnin taloudelliselle käyttäjälle jaksotettuna.

Kustannuskehitys

Tilakohtaiset kustannukset kasvoivat lähes kolme prosenttia 78 600 euroon. Kustannusten vähentämisen jälkeen yrittäjäperheen työlle ja omalle pääomalle jäi korvaukseksi yrittäjätuloa vuonna 2005 keskimäärin 18 700 euroa yritystä kohden, jossa on laskua 5,5 prosenttia edellisvuodesta.

Kun yrittäjätulosta vähennetään yrittäjäperheen työtuntikirjanpitoon perustuva 2 640 työtunnin ja maataloustyöntekijöiden 12,3 euron tuntipalkan mukaan laskettu palkkavaatimus sekä 5 prosentin laskentakorkokantaan perustuva oman pääoman korkovaatimus, saadaan tuotantokustannukset kokonaisuudessaan huomioonottava yrittäjänvoitto. Se painui negatiiviseksi, -23 600 euroon. Tuottojen pitäisi olla tämän verran suurempia tai kustannusten alhaisempia, jotta yrittäjä saisi työtunneille 12,3 euron korvauksen ja omalle pääomalle 5 prosentin tuoton.

Kannattavuus

Kun yrittäjätulo jaetaan palkka- ja korkovaatimuksen summalla, saadaan kannattavuuskerroin. Se laski 0,44:ään. Keskimäärin yrittäjä saavutti 44 prosenttia palkka- ja korkotavoitteista eli sai 5,4 euron tuntipalkan ja 2,2 prosentin koron omalle pääomalle. Kannattavuuskerroin sopii suhteellisena käsitteenä hyvin eri vuosien

sekä myös erikokoisten tilojen ja eri tuotantosuuntien välisiin vertailuihin. Koska kannattavuuskerroin jäi alle yhden, maataloustulo ei kattanut kokonaan palkka- ja korkovaatimusta, mikä ilmenee jo yrittäjävoiton negatiivisuudesta.

Suuret yritykset olivat kannattavampia kuin pienet ja kannattavuus parani etelästä pohjoista kohti mentäessä. Osin tämä johtuu tuotantosuuntien eroista eri alueilla. Sikatiloilla kannattavuuskerroin kohentui 0,51:stä 0,74:een ja viljailoilla se laski 0,30:stä 0,26:een.

Kannattavuuden vaihtelu ja hajonta

Puolella yrityksistä kannattavuuskerroin oli 0,09:n ja 0,68:n välissä (ala- ja yläkvartiilit). Parhaalla 11 prosentilla yrityksistä kannattavuuskerroin oli suurempi kuin 1,0, jolloin työtunneille saatiin yli 12,3 euron ja omalle pääomalle yli viiden prosentin korvaus. Samaan aikaan noin 18 prosentilla tiloista kannattavuuskerroin jäi negatiiviseksi eli omalle työlle ja pääomalle ei saatu lainkaan korvausta.

Osin viljanviljelyn heikon kannattavuuden vuoksi kannattavuus jäi Etelä-Suomessa heikommaksi kuin Keski- ja Pohjois-Suomessa. Useimmissa tuotantosuunnissa kannattavuus oli suuremmissa tilakokoluokissa selvästi parempi kuin pienemmissä.

Maatalouden kannattavuus muihin yrityksiin verrattuna

Kannattavuuskerroin, sekä siitä johdetut työntuotto ja pääoman tuotto, sopivat maatalouden sisäisiin vertailuihin. Vertailuissa muihin yrityksiin soveltuvimpia ovat oman pääoman ja kokonaispääoman tuotto prosentit. Kun maataloustulosta vähennetään palkkovaatimus, saadaan oman pääoman tuotoksi jäävä nettotulos, joka oli -13 900 euroa vuonna 2005. Kun nettotulos jaetaan oman pääoman määrällä, saadaan oman pääoman tuotto prosentiksi -7,1 prosenttia.

Kun nettotulokseen lisätään maksetut korot, saadaan kokonaispääomalle jäävä korvaus -11 400 euroa vuonna 2005. Kun se jaetaan tilikauden kokonaispääoman määrällä 266 000 euroa, saadaan yritystutkimuksen käyttämä kokonaispääoman tuotto prosentti, joka oli vuonna 2005 negatiivinen, keskimäärin -4,3 prosenttia.

Vakavaraisuus ja maksuvalmius

Maa- ja puutarhataloudessa kokonaispääoman tuotto on ollut keskimäärin negatiivinen. Vuonna 2005 vain sikatiloilla koko pääomalle saatiin prosentin verran tuottoa. Kokonaispääoman tuotto oli keskimäärin -4,3 prosenttia ja vaihteli tuotantosuunnittain sikatilojen 1,3 prosentista puutarhatilojen -8,2 prosenttiin. Alhainen pääoman tuottoaste merkitsee, että yrityksiin on sijoitettava lisäpääomaa mm. investointeina, jos tuotantotoimintaa aiotaan jatkaa edes entisessä laajuudessa.

Lisäpääoma saattaa olla vierasta pääomaa, mutta usein yritykseen jätettyä omalle työlle saatua korvausta ja maksuvalmiuden turvaamiseksi oman pääoman ehtoista rahoitusta muilta toimialoilta (metsätulot, palkkatulot, investointiavustukset jne.). Osin tästä syystä yrityksillä oli keskimäärin velkaa vain noin 74 200 euroa ja omavaraisuusaste eli oman pääoman osuus koko pääomasta oli edelleen keskimäärin korkea eli 73 prosenttia. Erittäin suurilla tiloilla omavaraisuusaste on kuitenkin pudonnut 46 prosenttiin.

Yrityskoon kasvun ja pääomavaltautumisen vuoksi oma pääoma kasvoi 3,2 prosenttia 199 700 euroon vuonna 2005. Tilikauden keskimääräisestä omasta pääomasta aiheutui viiden prosentin laskentakorkokannalla 9 780 euron korkovaatimuskustannus.

Omavaraisuusastetta parantaa se, että investointiavustukset sisällytetään kokonaisuudessaan taseen omaan pääomaan. Kirjanpitolitoista noin 80 prosenttia investoi vuosittain ja näistä noin 20 prosenttia

investointiavustusten turvin. Näiden suora tulouttaminen ja poistaminen taseesta vääristäisi omavaraisuustaseen ja antaisi väärän kuvan maataloustuotantoon tarvittavasta pääomamäärästä. Investointiavustuksella hankittu omaisuus sisältyy taseeseen ja siitä lasketaan myös poistot. Investointiavustukset tuloutetaan tuotoiksi samassa tahdissa kuin niillä katetut omaisuusshyödykkeet poistetaan.

Maatalousyrittäjien ansiot palkansaajiin verrattuna

Kun maataloustulosta vähennetään oman pääoman viiden prosentin korkovaatimus, jää jäljelle työansioiksi 8 880 euroa vuonna 2005. Kun työansio jaetaan yrittäjäperheen 2 640 työtunneilla, saadaan työtuntiansio, joka on palkansaajien tuntiansioihin vertailukelpoinen käsite. Vuonna 2005 työtuntiansio oli maa- ja puutarhataloudessa keskimäärin 3,4 euroa. Noin 10 prosentilla yrityksistä saatiin työtunnille yli 12,3 euron korvaus.

MTT:n tulos- ja kannattavuusennustemalli

MTT Taloustutkimuksessa on kehitetty tulos- ja kannattavuuskehityksen ennustamiseen myös laskentamalli. Yrityskohtaisesti tehtävissä ennusteissa otetaan huomioon vuoden 2006 panos- ja tuottajahintakehitys tuote- ja kustannuserittäin, tukimuutokset tukilajeittain sekä alueittaiset keskisatomuutokset kasveittain. Yrityskohtaiset ennustetulokset painotetaan kuvaamaan noin 44 000 suurimman maatalous- ja puutarhayrityksen keskiarvotuloksia. Tulosenusteet vuodelle 2006 perustuvat vuoden 2005 kannattavuuskirjanpitoaineistoon.

Ennustemallissa maatilojen tuotantorakenne ja tilakoko pysyvät samoina kuin edellisvuonna lukuun ottamatta viljelykasvien satomuutoksia. Satomuutokset pe-

rustuvat MMM Tiken alueittaisiin ja kasvikohtaisiin satoarvioihin. Malli ei huomioi ennustevuoden sisällä tapahtuneen tilakoko- ja tuottavuuskehityksen vaikutuksia taloudellisiin tuloksiin.

Ennustetulokset

Ennusteen mukaan yritysten yhteenlasketut myyntituotot ja tuet vuonna 2006 kasvoivat 0,4 prosenttia 97 700 euroon. Maatalouden kulut ja poistot kasvoivat kuitenkin 5 prosenttia noin 82 600 euroon. Yrittäjäperheen työlle ja omalle pääomalle korvaukseksi jäi yrittäjätuloa 15 100 euroon yritystä kohti eli 19 prosenttia vähemmän kuin vuonna 2005.

Yrittäjäperheen työstä ja omasta pääomasta aiheutui 42 500 euron kustannus. Kun myös nämä kustannukset vähennetään yrittäjätulosta, saadaan yrittäjänvoitto, joka oli -27 400 euroa. Tukien ja myyntituottojen kasvu ei riittänyt kattamaan tuotantokustannusten nousua.

Jos 15 100 euron yrittäjätulosta vähennetään pelkästään omasta pääomasta aiheutuva viiden prosentin mukainen korkovaatimus, noin 9 750 euroa, jää yrittäjäperheelle työansioiksi 5 350 euroa vuodessa. Kun se jaetaan vuosittaisella keskimääräisellä työtuntimäärällä, noin 2 640 tuntia, saadaan palkansaajien tuntiansioihin vertailukelpoinen käsite, työtuntiansio, joka oli maataloudessa 2,0 euroa.

Keskimääräinen kannattavuuskerroin aleni 0,44:stä 0,36:een. Yrittäjä saavutti siis 36 prosenttia 12,4 euron tuntipalkkatavoitteesta ja 5 prosentin korkotavoitteesta. Kerroin oli lypsykarjatiloiilla 0,41, muilla nautakarjatiloiilla 0,33, sikatiloilla 0,51, puutarhatiloilla 0,41, viljatiloiilla 0,16 ja muilla kasvinviljelytiloilla 0,36. Maatalous- ja puutarhayritysten kannattavuus heikkeni kaikissa tuotantosuunnissa ja kaikilla tuki-alueilla.

Maatalouden tarkentuvat kannattavuusennusteet taloustohtorista

MTT Taloustutkimus julkisti joulukuussa 2006 julkisen internet-verkkopalvelun, Taloustohtorin, kannattavuuskirjanpitolosten esittämiseen. Palvelusta on saatavilla kymmenien tuhansien taulukoiden laajuinen aineisto erilaisiin tulos- ja kannattavuustarkasteluihin.

Taloustohtorista on saatavissa tilivuodesta 1998 lähtien mm. eri tuotantosuuntia ja tilakokoja edustavien yritysten keskiarvotilinpäätöslaskelmat käyttäjän vapaasti valitsemaa alueuokituksia käyttäen. Taloustohtorin keskiarvotulokset lasketaan kirjanpitolitolojen luvuista käyttäjän kulloinkin valitseman tuotantosuunta-, tilakokoluokka- ja alueuokituksen mukaisesti painotetuna, jolloin tulokset ovat yleistettävissä kuvaamaan juuri tarkasteltavan tilaryhmän keskiarvotuloksia.

Tulos- ja tase- ja kannattavuuslaskelmat on perustaulukoina vuosilta 1998–2005 sekä tilakoko-, tuotantosuunta- ja alueuokiteltuna kultakin vuodelta. Palvelun ”Omat valinnat” -kohdassa on käyttäjän valintojen mukaan saatavissa erilaisia raportteja molemmilla kotimaisilla kielillä eri tuotantosuunnista ja tilakokoluokista eri aluejaotteluita käyttäen. Raporttivaihtoehtoja on 9 ja luokittelevia tekijöitä 8, joista yhteen tulostukseen voidaan valita enimmillään neljä luokittelijaa. Kaikki järjestelmän tulostaulukot tehdään reaalijassaa tilakohtaisesta tietoaaineistosta ja yleistettävyyden saavuttamiseksi tulokset painotetaan kuvaamaan käyttäjän valitsemaa tuotantosuunta-, tilakokoluokka- ja aluejaottelua. Yksittäisten tilojen tuloksia palvelu ei tarjoa. Taustatiedoissa on nähtävissä miten tilinpäätöslaskelmat, yritysten luokittelu, painotukset yms. on tehty.

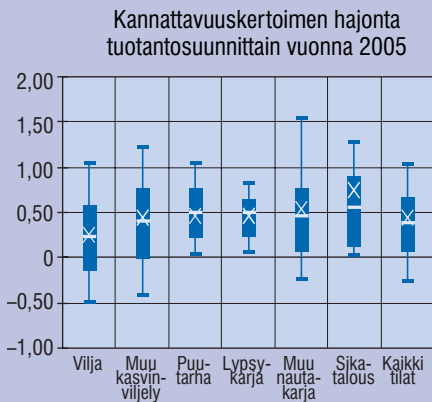
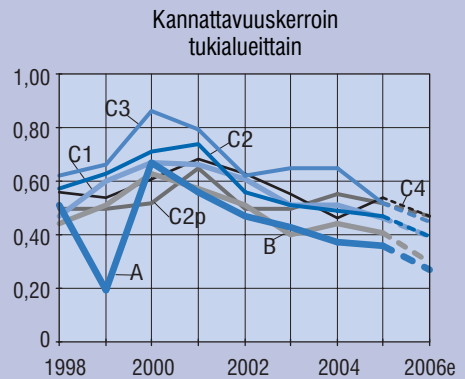
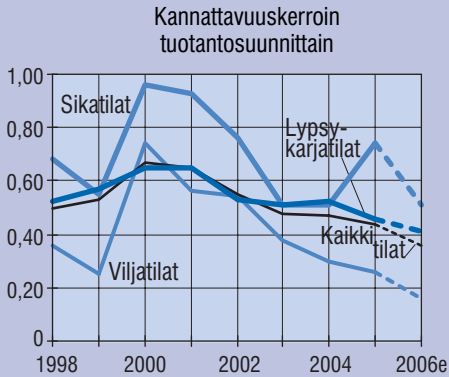
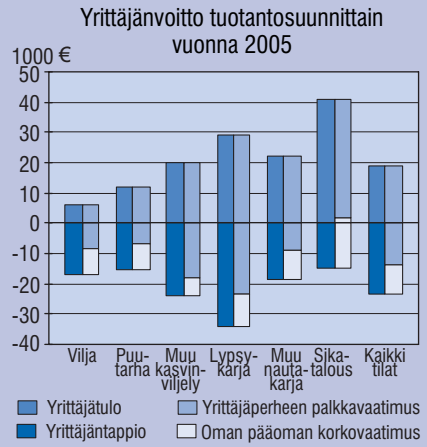
Ennusteet tilivuoden 2006 tuloksesta ja kannattavuudesta liitettiin myös taloustohtoriin ja palvelua kehitettiin siten, että

tiloille lasketut ennusteet korvataan todellisilla tilinpäätöstiedoilla sitä mukaa, kun tilivuoden 2006 aineistojen tallennus tietojärjestelmään etenee. Taloustohtorin täsmennyvät ennustetulokset sekä tarkastustilanne ovat nähtävissä Taloustohtori-palvelussa osoitteissa www.mtt.fi/taloustohtori ja www.mtt.fi/kannattavuuskirjanpito.

Luokittelu- ja painotusjärjestelmää täsmennetty

Vuoden 2005 tulosten ja Taloustohtorin julkistukseen kannattavuuskirjanpidon luokittelu- ja painotusjärjestelmää päivitettiin uusimpien laskentaperiaatteiden mukaiseksi. Tuloslaskennan periaatteet säilyivät kuitenkin ennallaan. Tilakokoluokkien määrää lisättiin 7 luokkaan, jotta tilakokoluokittaisessa tarkastelussa ilmenisi paremmin kannattavuuserot. Kullekin tuotteelle laskettavat vakioidut katteet uudistettiin ja niissä otettiin FADN-järjestelmän muutosten mukaisesti myös välituotetuotanto nostamaan yrityksen vakioitua katesummaa. Näin noin 40 aiemmin tuloslaskennan ulkopuolelle jääneen tilan vakioitu katesumma nousi 9 600 euron vakioaterajan yläpuolelle. Näiden pienten yritysten mukaantulo heikensi kannattavuuskirjanpidon tulostasoa kauttaaltaan.

Laskettaessa yritysakohtaisista tuloksista alueittain tuotantosuunnittaisia ja kokoluokittaisia keskiarvotuloksia painotetaan yritysten tuloksia vastaaviin luokkiin kuuluvien Suomen kaikkien tilojen määrillä. Uudessa järjestelmässä nämä tilamäärät lasketaan painotusta varten vuosittain, eikä vain 3 vuoden välein TIKEn rakennetutkimuksen yhteydessä. Vuosien välisen vertailukelpoisuuden säilyttämiseksi tulokset laskettiin taannehtivasti uudelleen vuodesta 1998 lähtien. Luokitteluperusteista on tarkempaa tietoa taloustohtorin ”taustatiedot” -osiossa.

Maatalous- ja puutarhayritysten tulos- ja kannattavuuskehitys vuosina 1998–2006e.

4.4. Maatalouden tuotanto- kustannukset

Korkeat tuotantokustannukset tuotettua yksikköä kohti ovat aina olleet yksi suomalaisen maatalouden keskeisimmistä ongelmista. Menestyminen Euroopan yhteismarkkinoilla, jossa kilpailu kiristyy ja tuottajahinnat laskevat, edellyttääkin huomion kiinnittämistä entistä tarkemmin tiloilla tuotettujen tuotteiden yksikkökustannuksiin ja mahdollisuuksiin alentaa niitä. EU-jäsenyyden aikana tilat ovat kasvattaneet tilakokoaan pyrkien näin alentamaan yksikkökustannuksia ja parantamaan kannattavuutta. Seuraavat maidon ja viljan tuotantokustannustarkastelut vuosilta 1995–2005 on tehty MTT Taloustutkimuksen kannattavuuskirjanpitoaineistosta. Kustannukset on deflatoitu elinkustannusindeksillä vuoden 2005 hintatasoon.

Maito

Vuonna 2005 maidon tuotantokustannus oli keskimäärin 57,2 senttiä maitokiloa kohti. Maidon tuottajahinta oli 33,0 senttiä/kg ilman tukia, ja maidon tuotantotuki oli keskimäärin koko maassa 7,6 senttiä/kg. Vuoden 2005 maidon yksikkökustannus oli viidenneksen alempi kuin EU-kauden alussa, mikä on seurausta muun muassa

tilakoon sekä lehmien maitotuotoksen kasvusta.

Laskelmissa mukana olevien maitotilojen peltoala oli vuonna 2005 keskimäärin 54 ha ja lemiä tiloilla oli keskimäärin 29 kpl. Lehmien vuotuinen maitotuotos oli keskimäärin 8 200 kiloa lehmää kohti. Tilojen koko on kasvanut EU-kaudella voimakkaasti. Vuonna 2005 maitotilojen peltoala oli 24 hehtaaria ja lehmämäärä 12 kappaletta suurempi kuin vuonna 1995. Lehmien vuotuinen maitotuotos on noussut 10 vuodessa keskimäärin 1 300 kiloa/lehmä.

Maidon yksikkökustannus alenee selvästi tilakoon kasvaessa. Kiinteisiin kustannuksiin kuuluva yrittäjäperheen työ-kustannus on merkittävin kustannusten eroa eri tilakokoluokissa selittävä tekijä. Yli 50 lehmän tiloilla sen osuus yksikkökustannuksesta oli 21 prosenttia, ja näillä tiloilla se oli keskimäärin 63 % alhaisempi kuin 10–20 lehmän tiloilla. Pienillä tiloilla käytetään tuotantomäärään suhteutettuna enemmän ihmistyötä kuin suurilla tiloilla, joilla työtä korvataan pääomalla.

Vilja

Viljan tuotantokustannus oli kirjanpitotiloilla vuonna 2005 keskimäärin 42,5 senttiä viljakiloa kohti. Viljan markkinahinta

Maidon tuotantokustannukset vuonna 2005, senttiä/kg.

	Lehmiä, kpl/tila					Keski- määrin
	alle 10	10–20	20–30	30–50	yli 50	
Muuttuvat kustannukset	25,4	24,7	22,6	22,5	22,9	23,4
– ostorehut	5,1	5,9	5,5	6,3	6,7	6,0
– muut kotieläinmenot	2,3	2,5	2,3	2,3	2,2	2,3
– energia	2,7	2,3	2,1	2,0	2,0	2,1
– kunnossapito	3,4	3,4	2,9	2,5	2,9	3,0
– muut muuttuvat	11,9	10,6	9,8	9,4	9,2	10,0
Kiinteät kustannukset	54,5	40,0	32,4	29,0	24,5	33,8
– yrittäjäperheen työ-kustannus	43,7	27,2	20,0	14,5	10,0	20,6
– poistot	5,3	7,4	7,4	9,1	9,5	8,0
– pääoman korko	5,5	5,4	5,0	5,4	5,0	5,2
Tuotantokustannus yhteensä	79,9	64,7	55,0	51,5	47,4	57,2

Viljan tuotantokustannukset vuonna 2005, senttiä/kg.

	Peltoa, ha/tila				Keski- määrin
	alle 30	30–50	50–100	yli 100	
Muuttuvat kustannukset	23,5	19,3	13,2	14,6	17,9
– ostolannoitteet	3,0	2,8	2,1	2,6	2,6
– muut kasvinviljelymenot	2,2	1,9	1,6	2,0	1,9
– energia	3,8	3,4	2,1	1,9	2,9
– kunnossapito	4,7	3,2	2,0	2,2	3,1
– muut muuttuvat	9,8	8,0	5,4	5,9	7,4
Kiinteät kustannukset	32,0	28,7	19,5	16,2	24,6
– yrittäjäperheen työkustannus	11,0	10,9	6,8	4,8	8,6
– poistot	11,3	9,3	6,7	6,4	8,5
– pääoman korko	9,7	8,6	6,0	5,0	7,5
Tuotantokustannus yhteensä	55,5	48,0	32,7	30,8	42,5

laskea tuotantokustannuksia eri viljalajeille erikseen, koska kustannuksia ei voida jakaa niiden kesken luotettavasti, joten esitetyt kustannukset kuvaavat sekä leipä- että rehuviljan kustannuksia keskimäärin.

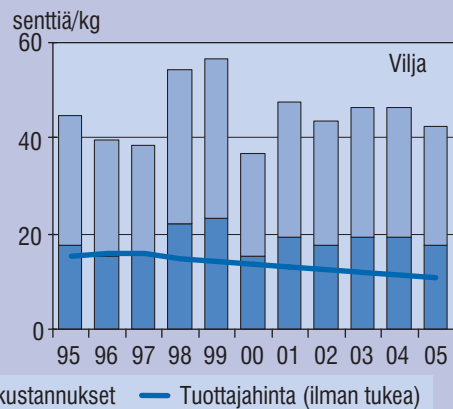
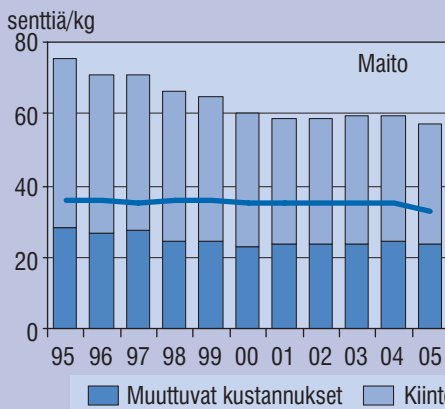
Viljan yksikkökustannus alenee tilakoon kasvaessa. Myös vilja-

oli vuonna 2005 keskimäärin kaikilla viljalajeilla 10,5 snt/kg.

Viljan yksikkökustannus oli vuonna 2005 samaa tasoa kuin EU-kauden alussa. Vuodet 1998 ja 1999 olivat katovuosia, ja tuolloin yksikkökustannukset olivat korkeat. Vuosi 2000 oli taas erittäin hyvä satovuosi ja yksikkökustannukset olivat EU-kauden alhaisimmat.

Vuonna 2005 laskelmissa mukana olevien tilojen keskipeltoala oli 63 ha, josta vilja-ala oli keskimäärin 44 ha. Keskimääräinen viljasato oli 3450 kg/ha. Kannattavuuskirjanpitoaineistosta ei ole voitu

tiloilla yrittäjäperheen työkustannuksessa on suurimmat erot eri tilakokoluokkien välillä. Vuonna 2005 työkustannus viljaki-
loa kohti oli suurilla, yli 100 hehtaarin tiloilla 44 prosenttia 30–50 hehtaarin tilojen työkustannuksesta. Alle 50 hehtaarin tilakokoluokissa tuoteyksikköä kohti lasketut sekä muuttuvat että kiinteät kustannukset olivat keskimäärin muita tilakokoluokkia korkeammat. Viljan tuotannossa poistojen ja pääoman korkojen osuus yksikkökustannuksesta on huomattavan suuri, kun taas maitotiloilla työkustannuksen osuus on merkittävä.

Maidon ja viljan yksikkökustannukset sekä hinnat vuosina 1995–2005 (vuoden 2005 hinnoin).

5. MAATALOUS JA YMPÄRISTÖ

Maatalouteen kohdistuu yhteiskunnan taholta erilaisia odotuksia. Peruselintarvikkeiden tuotannon lisäksi maatalouden odotetaan tuottavan esimerkiksi hoidettua ja avointa viljelymaisemaa, luonnon monimuotoisuutta ja maaseudun elinvoimaisuutta. Tämä niin sanottu monivaikutteinen maatalous ei ole uusi asia. 1940-luvulla korostettiin huoltovarmuutta, ja 1970-luvulta lähtien keskusteluun nousi maaseutualueiden elinvoimaisuuden turvaaminen. Maatalouden ympäristöpolitiikka on sidoksissa yleisiin yhteiskunnallisiin kehityskulkuihin, sillä valtio on aina aktiivisesti ohjannut maataloustuotantoa. Viime vuosina ympäristöhyödykkeiden merkitys maatalouden monivaikutteisina tuotteina on kasvanut.

Vuoden 2006 aikana maatalouden ympäristöpoliittista keskustelua vauhditti vuosi 2007–2013 valmisteltava maaseudun kehittämisohjelma. Ohjelman yhtenä osana on kaikille EU:n jäsenmaille pakollinen ympäristötukijärjestelmä, joka on unionin merkittävin maatalouden ympäristöohjauskeino. Järjestelmän tavoitteena on vähentää pinta- ja pohjavesiin ja ilmaan kohdistuvaa kuormitusta sekä huolehtia maatalousympäristöjen luonnon monimuotoisuudesta ja hoitaa maatalousmaisemia.

EU-tasolla säädetyin vesipuitedirektiivin mukaisia vesienhoitosuunnitelmia laaditaan myös parhaillaan ja niiden tulisi olla valmiina vuoteen 2009 mennessä. Direktiivin tavoitteena on suojella, parantaa ja ennallistaa vesistöjä siten, että niiden kemiallinen ja ekologinen tila on hyvä koko EU:n alueella vuoteen 2015 mennessä. Suomessa maatalouden ympäristötuki on keskeisessä asemassa vesipuitedirektiivin vaatimien toimenpiteiden toteuttamisessa.

Valtaosa ohjelmakauden 2000–2006 ehtojen mukaisista ympäristötukisopimuksista päättyi Suomessa vuoden 2006 lopussa ja vuonna 2007 siirrytään uuden

ohjelmakauden tukijärjestelmän mukaisiin sopimuksiin.

Maatalouden ympäristötuki on valtion suurin yksittäinen ympäristönsuojeluun kohdistettu menoerä. Vuonna 2005 ympäristönsuojeluun käytettiin arvion mukaan yhteensä noin 969 miljoonaa euroa, josta maatalouden ympäristötuen osuus oli 293 miljoonaa euroa eli noin 30 %.

5.1. Maatalouden ympäristövaikutukset

Maataloudella on merkittävä rooli monimuotoisuuden ylläpitäjänä sekä maaseutumaiseman ja virkistyspalveluiden tarjoajana. Maataloudella voi tulevaisuudessa olla myös tärkeä tehtävä uusiutuvan energian tuottajana. Maatalous aiheuttaa kuitenkin myös haitallisia ympäristövaikutuksia, jotka kohdistuvat esimerkiksi maaperään, maan rakenteeseen, vesistöihin ja ilmaan.

Monimuotoisuus ja maaseutumaisema

Maataloustuotanto perustuu luonnon monimuotoisuuden hyödyntämiseen. Vastavasti monet luonnonvaraiset kasvi- ja eläinlajit ovat vuosisatojen kuluessa sopeutuneet hyödyntämään ihmisen luomia maatalousympäristöjä. Joillekin luonnonvaraisille lajeille maatalouden tuotantomenetelmien muutoksesta ja tehostumisesta seuranneet elinympäristömuutokset ovat olleet liian suuria ja nopeita, eivätkä lajit ole pystyneet sopeutumaan muuttuneisiin olosuhteisiin. Erityisesti metsälaitumista, niityistä ja keidoista riippuvainen eliöstö on taantunut ja uhanalaistunut laidunnuksen ja karjatalouden vähenemisen takia.

Voimaperäisesti viljellyillä ja maise-marakenteeltaan yksitoikkoisilla kasvinvil-

jelyalueilla on vähemmän lajeja kuin laajaperäisillä ja vaihtelevilla viljely- ja karjalatalueilla. Viime aikoina on keskusteltu erityisesti luontoarvoiltaan arvokkaita maatalousalueista (ns. HNV-alueista), joilla maatalouden harjoittaminen on laajaperäistä. Suomessa tällaisia alueita voisi- vat olla esimerkiksi perinnebiotoopit, mutta asia vaatii vielä lisäselvityksiä. HNV-alueiden määrittämiseksi on aloitettu tutkimushanke.

Maatalouden ympäristötuen vaikutusten seuranta tutkimusten (MYTVAS 1 ja 2) tulosten perusteella maatalouden ympäristötuen toimenpiteet ovat edistäneet luonnon monimuotoisuuden ja avoimen viljelymaiseman säilymistä. Tulosten mukaan ympäristötuen toimenpiteet eivät kuitenkaan ole olleet riittäviä pysäyttämään maatalousluonnon pitkään jatkunutta köyhtymistä.

Monimuotoisuuden vähenemistä pidetään vakavana ongelmana, koska biologinen monimuotoisuus luo perustan elollisen luonnon toiminnalle ja ekosysteemi- palveluille. Monimuotoisuus on edellytys ekosysteemien kyvyille sopeutua ympäristönmuutoksiin.

Maatalouden vesistökuormitus

Maatalous on edelleen suurin vesistöjen ravinnekuormittaja. Vesistökuormitusta aiheuttavat sekä peltoviljely että kotieläintuotanto. Suomen ympäristökeskuksen arvion mukaan noin 50 % typpekuormituksesta ja 60 % fosforikuormituksesta on peräisin maataloudesta.

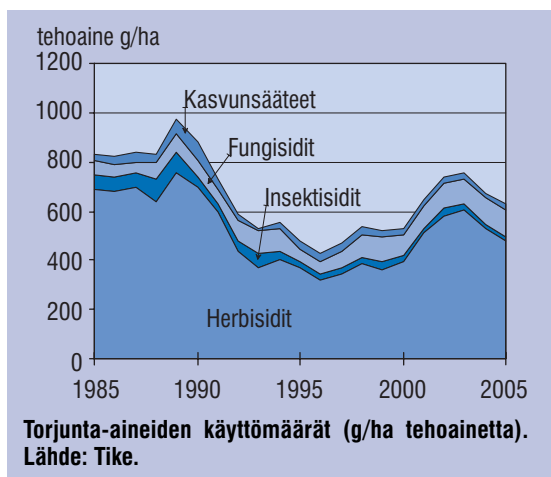
Ravinteita huuhtoutuu pelloilta jokiin, järviin ja mereen aiheuttaen rehevöitymistä. Rehevöityminen ilmenee muun muassa veden sameamisena, levien lisääntymisenä sekä kesäisinä sinilevien massaesiintymisinä. Vaikka päästöjä on saatu vähennettyä, vesien rehevöityminen on jatkunut eikä vesien tilassa ole tapahtunut havaittavaa parantumista.

Torjunta-aineiden käyttömäärät Suomessa kääntyivät pitkän laskun jälkeen nousuun 1990-luvun lopulla. Tärkein syy tähän on suorakylvön yleistymisen lisäksi pienannosaineista on siirrytty käyttämään torjunta-aineita, jotka edellyttävät suurempia annoksia. Silti torjunta-aineiden käyttömäärät Suomessa ovat Euroopan muihin maihin verrattuna melko matalia. Vuoden 2004 jälkeen torjunta-aineiden käyttömäärissä on jälleen havaittavissa hieman laskua.

Maan rakenne vaikuttaa osaltaan peltoviljelyn aiheuttamaan vesistökuormitukseen. Maan tiivistyminen huonontaa maan vedenläpäisevyyttä ja lisää ravinteiden huuhtoutumisen ja eroosion riskiä. Se huonontaa myös kasvien ravinteiden ottoa, mikä alentaa lannoitteiden hyväksikäyttöastetta. Maan vedenläpäisevyyden huonontuessa myös kasvihuonekaasujen vapautuminen voi lisääntyä.

Maatalouden päästöt ilmaan

Ilmastonmuutos asettaa uusia haasteita myös Suomen maataloudelle. Sopeutumiseen tähtäävät toimenpiteet muuttavat lajien voimasuhteita sekä eri viljelykasvien ja menetelmien suhteellista kannattavuutta. Maatalous vaikuttaa myös itse ilmastonmuutokseen. Maataloussektorin kasvihuonekaasupäästöt ovat noin 9 % maamme

kokonaispäästöistä. Maatalouden päästöt ovat laskeneet vuodesta 1990 noin viidenneksellä maataloustuotannon pienemmen vuoksi ja suhteellisesti vielä enemmän yhteiskunnan kokonaispäästöjen kasvaessa. Hyvästä kehityksestä huolimatta on selvää, että maataloustuotantoa tullaan jatkossa tarkastelemaan ympäristön kuormittajana myös tässä suhteessa.

Maatalouden kasvihuonekaasupäästöt syntyvät pääasiassa nautaeläinten ruoansulatuksessa, orgaanisen aineksen hajotessa maaperässä ja kotieläinten lannan hajotessa. Pienempiä päästölähteitä ovat typpilannoitus, peltojen kalkitus ja fossiilisen energian käyttö maataloudessa. Yhteistä kaikille maatalouden päästöille on, että niitä on vaikeaa vähentää vaikuttamatta samalla ratkaisevasti maataloustuotannon määrään.

Maatalouden ympäristöohjaus

Erilaisten päästöjen ja muiden ympäristöä kuormittavien tekijöiden lisäksi maatalouden rakennemuutos ja tilakoon kasvu lisäävät ympäristökuormituksen riskiä. Haitallisia vaikutuksia pyritään rajoittamaan erilaisilla hallinnollisilla toimenpiteillä, muun muassa lainsäädännön asettamalla suorilla rajoituksilla sekä ympäristömyönteisten tuotantotapojen tukemisella. Lisäksi vero-ohjauksen käyttöönotosta on keskusteltu esimerkiksi Vanhasen hallitusohjelmassa.

Maatalouden ympäristönsuojeluun vaikuttaa sekä kansallinen että kansainvälinen ympäristölainsäädäntö. Ympäristölupamennettely sekä jätelainsäädäntö ovat kansallista sääntelyä. Euroopan unionin lainsäädännöstä maatalouden ympäristöohjaukseen vaikuttavat mm. Natura 2000-verkosto, nitraattidirektiivin perusteella annettu nitraattiasetus sekä vesipuidedirektiivi.

Vuonna 2004 vahvistettu kansallinen laki vesienhoidon järjestämisestä toteuttaa EU:n vesipuidedirektiiviä Suomessa. Vesienhoitojärjestelmän perustana on vesien tilan arviointi, jossa verrataan nykytilaa arvioituun luonnontilaan. Kullekin vesienhoitoalueel-

le laaditaan hoitosuunnitelma ja siihen sisältyvä toimenpideohjelma.

Maatalouden ympäristötukijärjestelmä on merkittävä maatalousympäristön tilaan vaikuttava ohjauskeino. Ympäristötuen keskeinen tavoite on vesienhoito. Suurin osa ympäristötukivaroista käytetäänkin vesienhoitojärjestelmän toimenpiteiden rahoittamiseen. Ensisijaisesti luonnon monimuotoisuutta edistäviin toimenpiteisiin käytetään vain noin 2–3 % rahoituksesta. Ympäristötuen merkitys monimuotoisuuden edistäjänä on kuitenkin rahoitusosuutta suurempi, sillä muutamat ensisijaisesti vesienhoitoa hyödyttävät toimenpiteet (kuten pientareet ja suojakaistat) lisäävät myös luonnon monimuotoisuutta.

5.2. Muutospaineet maatalouden ympäristöpolitiikassa

Maatalouden ympäristöpolitiikalle aiheuttavat muutospaineita sekä yhteiskunnalliset että ympäristössämme tapahtuvat muutokset. Ympäristötukijärjestelmä ja yleinen ympäristötietoisuuden kasvu ovat muokanneet myös viljelijöiden asenteita. Kuluttajien valvutuneisuus on kasvanut, mikä osaltaan painostaa EU:ta uudistamaan maatalouspolitiikkaansa yleisten mielipiteiden suuntaiseksi. Globaalissa yhteiskunnassa myös maailman kauppajärjestö WTO:n jäsenyyteen liittyvien velvoitteiden täyttäminen sitoo EU:ta tuotantotukien uudistamiseen.

CAP-uudistuksen toimeenpanon ja ohjelmakauteen 2007–2013 valmistautumisen myötä monivaikutteisen maatalouden käsite on edelleen ajankohtainen. Tukien irrottaminen tuotannosta ja muuttaminen tilatuiksi toi mukanaan täydentävät ehdot, jotka edellyttävät maatalousmaan säilyttämistä ympäristön kannalta hyvässä kasvukunnossa.

Vesipuidedirektiivin toimeenpanossa tulee korostumaan hajakuormituksen vähentäminen, mikä asettaa lisää haasteita

maataloudelle. Jo pelkästään vesistöihin varastoituneet ravinteet huonontavat sisäisen kuormituksen takia niiden tilaa vielä vuosien ajan. Luonnon monimuotoisuuden säilymistä ei ole pystytty turvaamaan nykyisellä ympäristötukijärjestelmällä. Ilmastolliset muutokset vaikuttavat eri tuotantokasvien välisiin kannattavuussuhteisiin ja lisäävät riskiä uusien tautien ja tuholaisten leviämisestä. Bioturvallisuuden hoitaminen kansallisella tasolla järkevästi korostuu entisestään tulevaisuudessa.

Luomu- ja muuntogeenisen tuotannon kehityskulut tarjoavat sekä uhkia että mahdollisuuksia. Muuntogeenisiä viljelykasveja ei Suomessa tällä hetkellä ole kaupallisessa viljelyssä. Asiantuntijoiden tulevaisuudenkuvia kartoittavan tutkimuksen mukaan niiden tulo näyttää silti lähitulevaisuudessa todennäköiseltä. Suurena haasteena onkin selvittää, kuinka eri tuotantomenetelmien rinnakkaiselo pystytään järjestämään yhteiskunnan tarpeita tyydyttävällä tavalla. Mahdollisuuksia tuovat myös maaseutuluonnon käyttö virkistys- ja matkailukäytössä sekä bioenergian tuotantomahdollisuudet.

5.3. Maatalouden ympäristötuki vuosina 2007–2013

Maa- ja metsätalousministeriön asettama työryhmä aloitti vuonna 2005 valmistelemaan ehdotusta Manner-Suomen ympäristötukijärjestelmäksi vuosille 2007–2013. Työryhmä laati myös ehdotuksen ympäristötuen seurannan ja arvioinnin järjestämisestä sekä seuranta- ja arviointi-indikaattoreista. Ehdotus sisälsi lisäksi arvion maatalousympäristön nykytilasta, ympäristötuen tavoitteista, kuvauksen toimenpiteistä, niiden tavoitteista ja arvioiduista ympäristövaikutuksista sekä määrittä yksittäisten toimenpiteiden tukitasot. Lisäksi valmisteluryhmä laati ehdotuksen käyttöön otettavista ei-tuotannollisten investointien tuesta sekä maa- ja metsätalous-

alueiden Natura 2000-tuesta. Valmisteluryhmä sai ehdotuksensa valmiiksi keväällä 2006. Ympäristötukiohjelmaluonnos liitettiin maaseudun kehittämissuunnitelman osaksi, joka hyväksyttiin valtioneuvostossa 3.8.2006 ja toimitettiin sen jälkeen komission käsittelyyn. Komissio esitti luonnokseen ensimmäiset korjaus- ja täydentämisvaatimukset joulukuun alussa. Komission vaatimuksesta ohjelmaluonnoksesta poistettiin mm. perustuesta kalkitus ja lisätoimenpiteistä kasvitautien torjuntatarpeen vähentäminen sekä perunan solunesteen käytön tehostamistoimenpide. Uudeksi toimenpiteeksi ehdotettiin A- ja B-tuki-alueilla kerääjäkasvien viljelyä. Lisäksi tehtiin joukko pienempiä korjauksia. Korjattu versio ohjelmaluonnoksesta toimitettiin komissioon joulukuun 2006 puolessavälissä, ja komission vastausta odotetaan alkuvuodesta 2007. Ohjelman toimenpiteet on tarkoitus ottaa käyttöön kevään viljelytöistä alkaen.

Ympäristötuen tavoitteet

Ympäristötuelle haluttiin vaikuttavuutta toimenpiteitä tarkentamalla ja alueellista kohdentamista lisäämällä. Uuden ympäristötuen yleistavoitteet säilyvät samansuuntaisina kuin aiemmissakin ohjelmissa. Tärkeimpänä tavoitteena on maatalous- ja puutarhatuotannon harjoittaminen nykyistä pienemmällä ympäristökuormituksella. Maatalouden luonnon monimuotoisuus ja kulttuurimaisemien säilyminen turvataan ja luodaan edellytykset tuotannon harjoittamiselle myös pitkällä aikavälillä. Tavoitteena on myös vähentää pelto- maan eroosiota ja lisätä humuksen määrää maaperässä. Keinoina tavoitteiden saavuttamiseksi on kasviravinteiden hyväksikäytön lisääminen, torjunta-aineiden käytöstä aiheutuvien riskien vähentäminen, maatalouden luonnon monimuotoisuudesta sekä eläin- ja kasvilajeista huolehtiminen ja maatalousmaiseman hoitaminen. Hyvä ympäristönhoito luo edellytykset puhtai-

den ja laadukkaiden maataloustuotteiden tuotannolle. Tuen kattavuustavoite on 93 % viljelijöistä ja 97 % peltoalasta.

Tukijärjestelmän rakenne

Uusi ympäristötukiohjelma on rakenteeltaan samankaltainen kuin edellinen ohjelma. Toimenpiteet jakautuvat kaikille ohjelmaan liittyville pakollisiin perustoimenpiteisiin, niitä täydentäviin lisätoimenpiteisiin ja vaativampiin erityistoimenpiteisiin. Puutarhaviljelijöille on omat perus- ja lisätoimenpiteensä kuten aikaisemmassa ohjelmassakin. Puutarhaviljelijöille säädetään myös kasviryhmäkohtaiset typpi- ja fosforilannoitusrajat. Lisäksi joitakin erityistukiin liittyviä toimenpiteitä, kuten perinnebiotooppien alkuraivausta ja kosteikkojen perustamista, rahoitetaan ei-tuotannollisten investointien tuella. Muut investointitukityyppiset ympäristötoimenpiteet rahoitetaan toimintalinja I:n varoista.

Perustuki

Perustoimenpiteissä suurimmat muutokset edelliseen ohjelmaan verrattuna ovat pakollisten koulutusten ja kasvinsuojelupoppaiden hankkimisen poistuminen. Typpilannoitusvaatimusten osalta muutos on enemmän entisen lisätoimenpiteenä olleen tarkennetun lannoituksen tyyppiseen järjestelmään siirtyminen, jossa kasvin tarvitsema ravinne määrä ja pellon viljavuus otetaan paremmin huomioon entiseen peruslannoitustasoon verrattuna. Fosforilannoitusvaatimukset kiristyvät, varsinkin kotieläintiloilla lannan sisältämän fosforin käyttökelpoisuusprosentin noston seurauksena. Lannan fosforista lasketaan tulevalla ohjelmakaudella käyttökelpoiseksi 85 %. Liukoinen typpi otetaan huomioon 75 prosenttisesti syksyllä levityn lannan osalta. Lisäyksenä edellisen ohjelman perustoimenpiteisiin on maatilain monimuotoisuuskohteiden kartoittaminen. Tuki-
oikeuskesannot tulevat myös ympäristö-

tuen piiriin. Perustoimenpiteiden tukitaso on kasvinviljelytiloilla 91 ja kotieläintiloilla 105 euroa/ha. Tukitasojen ero kasvinviljely- ja kotieläintilojen välillä johtuu pääosin fosforin käyttösäädösten kiristymisestä lannan sisältämän fosforin osalta. Ympäristötuessa kotieläintilaksi määritellään sellainen tila, jolla on vähintään 0,4 eläinyksikköä tukikelpoista hehtaaria kohti tai 25 eläinyksikköä.

Lisätoimenpiteet

Lisätoimenpiteiden osalta muutos on suurempi. Vanhoista lisätoimenpiteistä ohjelmaan jäi ainoastaan peltojen talviaikainen kasvipeitteisyys ja kevennetty muokkaus. Sekin poikkeaa sisällöltään jonkin verran nykyisen ohjelman toimenpiteestä. Tuotantoeläinten hyvinvoinnin edistämiseksi tulee omaa tukijärjestelmäänsä, eikä kotieläintilan lisätoimenpiteitä ole ollut enää mahdollista valita vanhassa järjestelmässä vuoden 2004 jälkeen. Uusina lisätoimenpiteinä koko maassa on vähennetty lannoitus, typpilannoituksen tarkentaminen peltokasveilla, lannan levitys kasvukaudella, ravinnetasotoimenpide ja peltojen kasvukunnon kartoitus. A- ja B-tukialueilla on lisäksi mahdollista valita peltojen talviaikainen kasvipeitteisyys, peltojen tehostettu talviaikainen kasvipeitteisyys, viljelyn monipuolistaminen, laajaperäinen nurmituotanto tai kerääjäkasvien viljely. Toimenpiteiden tukitasot vaihtelevat 10–55 euroa/ha. Lisätoimenpiteitä voi valita A- ja B-tukialueilla 0–4 ja C-tukialueella 0–2, kun aikaisemmassa ohjelmassa lisätoimenpiteen valinta oli pakollinen ja niitä sai valita vain yhden. A- ja B-tukialueiden suurempaan lisätoimenpiteiden valintamahdollisuuteen on syynä se, että aikaisemmin A- ja B-tukialueilla maksettu erillinen ympäristötuen lisäosa poistuu ja se on sisällytetty ympäristötukiohjelman osaksi. Lisätoimenpiteillä pyritään saamaan varsinkin eteläisempään Suomeen lisää talviaikaista kasvipeitteisyyttä, minkä on todet-

tu vähentävän tehokkaasti varsinkin fosfori-
huuhtoutumia.

Erityistukisopimukset

Erityistukisopimukset ovat pääosin aikai-
semman ohjelman toimenpiteiden mu-
kaisia. Luomutuotannossa aikaisemmin
käytössä ollut siirtymävaihetukisopimus
ja luomusopimus yhdistetään yhdeksi so-
pimustyyppiä ja vuonna 2005 käyttöön
otettua luomukotieläinsopimustyyppiä
jatketään. Perinnebiotooppien ja kosteik-
kojen hoitosopimukset säilyvät nykyiseen
tapaan ympäristötuen erityistuessa. Ei-
tuotannollisten investointien kautta tue-
taan monivaikutteisen kosteikon perusta-
mista ja perinnebiotooppien alkuraivaus-
ta ja aitaamista. Aikaisemmissa ohjelmis-
sa ei vastaavaa tukimuotoa ole ollut. Pel-
to- ja maatalousalueiden Natura 2000
-alueiden hoitoa jatketaan ympäristötuen
erityistuella nykyisen käytännön mukaises-
ti. Metsäalueilla sijaitsevien Natura 2000
-alueiden hoitoon maatalouden ympäris-
tötukea ei uloteta. Vesipuitedirektiivin to-
teuttamiseen liittyviä tukia ei valmisteltu
tässä vaiheessa, koska vesienhoitosuunni-
telmat valmistuvat vasta vuonna 2009 ja
maaseudun kehittämissuunnitelma otetaan
käyttöön jo vuonna 2007. Ympäristötuki-
järjestelmä tulee olemaan kuitenkin pääasi-
allisin keino vesipuitedirektiivin tavoittei-
den saavuttamisessa. Maaseutuohjelmaan
ehdotettiin mahdollisuutta ympäristötuki-
sitoumuksen uusimiseen kesken sopimus-
kauden, jos vesipuitedirektiivi edellyttää
tehostettuja toimenpiteitä.

Ohjelman luonnehdintaa

Edelliseen ohjelmakauteen verrattuna suur-
impia muutoksia ympäristötuen osalta oli
se, että toimenpiteiden oli ylitettävä täy-
dentävien ehtojen vaatimukset, kun aikai-
semmassa järjestelmässä lähtötasona oli
”tavanomainen hyvä maatalouskäytäntö”.
Lisäksi kasvinsuojeluaineiden ja lannoit-

teiden käytölle tuli asettaa minimivaati-
mukset (käytännössä maksimikäyttörajat),
joiden yli menevät toimet voidaan korva-
ta. Sitoumuksista voidaan tehdä 5-vuoti-
sia ja perustelluissa tapauksissa pitempiä-
kin. Erityistapauksissa tukea voidaan mak-
saa myös muille toimijoille kuin viljelijöil-
le. Ympäristötuen saajille voidaan korvata
toimenpiteistä aiheutuvat kustannukset ja
tulonmenetykset sekä maksaa toimenpi-
teiden käyttöönotosta aiheutuvia transak-
tiokustannuksia, joiden suuruus voi olla
maksimissaan 20 % toimenpiteen koko-
naiskustannuksesta. Edellisessä ohjelmas-
sa mukana ollutta kannustinosaa tuessa ei
enää saa käyttää.

Ympäristötuen perustoimenpiteiden
mukaisten pientareiden ja suojakaistojen
sekä erityistuen mukaisten suojavyöhyk-
keiden perustamiset ovat myönteisten ve-
sistövaikutusten lisäksi osaltaan kompen-
soineet myös viljelymaisemassa ja luonnon
monimuotoisuudessa tapahtuneita haital-
lisiä muutoksia. Luonnon monimuotoi-
suuden kannalta on myönteistä, että uu-
den ohjelmaehdotuksen mukaisesti nurmi-
kasvillisuuden peittävä piennar on mah-
dollista jättää myös peltolohkon muille
reunoille kuin lohkon valtaojaan tai vesi-
uomaan rajoittuvalle sivulle.

Asiantuntijat pitävät perinnebiotoop-
pien hoidon erityistukea luonnon moni-
muotoisuuden kannalta ympäristötuen
tärkeimpänä yksittäisenä toimenpiteenä.
Myös Leader-toimintaryhmät voivat uu-
della ohjelmakaudella hakea ei-tuotannol-
listen investointien tukea perinnebiotoop-
pien alkuraivaukseen ja tehdä perinnebi-
otooppien hoidosta erityistukisopimuksia.
Tämän mahdollisuuden uskotaan omalta
osaltaan tuovan uusia arvokkaita perinne-
biotooppeja säännöllisen hoidon piiriin.
Lisäksi ohjelmakaudella 2007–2013 on
mahdollisuus tehdä erityistukisopimuk-
sia uusista toimenpiteistä (kuten perhos-
ten elinympäristöt ja pelloille perustetta-
vat monimuotoisuuskaistat) joiden avulla
edistetään monimuotoisuutta.

5.4. Vesiensuojelun suuntaviivat

Vesi on suomalaisille tärkeä elementti sekä osana kulttuuri-identiteettiä että luonnonvarana. Itämeri ei kuitenkaan voi hyvin ja rehevöityminen on yleisesti tunnistettu ongelma myös sisävesissämme. Marraskuussa 2006 annetussa Valtioneuvoston periaatepäätöksessä vesiensuojelun suuntaviivoista asetetaan tavoitteeksi maatalouden ravinnekuormituksen vähentäminen vuoteen 2015 mennessä vähintään kolmanneksella vuosien 2001–2005 keskimääräisestä tasosta (fosforin osalta noin 3 000 t/a sekä typpikuormituksen osalta noin 30 000 t/a). Nämä tavoitteet ovat jatkoa saavuttamatta jääneille vuoteen 2005 asetetuille 50 %:n vähentämistavoitteille, joihin ympäristötuet mukaan lukien käytettiin vuosina 1995–2006 yhteensä yli 3 miljardia euroa. Nyt maatalouden ympäristöpolitiikan suunnittelu saa lisää vettä myllyyn Euroopan unionin vesipuitedirektiivin asettessa vielä tarkemmat vesistöaluekohtaiset laatuavoitteet.

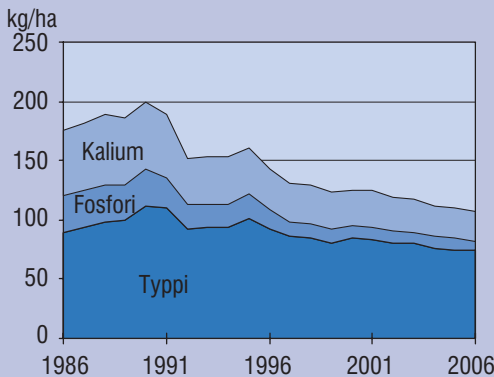
EU-laajuisen vesipuitedirektiivin tavoitteina on estää pinta- ja pohjavesien tilan heikkeneminen, taata vesien hyvä tila viimeistään vuoteen 2015 mennessä, rajoittaa ongelmallisten aineiden pääsyä vesiin ja vähentää tulvien sekä kuivuuden haittoja. Tavoitteisiin pyritään velvoitta-

malla jäsenmaat huolehtimaan näistä tavoitteista vesistöaluekohtaisesti. Suomessa direktiivin toimeenpano on jo käynnissä ja laki vesienhoidon järjestämisestä astui voimaan 2005 alussa. Suomi on jaettu kahdeksaan vesienhoitoalueeseen, joille laaditaan yksilöidyt vesienhoitosuunnitelmat. Ensimmäiset vuoteen 2015 ulottuvat suunnitelmat esitetään valtioneuvostolle vuonna 2009.

Mitä tavoitteet merkitsevät maataloudelle?

Maatalouden ravinnekuormitus on haja-kuormitusta, joka koostuu yhteensä runsaan miljoonan, ominaisuuksiltaan vaihtelevan kasvulohkon kuormituksesta. Fyysikaalisesti merkittävien ominaisuuksien kuten kaltevuuden ja maalajin lisäksi lohkojen vesistökuormitukseen vaikuttavat sääolot sekä erilaiset viljelyskäytännöt. Maatalouden kuormituksen arvioiminen ja ohjaaminen eivät siten ole aivan yksinkertaisia ongelmia. Suomessa kuormituksen laskenta pohjautuu alun perin vuonna 1957 perustettuun seurantajärjestelmään, jota sittemmin on kehitetty paremmin ravinnekuormituksen arviointiin soveltuvaksi. Nykyinen seurantajärjestelmä kattaa 253 kohdetta, 211 järviä ja 5 tekojärveä ja sitä tullaan kehittämään vesistön ekologisia ominaisuuksia paremmin huomioivaksi direktiivin mukaisesti.

Vesipuitedirektiivin myötä vesien tilan arviointi tehdään vertaamalla nykytilaa arvioon luonnontilasta. Luonnontilaisia järviä ei maatalousalueilta juuri löydy, mutta maatalouden kuormittavat järvet ovat edelleen keskimäärin muita järviä rehevöityneempiä. Koska vuosienvälinen säästä johtuva vaihtelu kuormituksessa on suurta, on maatalouden osuutta arvioitu myös keskimääräisen kuormituksen perusteella. Pienten maatalousvaltaisten valuma-alueiden perusteella ravinnekuormitus ei vaikut-

Lannoitteiden käyttömäärät (kg/ha). Lähde: Tike.

taisi merkittävästi vähentyneen, kun tarkastellaan valunnasta riippumatonta trendiä. Hydrologisen vaihtelun takia on hyödyllistä tarkastella toteutuneesta valunnasta ja luonnonoloista irrotettua kuormituspotentiaalia, jonka avulla muiden tekijöiden kuten vuotuisen lannoituksen, maahan sitoutuneiden ravinteiden ja kasvipeitteisyyden vaikutus erottuu selkeämmin.

Koska lannoituksella on kiistaton vaikutus maatalouden ravinnekuormitukseen, se on yksi kuormituspotentiaalain mittareista. Lannoitteiden myynti viljeltyä hehtaaria kohden on vähentynyt vuosina 1995–2006 typen osalta noin 92,3 kg:sta 73,9 kg:aan ja fosforin osalta 16,1 kg:sta 8,6 kg:aan. Samalla ajanjaksolla hehtaarisadot eivät ole laskeneet vastaavasti. Ravinnekuormituksen vähentämistavoitteet ja maatalouden kannattavuuden huomioiden kehityssuunta on oikea. On kuitenkin muistettava, että hehtaarikohtainen keskiarvo kätkee sisälleen erilaisia lannoitusmääriä, joiden kuormituspotentiaali on moninkertainen eroosioherkillä lohkoilla. Tietyt riskialueet kuormittavat vesistöjä selvästi keskimääräisiä lukuja enemmän. Kun Suomessa 90 % kuormituksesta syntyy kasvukauden ulkopuolella, ei ole yhdentekevää mitä lohkolle tapahtuu sadonkorjuun ja kylvön välillä. Myös tässä suhteessa kehityssuunta on oikea, sillä ympäristötukijärjestelmän ja lainsäädännön myötä eroosiota vähentävä kasvipeitteisyys on lisääntynyt ja lannan syyslevitys vähentynyt.

Kun maatalouden ympäristöpolitiikan tärkein ohjauskeino, ympäristötuki, säilyy pääsääntöisesti ennallaan ja vesiensuojelussa siirrytään yksilöityihin tavoitteisiin, voidaan ennakoida että kuormituspotentiaalain nykyinen kehitys ei tule kaikilla ve-

sistöalueilla riittämään vesistön hyvän tilan saavuttamiseksi vuoteen 2015 mennessä. Erityisesti fosforin osalta maaperä reagoi hitaasti muutoksiin ja merkittävätkään vähennykset vuotuisessa ravinnetaseessa eivät heijastu välittömästi kuormitukseen. Osaltaan tavoitteiden saavuttamista vaikeuttavat kotieläintalouden kasvava yksikkökoko ja keskittyminen. Lannan kuljettaminen on kallista ja levityspäätökset tehdään monesti halvimman eduksi tai tyyppipitoisuuden perusteella. Tällöin fosforia tulee kasvien tarpeeseen nähden liikaa ja kuormituspotentiaali kasvaa. Samalla maatalouden yleinen kannattavuuskehitys asettaa paineita tuotannon tehostamiseen ja yksikkökokojen kasvuun. Uuden uhkan vesistöjen laadulle tuo ilmastonmuutos, jonka on arvioitu lisäävän sademääriä juuri kasvukauden ulkopuolella.

Näihin haasteisiin pyritään vastamaan paitsi alueellisissa vesienhoitosuunnitelmissa, niin myös panostamalla yleiseen ympäristöohjauksen kehittämiseen ja tutkimukseen. Taloudellisten tarkastelujen merkitys lisääntyy kun keinovalikoimaa pyritään asettamaan tärkeysjärjestykseen ja tehtyjä ratkaisuja perustelemaan EU:lle kustannus-hyötylähtöisesti. Vesipuidedirektiivin 9. artiklassa vaaditaan jäsenvaltioita soveltamaan pilaaja maksaa-periaatetta ja varmistamaan että eri sektorit, maatalous mukaan lukien, osallistuvat vesipalveluiden kustannusten kattamiseen riittävästi. Maatalouden osalta asetelma on vaativa. Toisaalta Suomen ympäristötukijärjestelmä on niin kattava että maataloussektorin katettavaksi ei juuri jää kustannuksia. Toisaalta kustannuksien kohdentaminen on sektorin sisällä vaikeaa mm. kuormituspotentiaalain suuren vaihtelun takia.

Biokaasu ja sen mahdollisuudet maataloilla

Esa Aro-Heinilä

”Raha se on, joka siellä haisee”, tokaisi ammovainaa ylpeänä lantatunkiostaan. Muutama porsas pihanperällä on niistä ajoista muuttunut monituhatpäisiksi tuotantoyksiköiksi. Ja, jos siellä edelleen haisee, se tarkoittaa valtaisien ympäristöongelmien lisäksi, että hintansa väärti energia siellä tuoksuu ja taivaalle haihtuu.

Hajuhaitat kertovat huonosta lannankäsittelystä ja hyödyntämättömistä mahdollisuuksista. Taivaalle haihtuva kaasu on biokaasua, jota muodostuu mätänemisen yhteydessä mikrobien hajottaessa eloperäistä ainesta hapettomissa olosuhteissa. Biokaasulaitoksessa lannasta tai muista eloperäisistä materiaaleista tuotettu kaasu on 60–65 prosenttisesti metaania (CH₄), puhtaasti palavaa kaasua. Puhdistettua biokaasua kutsutaan biometaaniksi ja se vastaa fossiilista maakaasua. Biokaasua voidaan käyttää sähkön- ja lämmöntuotantoon tai biometaaniksi puhdistettuna kone- ja liikennepolttoaineena

Sen lisäksi että biokaasu on oiva polttoaine, se on vahva kasvihuonekaasu. Biokaasun sisältämän metaanin ilmastoa lämmittävä vaikutus on 20-kertainen hiilidioksiidiin nähden. Poltettaessa metaani hapettuu hiilidioksidiksi ja vedeksi. Hyödynnettyinä biokaasu vähentää lannan tai muun eloperäisen materiaalin hajoamisen ilmastoa lämmittävää vaikutusta. Biokaasulaitoksessa jätteet hygienisoituvat ja mädätettävän raaka-aineen sisältämät typpiyhdisteet liukoistuvat ammoniumiksi, kasveille käyttökelpoiseen muotoon.

Maailmalla biokaasutuotanto on ollut jo pitkään tunnettua ja kohtuullisen yleistä. Yksin Kiinassa arvioidaan olevan noin 7 miljoonaa ja Intiassa 3 miljoonaa biokaasureaktoria. Tosin, nämä reaktorit ovat pääosin tiili-, betoni- tai saviverhoiltuja maakuoppia, joista kaasu johdetaan esimerkiksi ruoanvalmistuksen energiaksi. Euroopassa Saksa on biokaasutuotannon johtava maa; maataloilla on yli 2 000 reaktoria.

Suomessa biokaasutuotanto orastaa, mutta teknologia yleistyminen vie aikaa ja tarvitsee tukitoimenpiteitä. Tehokkaasti toimiva automatisoitu biokaasulaitos on jo maatilamittakaavassa satojen tuhansien eurojen investointi. Pääoman lisäksi biokaasulaitoksen rakentaminen ja käyttö vaativat tietoa ja taitoa sekä alalla olevien toimijoiden koulutusta. Kannattavaan toimintaan ei pelkkä lannan mädättäminen riitä, vaan se vaatii useiden eri tulon lähteiden hallintaa.

Energian tuotanto

Teknisesti helpointa biokaasua on hyödyntää lämmönlähteenä. Maailmalla tämä on hyvin yleistä, mutta Suomen oloissa harvinaista. Suomessa biokaasuprimäärienergian tuotantokustannus on laite- ja materiaalista riippuen 30–70 euroa/MWh. Biokaasu voi olla lämmityskäytössä kilpailukykyinen ainoastaan polttoöljyyn nähden. Biokaasun käytettävyyttä heikentää, että sillä tuotettua lämpöä täytyy hyödyntää säästä riippumatta tasaisesti. Kun laitos on käytössä, kaasua muodostuu koko ajan, laitoksen säätö on hidasta ja kaasun varastoiminen, muutaman vuorokauden varantoa enempää, on hankalaa.

Sähkön tuotanto verkkoon mahdollistaa biokaasuenergian hyväksikäytön epätasaisemmalla lämpökuormalla. Nord Poolissa sähkön viimeisen kolmen vuoden keskihinta on noin 36 euroa/MWh. Tämä hinta ei kata biokaasusähkön tuotantokustannuk-

sia. Hieman paremman katteen saa, jos pystyy syöttämään sähköä verkkoon vuorokauden hintapiikkien aikaan (n. 70 euroa/MWh) tai käyttämään sähköä itse esimerkiksi kotieläintuotantoyksikössä. Arvonlisäveroton kustannus verkkosähkölle on maatioilla noin 60–80 euroa/MWh. Omakäytön etu perustuu siihen, ettei sähkön siirtomaksua tarvitse maksaa. Pelkästään sähköä ja lämpöä tuottavan laitoksen toiminnan saa näyttämään kannattavalta kuitenkin ainoastaan vertaamalla sitä kalleimpiin sähkön ja lämmön tuotantomuotoihin.

Biokaasusta puhdistetun biometaanin käyttö liikennepolttoaineena olisi taloudellisesti ja ympäristösyistä houkutteleva vaihtoehto. Toimintaa kuitenkin rajoittaa vielä useiden vuosien ajoneuvokannan ja metaanin jakeluinfrakstruktuurin puute. Maakaasutankkausasemien leviäminen luonnollisesti edistää myös biometaanin hyödyntämistä liikenteessä.

Biometaanin on leimallisesti paikallinen biopolttoaine, koska sen kuljettaminen ja varastointi vie tilaa ja on kallista. Tämä hankala ominaisuus on myös etu; biometaanin tullaan tuskin tuomaan maailmalta. Biometaanin tuotantoon ei liity muihin liikennebiopolttoaineisiin – palmuöljydieseliin tai sokeriruokoetanoliin – verrattavia ympäristö- ja sosiaalisia ongelmia.

Tulevaisuudessa biometaanin voisi olla yksi maaseudun tuottamista palveluista. Ruuhka-Suomessa metaanitankkaus tapahtuisi todennäköisesti maakaasulla, mutta maakaasuverkoston ulottumattomissa metaanin tuotanto olisi paikallisten maanviljelijöiden harteilla. On kuitenkin huomattava, että biometaanin liikennekäytön kannattavuus perustuu puhtaasti verotukseen. Metaanin valmisteverot ja huoltovarmuusmaksu ovat vain 1,9 euroa/MWh, kun dieselöljyllä ne ovat 32,8 euroa/MWh ja bensiinillä 66,1 euroa/MWh. Liikennepolttoaineiden verotuksen tasavertaistaminen tekisi biokaasun liikennekäytön kannattamattomaksi.

Ympäristöpalvelut

Ehdottomasti tuottoisin tulonlähde biokaasulaitokselle ovat porttimaksut, joita saadaan käsittelemällä teollisuuden tai yhdyskuntien lietteitä ja biojätteitä. Porttimaksu on tyypillisesti 40–100 euroa/tonni materiaalista ja paikkakunnasta riippuen. Tällä hintatasolla biokaasulaitoksen toiminta on hyvin kannattavaa. Esimerkiksi, jos laitoksen biomateriaalivirrasta 20 prosenttia on yhdyskuntalietettä (50 euroa/t porttimaksu) ja loput lietelantaa, niin yli 80 prosenttia laitoksen tuloista muodostuu porttimaksuista ja vain alle 20 prosenttia sähkön ja lämmön myynnistä. Jätteenkäsittelypalvelun ongelmana on sekava ja osittain edelleen muotoutumaton lainsäädäntö käsitellyn materiaalin levityskelpoisuudesta pelloille.

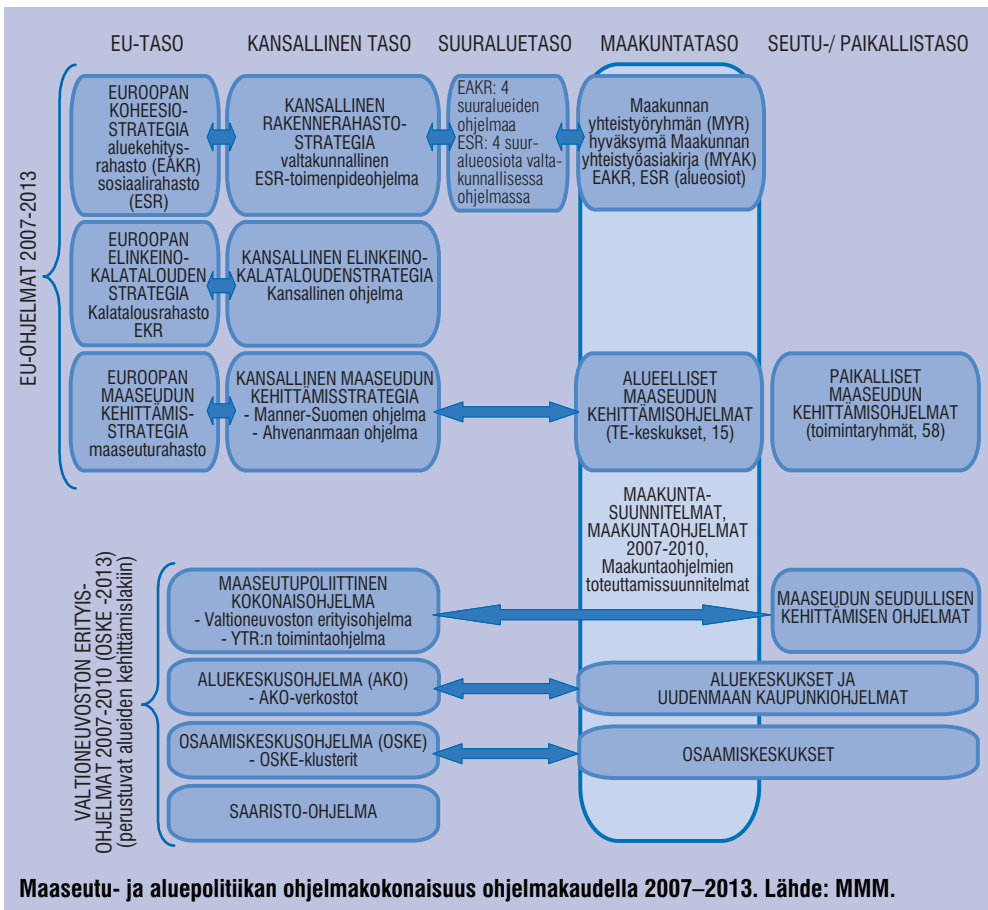
Hajuhaitan vähenemä on merkittävä, vaikkakin toistaiseksi markkinaton, biokaasutuotannon tarjoama höyry. Tuotantoyksikkökojen kasvaessa ja keskittyessä alueellisesti, on mahdollista että lannankäsittelyyn tulee mädätysvelvollisuus. Pontta tähän tuovat ilmastonmuutos ja vesien suojelutarve. Biokaasulaitokset vähentävät Suomen kasvihuonekaasupäästöjä ja tarvetta ostaa Kioton pöytäkirjan mukaisia päästököitä ulkomailta. Tilan ulkopuolisen materiaalin mädättäminen synnyttää ravinteiden palautevirran takaisin pellolle, joka vähentää ostoravinteiden tarvetta ja pitkällä aikavälillä myös vesistöjen ravinnekuormitusta.

6. MAASEUTU- JA ALUEPOLITIikka

Maaseudun ja alueiden kehittäminen perustuu EU:ssa erilaisiin politiikkaohjelmiin, jotka yleensä laaditaan kokonaisen ohjelmakauden käsittäviksi. Niinpä vuosina 2006 ja 2005 maaseutu- ja aluepolitiikassa valmistelussa varauduttiin EU:n ohjelmakautteen 2007–2013. Valmistelutyötä tehtiin hallinnossa ja keskeisissä sidosryhmissä EU-tasolta paikallistasolle, ja valmisteltavana oli samanaikaisesti useita eri toimenpidekokonaisuuksia. Näistä tärkeimpinä kansallisesta näkökulmasta voidaan pitää Manner-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelmaa, jonka EU-rahoitusosuus tulee Euroopan maaseudun kehittämisen maatalousrahastosta eli maaseuturahastos-

ta, sekä rakennerahastojen (ennen kaikkea Euroopan aluekehitysrahaston, EAKR ja Euroopan sosiaalirahaston, ESR) toimenpideohjelmiä.

Maaseutu- ja aluepolitiikassa keskeistä on EU-lähtöisten toimenpideohjelmien sisältöjen ja toteutuksen suunnittelu siten, että ne palvelevat mahdollisimman hyvin EU-tasojen yleistavoitteiden lisäksi kansallisia maaseutu- ja aluepoliittisia erityistavoitteita sekä tukevat niitä maaseudullisia ja alueellisia kehittämistoimia, joita toteutetaan EU-ohjelmista riippumatta. Kyse on siis EU-lähtöisten toimenpideohjelmien ja valtioneuvosten hyväksymien kansallisten erityisohjelmien yhteensovittamis-

ta siten, että maaseutu- ja aluepolitiikkaa voidaan harjoittaa paikalliset erityispiirteet ja tarpeet huomioon ottaen. Siksi olisikin tärkeää, että ohjelmien politiikkatoimenpiteitä suunniteltaessa ja niiden vaikuttavuutta arvioitaessa kiinnitettäisiin erityistä huomiota erityyppisiin maaseutualueisiin ja niillä tapahtuneeseen kehitykseen.

Strategisella tasolla Suomen maaseutu- ja aluepoliittista kehitystä ohjataan erityisesti maaseudun kehittämisstrategialla, rakennerahastostrategialla sekä maaseutupoliittisella kokonaisohjelmalla. Maaseudun kehittämisstrategian painopistealueita ovat maa- ja metsätalouden harjoittaminen taloudellisesti ja ekologisesti kestäväällä sekä eettisesti hyväksyttävällä tavalla, maaseudun yritystoiminnan kehittäminen sekä paikallisen omaehtoisen toiminnan vahvistaminen. Rakennerahastostrategian päämääränä on vahvistaa kansallista ja alueellista kilpailukykyä, työllisyyttä ja hyvinvointia. Maaseutupoliittinen kokonaisohjelma puolestaan pyrkii hahmottamaan yhteiskunnan eri sektoreilla tehtävien päätösten maaseutuvaikutuksia ja vahvistamaan poikkihallinnollista maaseudun kehittämistoimintaa.

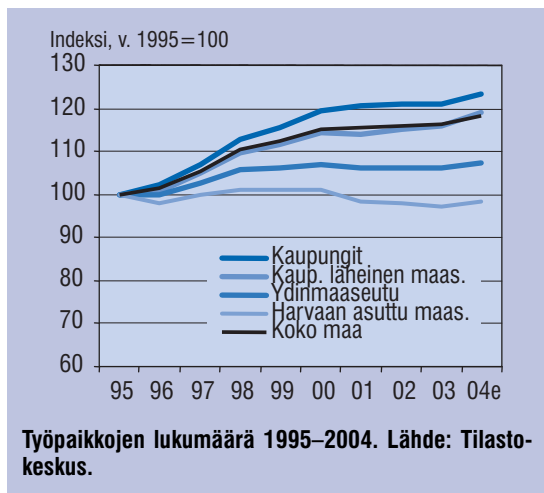
Luvun rakenne on seuraava: Ensin tarkastellaan lyhyesti maaseutualueiden viimeaikaista muutosta. Tarkoituksena on antaa kuva siitä, mitkä ovat olleet eri-

laisten maaseututyyppeiden kehityssuunnat ja miten ne ovat ilmenneet. Seuraavaksi käydään yleisellä tasolla läpi maaseudun ja alueellisen kehittämisen kannalta tärkeimpien EU:n politiikkaohjelmien toimenpidesisällöt sekä arvioidaan, mitä vaikutuksia niillä on maaseutualueiden tulevaan kehitykseen. Lopuksi pohditaan maaseutu- ja aluepolitiikan haasteita erityisesti siitä näkökulmasta, mitä ongelmia liittyy EU:n politiikkaohjelmien sisältöihin ja kuinka hyvin eri politiikkaohjelmat pelaa- vat yhteen maaseudun kehittämiseksi.

6.1. Maaseututyypit ja niissä tapahtunut kehitys

Suomalainen maaseutu on viimeisten vuosikymmenien aikana käynyt läpi lukuisia muutoksia. Maan sisäinen muuttoliike, joka 1990-luvulla kiihtyi lähes 1970-luvun mittoihin, autioitti maaseutua ja lihotti kasvukeskuksia. Siirryttäessä 2000-luvulle väestön keskittyminen kuitenkin hidastui. Talouden poikkeuksellisen syvä lama 1990-luvun alussa aiheutti kaikkialle maamme suurtyöttömyyden. Lamasta toipuminen osoittautui erityisen hankalaksi maaseutualueilla.

Maatalouden rakennemuutoksen aiheuttama maatalojen määrän sekä alkutuotannon työpaikkojen jatkuva aleneminen on puolestaan korostanut maaseudun muiden elinkeinojen merkitystä työllistäjänä. Parhaiten yhteiskunnassamme tapahtuneeseen rakennemuutokseen ovat maaseudulla pystyneet vastaamaan kaupunkien läheiset maaseutualueet, joissa viimeisen vuosikymmenen aikana alkutuotannossa hävinneitä työpaikkoja on pystytty korvaamaan jalostuksen ja erityisesti palveluiden työpaikoilla muuta maaseutua huomattavasti paremmin. Harva asutus asettaa suuria haasteita alueelliselle kehittämiselle, koska paikallistaloudet ovat heikkoja

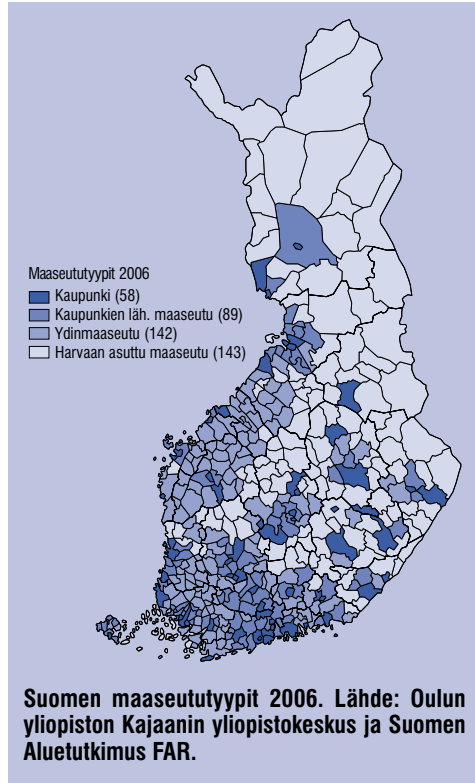

ja sekä tuotteiden että palvelujen kysyntä alhaista. Monipuolisen elinkeinotoiminnan kehittäminen on vaikeaa ja peruspalvelujen turvaaminen haasteellista.

Maaseudun kolmijako on Suomen maaseutupolitiikassa yleisesti käytetty kuntatyypittely. Kuntatyypitys perustuu monivaiheiseen menetelmään, jossa kuntatyyppeihin vaikuttavia tekijöitä ovat muun muassa kuntien maaseutumaisuutta kuvaavat muuttujat, työssäkäyntialueet sekä aluerakennetta, elinkeinorakennetta, maatilataloutta ja kehitysongelmia kuvaavat muuttujat. Maaseututyypitystä varten tehdyn analyysin voidaan osoittaa alueiden sosioekonomista tilannetta ja kehitystä niin perustellusti, että tyypittelyä on mahdollista käyttää erilaisten kehittämistoimenpiteiden, varsinkin alue- ja maaseutupolitiikan, suuntaamisessa ja tukien porrastuksessa.

Suomessa on eurooppalaisessa vertailussa huomionarvoista maaseutuväestön suuri osuus ja harva asutus. Vuonna 2005 ydin- ja harvaan asutun maaseudun kunnissa asui yli 1,3 miljoonaa suomalaista. Tämä tekee maaseudun kehittämispolitiikasta ja -toimista valtakunnallisesti erittäin merkittäviä. Tuoreimman maaseututyypittelyn tuloksena Suomen 432 kuntaa (vuonna 2005) jakautuivat seuraavasti: 58 kaupunkikuntaa, 89 kaupunkien läheistä kuntaa, 142 ydinmaaseudun kuntaa ja 143 harvaan asutun maaseudun kuntaa.

Harvaan asutun maaseudun kunnat keskittyvät voimakkaasti Itä- ja Pohjois-Suomeen sekä osittain myös Keski-Suomeen ja Satakuntaan, jossa on paljon pieniä saaristokuntia. Ydinmaaseudun kunnat taas ovat keskittyneet Etelä- ja Länsi-Suomeen. Kaupunkien läheistä maaseutua on erityisesti eteläisessä Suomessa. Verrattuna vuoden 2000 maaseututyypitykseen ja ottamatta huomioon kuntaliitoksia, ydinmaaseutukuntien lukumäärä on vähentynyt merkittävästi, kun taas kaupunkien läheisen ja erityisesti harvaan asutun maaseudun kuntien lukumäärä on vastaavasti

kasvanut. Tämä kertoo osaltaan maaseudulla tapahtuvan kehityksen yhä suuremmasta erilaistumisesta ja jakaumasta ”voittajiin ja häviäjiin”.

Yleisesti voidaan todeta, että alueiden sosio-ekonomisen tilanteen ja kehityksen perusteella harvaan asutulla maaseudulla aluekehittämisen haasteet ovat käytännössä kaikilla mittareilla mitattuna muuta maata suuremmat. Myös ydinmaaseudun kuntien kehittämisen haasteet ovat huomattavat suhteessa maan keskiarvoon. Sen sijaan kaupunkien läheisen maaseudun tilanne ja kehitys on sosio-ekonomisten tekijöiden valossa huomattavasti myönteisempi. Siten maaseudun kehitystä tarkasteltaessa maaseudun käsittäminen yhtenä alueena voi antaa harhaanjohtavan kuvan, koska monien sosio-ekonomisten indikaattoreiden perusteella kaupunkien läheinen maaseutu muistuttaa huomattavasti enemmän kaupungeja kuin ydin- tai harvaan asuttua maaseutua. Maaseudun kaksijakoinen

kehitys on selkeä ja voimistunut. Tämä tarkoittaa myös sitä, että harvaan asutun ja ydinmaaseudun kuntien väkiluku pienenee jatkuvasti erityisesti nuorten ja työikäisten muuttaessa muualle.

6.2. Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelma

Merkittävin maaseudun kehittämistoimintaa mahdollistavista toimenpidekokonaisuuksista on Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelma (MSMKO). Sen päämääränä on antaa toiminnallinen sisältö EU- ja kansallisen tason strategisille maaseudun kehittämistavoitteille keskittymällä kolmeen avainalueeseen, jotka ovat elintarviketalous, ympäristö sekä maaseudun elinkeinoelämä ja väestö.

MSMKO:n neljä toimintalinjaa ovat: 1) maa- ja metsätalouden kilpailukykyyn parantaminen; 2) ympäristön ja maaseudun tilan parantaminen; 3) maaseutualueiden elämänlaatu ja maaseudun elinkeinoelämän monipuolistaminen sekä 4) Leader-toimintatapa. Suunniteltu julkinen kokonaisrahoitus vuosille 2007–2013 on yhteensä 6,6 miljardia euroa, josta EU:n rahoitusosuus on 31 % eli 2,1 miljardia euroa. Kokonaisrahoitus jää jossain määrin alhaisemmaksi kuin edellisellä ohjelmakaudella, sillä EU on leikannut omaa rahoitusosuuttaan, ja tätä leikkausta ei ole täysimääräisesti kyetty kompensoimaan kansallisista varoista. On kuitenkin muistettava, että Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelma ei ole rakenteellisesti ja toimenpidesisällöltään aivan samanlainen kuin edellisen ohjelmakauden (2000–2006) horisontaalinen maaseudun kehittämisohjelma, mikä vaikeuttaa rahoituskehysten vertailua. Yksityisen rahoituksen osuus MSMKO:ssa on 770 miljoonaa euroa, joten kaiken kaikkiaan MSMKO:n kokonaisrahoitus on noin 7,4 miljardia euroa. Toimintalinjassa 2 ei ole lainkaan yksityisen rahoituksen kehystä.

Toimintalinja 1 parantaa maa- ja metsätalouden kilpailukykyä kehittämällä päätuotantosuuhtien kannattavuutta, ehkäisemällä viljelijöiden ikärakenteen heikkenemistä perheviljelmien rakennekehitystä tukemalla sekä edistämällä maatalouden monitoimistumista ja maatalojen monialaistumista. Lisäksi parannetaan maatalous- ja luonnontuotteita jalostavien pk-yritysten kilpailukykyä sekä kehitetään bioenergian tuotantoa ja käyttöä. Edelleen parannetaan maatalousyrittäjien liiketoiminnallista osaamista ja ympäristötietoisuutta sekä tietoisuutta eläinten hyvinvoinnista. Toimintalinjalla 1 käytettävästä EU-rahoitusosuudesta kohdennetaan vähintään 50 % maatalouden rakennekehitykseen sekä vähintään 4 % tutkimuksen hyödyntämisen ja innovaatioiden edistämiseen erityisesti elintarvike-, puu- ja bioenergia-alojen kehittämiseksi. MSMKO:n tavoitteiden saavuttamiseksi merkittävä osa toimintalinjasta 1 rahoitetaan kokonaan kansallisin varoin joko ohjelmaan sisältyvänä kansallisena lisätukena tai ohjelman ulkopuolella.

Toimintalinja 2 edistää ympäristön ja maaseudun tilaa ylläpitämällä avointa viljelymaisemaa, vähentämällä maatalouden ympäristökuormitusta, ehkäisemällä ilmastonmuutosta sekä säilyttämällä maa- ja metsätalousohjelmien luonnon monimuotoisuutta. Käytettäviä toimenpiteitä ovat luonnonhaittakorvaus, maatalouden ympäristötuki, eläinten hyvinvointia edistävät tuet sekä ei-tuotannolliset investoinnit. MSMKO painottuu rahoituksellisesti toimintalinjalle 2, jonka tavoitteiden saavuttamiseen käytettävästä EU:n rahoitusosuudesta kohdennetaan vähintään 50 % luonnonhaittakorvauksiin ja vähintään 30 % maatalouden ympäristötukeen. Maatalouden suorien tukien mukauttamisesta saatavat varat kohdennetaan maatalouden ympäristötukeen.

Maaseudun laajan kehittämisen kannalta eniten mahdollisuuksia antaa toimintalinja 3, joka lisää maaseutualueiden

elämänlaatua ja monipuolistaa maaseudun elinkeinoelämää pyrkien hidastamaan harvaan asutun ja ydinmaaseudun väkiluvun vähenemistä, tukemalla maaseudun yritysten ja työpaikkojen määrän lisääntymistä ja elinkeinojen monipuolistumista, vahvistamalla naisten ja nuorten osuutta elinkeinotoiminnassa, edistämällä uusien innovaatioiden ja tuotekehityksen hyödyntämistä työtilaisuuksien luomiseksi maaseudulle, lisäämällä osaamista maaseudulla yrittäjyyden sekä tietotekniikan ja muun teknologian alueilla sekä kehittämällä maaseudun vetovoimaisuutta asuin- ja vapaa-ajan ympäristönä.

Käytettäviä toimenpiteitä toimintalinjalla 3 ovat taloudellisen toiminnan laajentaminen maatalouden ulkopuolelle, tuki yritysten perustamiseen ja kehittämiseen, matkailuelinkeinojen edistäminen, elinkeinoelämän ja maaseutuväestön peruspalvelut, kylien kunnostus ja kehittäminen, maaseutuperinnön säilyttäminen ja edistäminen sekä koulutus ja tiedotus. Toimenpiteet tukevat erityisesti EU:n ensisijaisia tavoitteita kasvun edellytysten luomisessa ja työllisyyden parantamisessa. Suomessa Leader-toimintatavalla (toimintalinja 4) tulee olemaan olennainen merkitys toimintalinjan 3 tavoitteiden saavuttamisessa. Toimintalinjalla 3 käytettävissä olevasta EU:n rahoitusosuudesta kohdennetaan vähintään 50 % työllisyysmahdollisuuksien luomiseen ja vähintään 25 % maaseudun asumisen ja elämänlaadun edistämiseen.

Toimintalinja 4 eli Leader-toimintatapa toteuttaa alhaalta ylös -periaatteen mukaisesti paikallisista tarpeista lähtevää maaseudun strategista ja systemaattista kehittämistä, joka tuottaa kullekin maaseutualueelle täsmäratkaisuja työ- ja toimeentulomahdollisuuksien parantamiseksi. Leader-toimintatapa on käytössä maanlaajuisesti ja kaikilla MSMKO:n toimintalinjoilla. Lisäksi Leader-toimintatavan tehtävänä on koota ja aktivoida uusia ihmisiä ja toimijaryhmiä maaseudun kehittämistyöhön sekä tiedottaa kehittämismahdol-

lisuuksista, kehittää kansalaisyhteiskunnan ja julkisen hallinnon yhteistyötä sekä luoda erilaisten toimijoiden välistä yhteistyötä ja verkostoja paikallisesti, alueellisesti, kansallisesti ja kansainvälisesti. Toimintalinjalla 4 käytettävästä yhteisön rahoitusosuudesta kohdennetaan enintään 20 % paikallisella tasolla aktivointiin ja taitojen hankkimiseen (nk. toimintaraha) ja enintään 80 % paikallisten kehittämisstrategioiden toteuttamiseen.

Maa- ja metsätalousministeriö vastaa MSMKO:n hallinnoinnista ja samalla myös maksajavirastotoiminnasta. Toimintalinjasta ja toimenpiteestä riippuen käytännön toimeenpanoon osallistuvat TE-keskusten maaseutuosastot, paikalliset toimintaryhmät, kuntien maaseutuelinkeinoviranomaiset ja alueelliset ympäristökeskukset. MSMKO:n rahoituksella perustetaan myös niin kutsuttu maaseutuverkosto, jonka tehtävänä on tukea MSMKO:n toteutumista tiedottamalla ohjelman toimenpiteistä ja sen tarjoamista rahoitusmahdollisuuksista, järjestämällä maaseudun kehittämiseen liittyvää koulutusta sekä avustamalla eri tavoin viranomaistahoja. Maaseutuverkostoon kutsutaan mukaan MSMKO:n toimeenpanoon osallistuvat viranomaiset, keskeiset kansalaisjärjestöt, erilaiset maaseudun kehittämistahot sekä maaseutua ja maataloutta tutkivat tutkimuslaitokset.

6.3. Suuralueittaiset EAKR-toimenpideohjelmat

EAKR-toimenpideohjelmat on laadittu Etelä-, Länsi-, Itä- ja Pohjois-Suomen suuralueille, jotka muodostuvat useamman maakunnan yhteenliittymistä. Lisäksi Ahvenanmaalle on tehty oma EAKR-toimenpideohjelma. Kaikkien suuralueittaiten EAKR-toimenpideohjelmien yhteisiä toimintalinjoja ovat: 1) yritystoiminnan edistäminen, jolla tähdätään erityisesti yritysten kilpailukykyyn ja tuottavuuden kehittämiseen, uusien työpaikkojen luo-

miseen ja olemassa olevien työpaikkojen turvaamiseen kestävällä tavalla; 2) innovaatiotoiminnan ja verkostoitumisen edistäminen, jolla edistetään osaamis- ja innovaatiotoimintaa sekä vahvistetaan niitä koskevia rakenteita ja osaamisklustereita; sekä 3) osaamisklusterien vahvistaminen, sekä alueiden saavutettavuuden ja toimintaympäristön parantaminen, jonka tavoitteena on vahvistaa alueiden kilpailukykyä ja vetovoimaisuutta parantamalla alueiden ja palveluiden saavutettavuutta ja ympäristön laatua.

Toimintalinjat muodostavat Suomen rakennerahastostrategian neljästä painopisteestä kolme, yhden muodostaa Manner-Suomen ESR-ohjelma. Selkeästi suurin osa EAKR-rahoituksesta suunnataan toimintalinjoille 1 ja 2. Lisäksi Etelä- ja Länsi-Suomen EAKR-ohjelmissa yhtenä toimintalinjana on suurten kaupunkiseutujen kehittäminen. Kaikkiin suuralueittaisiin EAKR-ohjelmiin kuuluu myös toimenpiteiden temaattinen keskittäminen, joka Etelä-Suomen ohjelmassa on omana toimintalinjanaan (suuralueemat). Temaattisella keskittämisellä pyritään kohdentamaan ohjelmavaroja maakuntien kehittämisen kannalta keskeisiin toimenpiteisiin. Lisäksi temaattisessa keskittämisessä tavoitteena on ottaa huomioon alueelliset erityispiirteet.

Suuralueittaisten EAKR-toimenpideohjelmien yhteenlaskettu rahoitus on n. 4 265 miljoonaa euroa, josta julkisen rahoituksen osuus on 2 307 miljoonaa euroa (EU-rahoituksen osuus 1 098 miljoonaa euroa ja kansallisen julkisen rahoituksen osuus 1 209 miljoonaa euroa) ja arvioitu yksityisen rahoituksen osuus 1 959 miljoonaa euroa. Julkisesta rahoituksesta Etelä-Suomen osuus on 345 miljoonaa, Länsi-Suomen 398 miljoonaa, Itä-Suomen 731 miljoonaa ja Pohjois-Suomen 623 miljoonaa euroa. Nämä luvut sisältävät Itä- ja Pohjois-Suomen suuralueiden saaman harvaan asutukseen perustuvan EAKR:sta saatavan erityisrahoituksen, joka on 35 eu-

roa asukasta kohti vuodessa, yhteensä 359 miljoonaa euroa koko ohjelmakaudella. Itä-Suomen osuus tästä on 186 miljoonaa ja Pohjois-Suomen osuus 173 miljoonaa euroa. Erityisrahoituksen taustalla on se, että Suomen saama rakennerahastorahoitus vähenee oleellisesti viime ohjelmakauden verrattuna. Erityisrahoituksella pyritään turvaamaan, ettei mikään alue joutuisi kohtuuttomasti kärsimään EU:n rakennerahastovarojen vähenemisestä. Itä- ja erityisesti Pohjois-Suomen EAKR-rahoitus kasvaa verrattuna viime ohjelmakauden arvioitu yksityinen rahoitus 1 959 miljoonaa euroa.

Etelä- ja Länsi-Suomen EAKR-toimenpideohjelmien rahoitus kohdennetaan erityisesti haasteellisimmille ja ongelmallisimmille alueille (67 % rahoituksesta). Lisäksi rahoitusta kohdennetaan suuralueemoihin (28 %) sekä haasteellisten ja ongelmallisten alueiden ulkopuolisille suurille kaupunkiseuduille (pääkaupunkiseutu sekä Turun, Tampereen ja Vaasan seudut) (5 %). Vähenevien rakennerahastovarojen ja harvaan asuttujen alueiden erityisaseman vuoksi Etelä- ja Länsi-Suomen rakennerahastorahoitus vähenee viime ohjelmakauden verrattuna huomattavasti.

Pääperiaatteena EAKR-toimenpideohjelmien yhteensovittamisessa Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelmaan on, että kaikki maatilasidonnaiset maaseudun kehittämistoimet rahoitetaan Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman kautta. EAKR-toimet tukevat ja täydentävät maaseudun kehittämistä erityisesti laajoissa, alueellisissa ja sitä laajemmissa kehittämistoimissa sekä investoinneissa, jotka tukevat yhteyksien ja infrastruktuurin kehittämistä, asukkaiden elinolosuhteiden ja palveluiden kehittämistä sekä ympäristötoimia. Lisäksi merkittäviä EAKR-rahoitteisia toimia maaseudun elinkeinotoiminnan monipuolistamisen kannalta ovat yrityspalveluiden kehittäminen, tutkimustoiminta ja yhteistyö eri toimijoiden välillä, verkostoitumisen tukeminen sekä

sellainen innovaatioiden käyttöönoton tehostaminen, joka ulottuu maaseudulle.

Toimenpiteitä suunnataan erityisesti Itä- ja Pohjois-Suomeen, harvaan asutuille alueille sekä Etelä- ja Länsi-Suomen erityisissä kehityshaasteissa oleville alueille eli juuri sinne, missä sosio-ekonomiset haasteet ovat merkittävimmät. Maaseututyypityksen näkökulmasta tukea keskitetään maamme harvaan asutuille kunnille, joista valtaosa sijaitsee Itä- ja Pohjois-Suomessa. Etelä- ja Länsi-Suomen alueilla tukea taas kohdennetaan erityisesti haasteellisimmiksi tunnistetuille alueille, joita ovat harvaan asutun ja ydinmaaseudun kunnat.

6.4. Manner-Suomen ESR-ohjelma

ESR-ohjelman 2007–2013 pääpaino on työllisyyden ja osaamisen parantaminen, työelämän kehittäminen ja yrittäjyyden edistäminen. Ohjelma-asiakirja onkin kokonaisuus erilaisia toimenpiteitä, joilla pyritään vastaamaan kaikkiin keskeisiin kansallisiin työ-, elinkeino- ja koulutuspoliittisiin kehitystrendeihin.

Manner-Suomen ESR-ohjelma jakautuu valtakunnalliseen ja alueelliseen osioon, johon kuuluvat Etelä-, Länsi-, Pohjois- ja Itä-Suomen ESR-ohjelmat. Lisäksi Ahvenanmaalla on oma ohjelma. Manner-Suomen ESR-ohjelman suunniteltu kokonaisrahoitus koko tulevalle ohjelmakaudella on 1,4 miljardia euroa, josta EU rahoittaa 615 miljoonaa euroa. Kansallisen rahoituksen osuus on 799 miljoonaa euroa. Myös yksityinen sektori osallistuu omalla panostuksellaan ESR-hankkeisiin, mutta yksityisrahoituksen suuruutta ohjelmassa ei ole arvioitu. Ohjelmakauteen 2000–2006 verrattuna ESR-rahoitus laskee uudella ohjelmakaudella merkittävästi, jopa yli kolmanneksen.

ESR-ohjelman valtakunnallisen osion julkinen kokonaisrahoitus on noin 545 miljoonaa euroa, josta EU-rahoitusta on

noin 218 miljoonaa. Alueelliset osiot eli Etelä-, Länsi-, Pohjois- ja Itä-Suomen ESR-ohjelmat perustuvat kansallisen strategian painopisteisiin sekä alueen omiin kehittämistarpeisiin. Ohjelman valtakunnallista osiota toteutetaan Itä-Suomen suuralueen ulkopuolisilla alueilla, mutta Itä-Suomi osallistuu harkintansa mukaan valtakunnallisiin kehittämishjelmiin oman rahoituskehyksensä puitteissa. Itä-Suomen suuralueen julkinen rahoitus on yhteensä 360 miljoonaa euroa, josta EU-rahoitteista on 180 miljoonaa euroa. Muille suuralueille on luvassa julkista rahoitusta yhteensä 510 miljoonaa euroa, josta 218 miljoonaa euroa on EU-rahoitteista.

Manner-Suomen ESR-ohjelma täydentää kansallista politiikkaa ja valtakunnallisia kehittämishjelmiä. Ohjelmassa on neljä toimintalinjaa, joita toteutetaan sosiaalirahaston strategian mukaisesti valtakunnallisesti ja alueellisesti. Toimintalinjat ovat: 1) työorganisaatioiden, työssä olevan työvoiman ja yritysten kehittäminen sekä yrittäjyyden lisääminen (31 % kokonaisrahoituksesta); 2) työllistymisen ja työmarkkinoilla pysymisen edistäminen sekä syrjäytymisen ehkäisy (32 % kokonaisrahoituksesta); 3) työmarkkinoiden toimintaa edistävien osaamis-, innovaatio- ja palvelujärjestelmien kehittäminen (27 % kokonaisrahoituksesta); sekä 4) jäsenvaltioiden ja alueiden välinen yhteistyö ESR-toiminnassa (6 % kokonaisrahoituksesta).

ESR-ohjelmalla voidaan tukea maaseudun kehittämistä, sillä ohjelma kattaa koko maan. ESR-ohjelma täydentää Manner-Suomen maaseudun kehittämishjelmaa 2007–2013 siten, että ESR-ohjelman avulla voidaan parantaa maaseudulla toimivien maaseutuyritysten henkilöstön ja yrittäjien osaamista, työssä jaksamista sekä maaseudulla asuvien työllisyystilannetta. ESR-ohjelman jakautuminen valtakunnalliseen ja alueellisiin osioihin antaa mahdollisuuden pureutua laajoihin kehittämissuhteisiin, mutta myös paikallisempaan

erityisproblematiikkaan. Itä-Suomella on erityisasema siirtymäkausialueena, ja sen kehittämistoimiin kohdennetaan enemmän varoja kuin muille suuralueille. Ohjelman menestyksekkään toteutumisen haastaa ohjelman tavoitteiden laajuus ja ESR-rahoituksen huomattava väheneminen.

6.5. Maaseutu- ja aluepolitiikan haasteita

Maaseudun kehittämisen näkökulmasta ohjelmakauden 2007–2013 suurimmaksi haasteeksi nousee MSMKO:n toimintalinjoittaisesti vinoutunut rahoitusrakenne. Julkisesta kokonaisrahoituksesta käytetään yli 80 % luonnonhaittakorvaukseen ja ympäristötukeen (toimintalinja 2), mitä ei voida pitää tulevaisuuteen panostavana

maaseudun kehittämisenä. Luonnonhaittakorvauksella ja ympäristötuelle on luonnollisesti suuri merkitys maataloustuotannon säilyttämisessä ja sitä kautta maaseudun runkoasutuksen ylläpitämisessä, mutta harvaan asutun ja ydinmaaseudun ongelmat eivät ole ratkaistavissa maataloustukityyppisellä maaseudun kehittämisotteella. Painottuminen luonnonhaittakorvaukseen ja ympäristötukeen aiheuttaa sen, että rahoitus ei tule jakautumaan alueellisesti tasapainoisen kehityksen kannalta kaikkein taroituksenmukaisimmalla tavalla.

Toinen merkittävä haaste on kuntarahoitukseen liittyvien ongelmien ratkaiseminen, sillä kuntarahoituksen osuus hankerahoituksessa nousee tulevalla ohjelmakaudella. Tämä asettaa kunnat eriarvoiseen asemaan, koska taloudellisesti heikosti pärjäävien kuntien on vaikea rahoittaa

Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman (MSMKO), suuralueittaisten EAKR-toimenpideohjelmien ja Manner-Suomen ESR-ohjelman suunnitellun julkisen kokonaisrahoituksen (2007–2013) jakautuminen toimintalinjoittain.

Ohjelma/toimintalinja (TL) tai vastaava	Julkinen rahoitus yhteensä, miljoonaa euroa	EU:n rahoitusosuus, miljoonaa euroa	EU:n rahoitusosuus, %	Toimintalinjan tai vastaavan osuus julkisesta kokonaisrahoituksesta, %
MSMKO/TL 1	504	227	45	7,6
MSMKO/TL 2	5 406	1 514	28	81,6
MSMKO/TL 3	433	195	45	6,5
MSMKO/TL 4	242	109	45	3,7
MSMKO/Tekninen apu	40	18	45	0,6
Yhteensä	6 626	2 062	31	100,0
EAKR/TL 1	758	356	47	36,1
EAKR/TL 2	725	339	47	34,6
EAKR/TL 3	409	190	46	19,5
EAKR/Kaupunkiosio	34	13	40	1,6
EAKR/Suuralueteemat	94	37	40	4,5
EAKR/Tekninen tuki	78	39	50	3,7
Yhteensä	2 097	974	46	100,0
ESR/TL 1	443	195	44	31,4
ESR/TL 2	448	193	43	31,7
ESR/TL 3	380	167	44	26,9
ESR/TL 4	86	37	43	6,1
ESR/Tekninen apu	57	25	43	4,0
Yhteensä	1 414	615	44	100,0

hankkeita, ja näin ollen ne saattavat jopa jäädä hanketoiminnan ulkopuolelle. Myös maakunnallisten ja ylimaakunnallisten hankkeiden toteuttaminen saattaa olla nykyistä vaikeampaa, sillä kunnat todennäköisesti mieluiten suuntaavat hankerahat alueellisesti työllistäviin, konkreettisiin ja fyysisesti niitä lähellä oleviin hankkeisiin.

Kokonaisuudessaan vähenevien rakennesarastovaroiden ja harvaan asuttujen alueiden erityisaseman vuoksi Etelä- ja Länsi-Suomen rakennesarastorahoitus vähenee viime ohjelmakautteen verrattuna huomattavasti. Tämä on suuri haaste myös maaseudun kehittämisen kannalta, koska Etelä- ja Länsi-Suomessakin on merkittävästi suurissa haasteissa olevia, erityisesti ydinmaaseudun alueita. Itä- ja Pohjois-Suomen tilannetta helpottaa EAKR-varoista myönnettävä erityisrahoitus, mutta toisaalta aluekehittämisen haasteet ovat näillä harvaan asuttujen maaseutukuntien alueilla suuremmat kuin muualla maassamme.

Euroopan komissio on halunnut yksinkertaistaa alueellisen kehittämisen kokonaisuutta siten, että nyt maaseudun kehittäminen on edellistä ohjelmakautta selvästi enemmän ”yhden luukun” eli maaseuturahaston vastuulla. Tarkoitus onkin,

että ensisijaisesti maaseuturahastolla vastataan maaseudun kehittämisen haasteisiin ja ongelmiin. Silti jonkinasteiseksi ongelmaksi muodostuu se, että kytkös rakennerahastojen ja maaseuturahaston välillä jää osittain jäsentymättömäksi. Esimerkiksi EAKR-toimenpideohjelmien ohjelma-asiakirjoissa maaseutu-ulottuvuus ei nouse kunnolla esille. Näin ollen yhteys Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelmaan ei ole kovin selkeä. Tässä vaiheessa onkin vaikea arvioida, miten saumattomasti maaseudun kehittämisohjelman toimenpiteet linkittyvät EAKR- ja ESR-ohjelmiin ja miten yhteensovitus toteutetaan eri toimintalinjoissa.

Vaikuttaa siltä, että ohjelmakaudella 2007–2013 käytössä olevat maaseudun kehittämisen välineet eivät kykene pysäyttämään maaseudun jakautumista yhä selvemmin voittajiin ja häviäjiin. Voittajia ovat pääsääntöisesti kaupunkien läheisen maaseudun kunnat ja häviäjiä erityisesti harvaan asutun maaseudun kunnat. Osassa ydinmaaseudun kuntia sosio-ekonomisen kehitys on valoisaa, mutta suurempaa osaa uhkaa taantuminen harvaan asutun maaseudun kunnaksi.

Monialaiset maatilat – maaseudun ja maatalouden kehittämisen solmukohta

Hilkka Vihinen¹ ja Kari Mikko Vesala²

Maaseutu ei ole suomalaisittain palautettavissa maatalouteen, mutta se on olennainen osa maaseutualueiden taloudellista ja toiminnallista kudosta. Maatiloja, joilla harjoitetaan sekä maatalouden alkutuotantoa että jotain muuta yritystoimintaa, kutsutaan monialaisiksi maatilayrityksiksi. Vuonna 2005 Suomessa oli kaikkiaan 24 300 monialaista maatilaa: yli kolmanneksella (35 %) Suomen toimivista maatiloista harjoitetaan alkutuotannon lisäksi myös jotain muuta yritystoimintaa. Se muodostaa maatiiloittain vaihtelevan mutta useimmiten silti merkityksellisen osan koko tilan yritystuotosta. Englannissa lähes joka kymmenennellä maatilalla harjoitetaan pelkästään muuta yritystoimintaa kuin tavanomaista alkutuotantoa. Maatilojen monialaistuminen voisi olla selkeämmin esillä omana kehittämisalueenaan suomalaisessakin maaseutu- ja maatalouspolitiikassa.

Monialaiset maatilayritykset ovat tänä päivänä elävä osoitus siitä, että maatilat eivät välttämättä liity pelkästään maatalouteen, ja erityisesti eivät pelkästään maatalouden alkutuotantoon. Maatilaa kulttuurisena käsitteenä ja taloudellisena yksikkönä ei voida enää yhdistää yksioikoisesti ja yksinomaan maatalouteen.

Monialainen maatilayrittäjyys on yksi käytännön vastaus käsillä olevaan maatalouden rakennemuutokseen. Valmistautuminen vuoden 2013 jälkeiseen ohjelmakauteen tulee todennäköisesti vaikuttamaan maataloudessa ainakin kolmella eri tavalla: EU on luopumassa vähittäin kokonaan vientituista, mikä aiheuttaa vaikeuksia etenkin Suomen maitosektorilla. Tuotantokiintiöiden purkaminen lisää paineita siirtää maidontuotantoa ajan oloon edullisemmille tuotantoalueille. Kolmanneksi, maakohtaiset erityisjärjestelyt tulevat EU:n sisällä vaikeutumaan entisestään. Maatalouden rakennemuutoksella on sekä taloudellinen että sosiaalinen ulottuvuutensa – molemmat ansaitsevat myös oman tarkastelunsa. Maatalouden muutos liittyy elintarvikesektorin ja sen kansainvälistymisen ehtoihin, mutta on toinen kysymys, miten viljelijä ja maatala muuttavat. Yksi tämän muutoksen ilmenemismuoto on monialainen maatilayrittäjyys.

Monialaiset maatilat maaseudun pienyrityksinä

Maaseudun sosio-ekonomisen rakenteen elinvoimaisuuden kannalta pienyrityksillä on erityinen funktio siten, että pienyritystoiminta on maaseudulla vahvasti sosiaalisiin suhteisiin ja rakenteisiin kietoutunutta ja uppoutunutta, ja siten sosiaalista yhteenkuuluvuutta edesauttavaa. Tältä kannalta eivät ainoastaan kasvuyritykset vaan myös muut palveluja tarjoavat ja työpaikkoja ylläpitävät pienyritykset ovat maaseudun kannalta tärkeitä. Pienyritysten keskeinen rooli maaseudulla tekee niistä tärkeän välineen yleisesti maaseudun kehittämispolitiikan, ei vain esimerkiksi työllisyyden tai taloudellisen kasvun kannalta.

Maaseudun pienyritysrakenteen on usein todettu nojaavan alkutuotantoon ja paimontuvan vähenevän työvoiman tai pysähtyneen kasvun aloille. Maaseutuyrittäjyyden ongelmana ovat varsinkin pitkät etäisyydet ja paikallisten markkinoiden pienuus, mikä edelleen korostuu muun muassa viljelijäväestön vähenemisen ja maaltamuuton myötä. On kuitenkin varottava katsomasta maaseudun rakennemuutoksia yksinomaan

epäedullisena taantumisena, johon on yritettävä sopeutua makrotason poliittisen ohjauksen ja keskittyneiden markkinavoimien sanelemien ehtojen puitteissa. Muutoksissa voidaan nähdä myös uusia mahdollisuuksia, joiden tunnistamiseen ja hyödyntämiseen tulisi panostaa. Tämä edellyttää yrittäjyyttä; aloitteen ottavaa (proaktiivista) toimintaa, jossa myös ollaan valmiita etsimään uusia yritystoiminnan muotoja tai kehittämään totuttua yritystoimintaa uusille uomille.

Maatilojen monialaistumisen edistämisen keinot maatalous- ja maaseutupolitiikkaan?

Maatilayrittäjyyttä voidaan edistää osana yleistä maaseudun pienyritystoiminnan kehittämistä. Maatilayritysten monialaistuminen näyttää kuitenkin jääneen eräänlaiseksi strategiseksi väliinputoajaksi viimeaikaisissa maaseutu- ja maatalouspoliittisissa linjauksissa.

Yksi mahdollinen – vaikkakin pelkistävä – jäsenyys yrittäjyyden edistämiseksi on erottaa yksilöön ja yksittäiseen yritykseen kohdentuvat toimenpiteet yksilöille/yrityksittaisille yrityksille mahdollisuusrakenteina toimiviin ympäristöihin kohdentuvista toimenpiteistä. Yrittäjyyteen vaikuttavat mahdollisuusrakenteiden on havaittu vaihtelevan alueellisesti, mikä viittaisi niiden huomioon ottamiseen maaseutuyrittäjyyden edistämiseksi. Edistämispolitiikan lähtökohtana voi olla myös pyrkimys tukea ja edesauttaa alueellisten ja toimialoihin liittyvien vahvuuksien ja mahdollisuuksien tunnistamiseen ja hyödyntämiseen perustuvien, innovatiivista yritystoimintaa ruokkivien ja mahdollistavien ympäristöjen synnyttämistä tai vahvistamista. Tällaisina ympäristöinä voidaan tarkastella vaikkapa yritysverkostoja, yritysklustereita, osaamiskeskustoja tai osaamiskeskittymiä. Näin ajatellen kysymys ei ole vain yksilön aktivoimisesta yrittäjäksi, vaan myös yksilöiden yrittäjyyttä suosivien ja edesauttavien mahdollisuusrakenteiden aktivoimisesta ja synnyttämisestä.

Maaseudun pienyrittäjyyden edistämiseksi on alueellinen innovaatiopolitiikka liitetty aluekohtaisten vahvuuksien ja osaamisten kehittämiseen ja keskittämiseen, mikä viittaa osaamis- ja yrityskeskittymien mahdolliseen rooliin maaseudun elinkeinojen kehittämisen innovaatiopolitiittisena kulmakivenä. Menestykselliset keskukset ja keskittymät maaseudulla ovat antaneet uskoa siihen, että osaamis- ja klusterimuodostuksen tai vastaavien, pienyritysten perustamista ja kehittämistä edesauttavien toimintaympäristöjen tukeminen eri muodoissaan voi soveltua myös maaseudulle.

Yrittäjyyden edistäminen maaseudulla näyttäytyy ennen kaikkea paikallisten toimijoiden käynnistämänä ja ohjailemana kehityksenä ja tapahtumisena, ja eroaa näin makrotasolta käsin määräytyvästä kehityksestä, jollaisena esimerkiksi perusmaatalouden tukeminen nähdään. Tässä paikallisuutta korostavassa näkemyksessä esimerkiksi valtakunnallinen politiikka tarjoaa lainsäädännöllisiä ja rahoituksellisia edellytyksiä yritystoiminnan edistämiseksi, mutta ei viime kädessä ratkaise sitä. Tämän tasoinen strateginen pienyritysten kehittämisajattelu vielä pääsääntöisesti puuttuu suuresta osasta maaseutua. Erityisesti maatilojen monialaistumisen edistämiseksi uusille aloille kuten esimerkiksi bioenergiayrittäjyyteen tai hoivapalveluihin voitaisiin yksilötason yrittäjyyden edistämisen lisäksi saada huomattavia hyötyjä panostamalla samalla myös innovaatiopolitiikkaan sisältyvien yritystoiminnan mahdollisuusrakenteiden analyysistä ja tietoisesta edistämisestä.

¹ MTT Taloustutkimus

² Helsingin yliopisto, Sosiaalipsykologian laitos

Lähteet

- AC Nielsenin lehdistöiedotteet.
- C.A.P. Monitor. A continuously up-dated information service on the CAP of the EU. Agra Europe.
- Elinkeinoelämän keskusliitto. Saatavilla: <http://www.ek.fi>.
- Elintarviketeollisuusliitto. Toimintakertomus vuosilta 2004 ja 2005. Saatavilla: <http://www.etl.fi/ETT>. Elintarviketieto oy – Food Facts LTD:n tilastot, markkinakatsaukset, kulutus ja tuotantoennusteet.
- Eurostatin tilastot.
- Finfood. Saatavilla: <http://www.finfood.fi>.
- Forsman-Hugg, S., Paananen, J., Isoniemi, M., Pesonen, I., Mäkelä, J., Jakosuo, K. & Kurppa, S. 2006. Laatu- ja vastuunäkemyksiä elintarviketjussa. Maa- ja elintarviketalous 83. Helsinki: MTT.
- Hevostietokeskus.
- Ilmatieteenlaitos. Ilmatieteenlaitoksen tilastot.
- Kuluttajatutkimuskeskus. Saatavilla: <http://www.kuluttajatutkimuskeskus.fi/>
- Kasvistieto oy:n tilastot.
- Kauppapuutarhaliitto ry:n tilastot.
- Kemira Agron tilastot.
- KTM Toimialaraportit, Toimiala-Infomedia, Saatavilla: <http://www.toimialaraportit.fi>.
- KTTK. Kasvintuotannon tarkastuskeskuksen tilastot.
- Maanmittauslaitos. Kiinteistöjen kauppahintatilasto.
- Maaseudun Tulevaisuus -lehti.
- Maaseutumatkailun teemaryhmän tilastot.
- Maaseutupoliittinen erityisohjelma 2007-2010, Maaseutupoliittikan yhteisryhmä YTR. Saatavilla <http://www.maaseutupoliitikka.fi>.
- Malinen, P., Kytölä, L., Keränen, H. & Keränen, R. 2006. Suomen maaseututyypit 2006. Maa- ja metsätalousministeriö 7/2006. Helsinki: MMM.
- METLA. Metsätutkimuslaitos. Metsätalastollinen vuosikirja.
- MMM. Maa- ja metsätalousministeriö. Saatavilla: <http://www.mmm.fi>.
- MTTL. Maatalouden taloudellisen tutkimuslaitoksen tietokannat.
- OECD Agricultural Outlook
- Paliskuntain yhdistyksen tilastot.
- Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen tilastot.
- SM. Sisäasiainministeriö. Saatavilla: <http://www.intermin.fi>.
- Suomen elintarviketalouden laatustrategia ja –tavoitteet. Saatavilla: <http://www.laatukeytu.fi>.
- Suomen Hippos ry:n tilastot.
- Suomen Kylätoiminta ry. Saatavilla: <http://www.maaseutuplus.fi>.
- Suomen Ratsastajainliitto ry:n tilastot.
- Suomen säädöskokoelma.
- Suomen turkiseläinten kasvattajain liiton tilastot.
- Teollisuuden ja työnantajain keskusliitto. Palkkatilasto.
- TIKE. Maa- ja metsätalousministeriön tietopalvelukeskus. Maatilarekisteri, Maatilatilastollinen vuosikirja, Puutarhayritysrekisteri, Tietokappi, Viljavaaka, Hanke 2000-rekisteri.
- Tilastokeskus. Kansantalouden tilinpito, Kuluttajahintatilasto, Maatilatalouden tulo- ja verotilasto, Maatilatalouden yritys- ja tulotilasto, Suomen tilastollinen vuosikirja, Yritys- ja toimipaikka-rekisteri.
- Tullihallitus. Ulkomaankauppatilasto.
- Työministeriö. Manner-Suomen ESR-ohjelma-asiakirjaesitys 2007-2013. Saatavilla <http://www.mol.fi>.
- Valtion talousarvioesitys 2007. Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2007.
- Valtiovarainministeriö. Taloudellinen katsaus, tammikuu 2007.

Maatalouden tuottajahintaindeksi ja maatalouden tuotantovälineiden ostohintaindeksi alaindekseineen (2000=100).¹

	Tuottajahinta- indeksi ²	Tuotantovälineiden ostohintaindeksi			Rakennukset
		Yhteensä	Tarvikkeet ja palvelut	Investoinnit	
2006	101,9 ^e	116,1	113,7	121,6	120,5
2005	98,9	110,8	108,2	116,8	114,0
2004	101,5	107,1	105,1	111,8	109,5
2003	99,0	104,2	102,5	108,1	106,3
2002	103,7	102,8	101,5	105,5	104,6
2001	105,2	102,2	101,8	103,1	102,4
2000	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
1999	96,6	95,0	94,2	97,2	96,4
1998	101,3	96,2	96,4	95,1	95,1
1997	102,5	97,5	98,4	94,0	93,7
1996	108,1	95,6	96,4	92,5	89,7
1995	103,6	94,2	94,6	92,3	90,5

¹Indeksit perustuvat EU:n indeksiluokituksiin.

²Sisältää myös turkistuotannon.

Lähde: Tilastokeskus.

Eräitä lukuja maatalouden rakenteesta.

	Maatilojen ¹ lukumäärä 1 000 kpl	Tilojen ¹ keskikoko, ha	Maidon- lähettäjien lkm 1 000 kpl	Maatalouden työlliset ² 1 000 henkeä	% työllisistä
2006	..	..	15	91	3,7
2005	70	33,3	16	93	3,9
2004	72	31,5	17	93	3,9
2003	74	30,6	18	99	4,2
2002	75	30,0	19	106	4,5
2001	77	29,1	21	112	4,7
2000	80	28,0	22	118	5,1
1999	..	..	24	121	5,3
1998	88	25,0	26	120	5,4
1997	90	24,0	28	130	6,0
1996	94	22,9	30	133	6,3
1995	100	21,7	32	141	6,7
1994	115	19,2	34	153	7,4
1993	116	18,8	35	154	7,4
1992	121	18,1	36	166	7,5
1991	126	17,7	40	177	7,5
1990	129	17,3	45	183	7,3

¹Tuotantotoimintaa harjoittavat ns. aktiivitalat.

²Vuosien 1997–1998 aikana tehdyn muutosten mukaiset korjatut luvut.

Lähteet: Tike, Työministeriö.

Eläinten lukumäärä kesäkuun laskennan mukaan sekä lehmien keskituotos.

	Lehmiä 1 000 kpl	Keskituotos l/lehmä	Sikoja 1 000 kpl	Kanoja 1 000 kpl
2006 ¹	..	..	..	..
2005 ¹	319	7 505	1 401	3 128
2004 ¹	324	7 404	1 365	3 069
2003 ¹	334	7 251	1 375	3 016
2002 ¹	348	7 117	1 315	3 212
2001 ¹	355	6 932	1 261	3 202
2000 ¹	364	6 786	1 296	3 110
1999 ¹	372	6 443	1 351	3 361
1998 ¹	383	6 225	1 401	3 802
1997 ¹	391	6 183	1 467	4 152
1996 ¹	392	5 993	1 395	4 184
1995 ¹	399	5 982	1 400	4 179
1994	417	5 869	1 298	4 090
1993	426	5 648	1 273	4 025
1992	428	5 613	1 298	3 969
1991	446	5 619	1 344	4 138
1990	490	5 547	1 394	4 845

¹1.5.

Lähde: Tike.

Pääravinteiden myynti peltolannoitteissa lannoitusvuosittain, kg/ha ja hehtaarisato, ry/ha.

	Typpi kg/ha	Fosfori kg/ha	Kalium kg/ha	Ry-sato (ml. oljet) ry/ha
2005–06	73,9	8,6	25,3	..
2004–05	75,0	9,2	25,9	4 826 ¹
2003–04	76,5	9,3	26,4	4 630 ¹
2002–03	80,0	9,8	27,8	4 478 ¹
2001–02	80,5	10,1	28,3	4 692 ¹
2000–01	83,2	10,8	31,1	4 531 ¹
1999–00	84,2	10,4	30,5	4 900 ¹
1998–99	81,0	11,0	31,1	3 146
1997–98	85,0	11,4	32,6	2 980
1996–97	86,0	11,8	32,5	3 816
1995–96	92,3	16,1	34,3	3 736
1994–95	101,6	20,0	38,5	3 655
1993–94	94,1	19,0	40,0	3 810
1992–93	94,3	19,4	39,8	3 912
1991–92	92,8	19,9	39,7	3 269
1990–91	109,4	26,3	53,4	3 771

¹ Uudet kertoimet (Rehutaulukot ja ruokintasuosituksset 2001).

Lähteet: Kemira, Tike.

Maatalouden (pl. puutarhatalous) kokonaislaskelma käyvin hinnoin, milj. euroa.

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006 ^e
KASVINVIJELYTUOTTO							
Ruis	7,2	7,7	7,1	6,1	5,1	3,4	3,2
Vehnä	45,6	52,3	48,9	55,2	54,6	53,3	50,9
Ohra	87,7	99,2	80,4	69,3	67,1	64,3	73,9
Kaura	50,1	72,1	56,3	45,5	36,9	33,5	31,9
Ruokaperuna	54,2	43,1	50,3	38,5	51,2	47,0	33,1
Teollisuusperuna	21,1	19,5	22,7	18,2	19,2	19,6	17,2
Sokerijuurikas	52,7	61,6	47,8	56,8	60,9	51,4	42,8
Öljykasvit	13,6	21,7	22,2	19,8	13,2	18,7	26,7
Muu kasvinviljely	6,1	5,8	6,1	10,5	10,8	8,1	8,2
Kasvinviljelytuotto yhteensä	338,3	383,0	342,0	319,9	319,0	299,3	287,8
KOTIELÄINTUOTTO							
Maito	842,9	867,5	888,9	871,1	844,0	814,2	811,7
Naudanliha ilman pikkuvasikanlihaa	189,0	185,4	168,7	185,5	185,0	177,7	184,6
Sianliha	224,1	261,1	255,9	229,7	246,1	261,6	262,0
Lampaanliha	1,1	1,0	1,2	1,1	1,3	1,3	1,4
Siipikarjanliha	72,7	92,0	104,2	110,2	111,1	104,5	100,9
Kananmunat	44,7	40,5	45,4	42,4	41,8	34,9	35,4
Muu kotieläintuotanto	1,0	0,4	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2
Kotieläintuotto yhteensä	1375,5	1447,9	1464,6	1440,2	1429,6	1394,4	1396,1
Markkinahintainen tuotto yhteensä	1713,8	1830,9	1806,6	1760,1	1748,6	1693,7	1683,9
SATOVAHINKOKORVAUKSET	28,1	1,2	4,0	2,7	2,7	19,6	1,0
VUOKRATUOTTO							
Tuotantovälineistä	35,9	36,0	36,0	36,4	36,5	36,8	37,4
Rakennuksista ja maasta	29,2	29,3	29,3	29,6	29,7	30,2	31,7
Vuokratuotot yhteensä	65,1	65,3	65,3	66,0	66,2	67,0	69,1
TUET							
EU-tilatuki							489,6
CAP-peltokasvituki	341,8	343,6	341,1	353,2	366,4	381,5	5,8
CAP-kotieläintuki	39,9	78,5	87,7	93,8	88,1	142,3	51,1
Muut EU-tulotuet							29,7
Luonnonhaittakorvaus	414,5	418,4	422,1	419,4	420,2	418,3	417,1
Ympäristötuki	266,9	274,6	277,4	283,8	290,3	284,1	289,9
Pohjoinen eläinyksikkötuki	97,3	100,5	102,0	105,3	114,1	99,7	99,3
Siirtymäkauden eläintuki	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Siirtymäkauden teuraseläintuki	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Muut kansalliset eläintuet	83,1	78,8	79,6	80,0	78,9	65,1	59,5
Siirtymäkauden hehtaarituki	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Muut kansalliset hehtaarituet	113,5	126,7	132,9	147,4	148,1	221,7	230,3
Tuotantotuet							
- maito	219,1	215,7	230,4	211,5	228,0	185,5	162,9
- sokerijuurikas	2,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
- tärkkelysperuna	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
EU-järjestelmän mukaiset tuet yhteensä	1063,0	1115,1	1128,4	1150,1	1165,0	1226,2	1283,2
Kansalliset tuet	515,6	521,7	544,9	544,2	569,1	572,0	551,9
Tukituotot yhteensä	1578,6	1636,8	1673,3	1691,6	1734,1	1798,2	1835,1
MAATALOUDEN KOKONAISTUOTTO YHTEENSÄ	3385,6	3534,2	3549,2	3520,5	3551,6	3578,4	3589,1

Maatalouden (pl. puutarhatalous) kokonaislaskelma käyvin hinnoin, milj. euroa.

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006 ^e
MAATALOUDEN KUSTANNUKSET							
Väkilannoitteet	168,0	177,0	180,0	176,9	166,5	169,9	179,2
Maatalouskalkki	30,3	29,4	32,5	22,8	20,0	21,2	24,5
Väkirehut							
- seokset	371,5	379,3	378,5	340,7	345,1	335,8	334,8
- muut	5,1	5,2	5,4	5,3	5,4	5,3	5,3
Rehunsäilöntäaineet	20,6	21,0	21,0	20,8	21,6	22,2	23,2
Kasvinsuojeluaineet	44,5	51,8	49,8	59,2	60,2	64,1	61,0
Ostosiemenet	39,1	42,0	41,0	46,9	57,5	60,4	54,7
Poltto- ja voiteluaineet	142,4	145,2	145,2	135,6	157,5	199,6	219,8
Sähkö	63,5	65,4	66,4	79,0	80,0	78,9	83,9
Maatalouden poltto- ja tarvepuu	10,9	11,2	11,2	7,5	7,5	7,6	7,7
Eläinten välityskustannus	8,7	8,7	5,1	5,1	5,3	6,9	6,6
Yleismenot	253,7	271,5	272,0	273,1	280,8	290,0	303,1
Palkkakustannus							
- palkat	82,9	81,0	81,0	90,0	92,1	97,6	100,0
- sosiaalikulut	57,4	56,1	54,6	60,8	63,2	66,8	68,6
Koneet ja kalusto							
- poistot	340,6	344,8	354,8	366,1	381,3	402,2	417,4
- kunnossapito	136,7	139,4	146,4	149,8	155,0	160,0	168,5
Työvälineet ja laitteet	42,5	43,9	44,0	43,9	45,8	48,3	50,1
Rakennukset ja rakennelmat							
- poistot	227,4	231,9	232,0	235,9	243,1	251,0	264,4
- kunnossapito	40,0	40,8	41,6	42,6	43,5	44,9	46,6
Salaojat, sillat, aidat, yms.							
- poistot	65,0	66,3	67,0	68,1	70,2	73,1	77,0
- kunnossapito	20,3	21,1	21,1	21,6	22,1	23,0	23,9
Velkojen korot	130,7	138,6	137,3	126,8	128,4	122,1	124,3
Eläinten tuonti	0,5	0,5	0,5	0,6	0,6	0,6	0,6
Vuokramenot							
- tuotantovälineistä	40,2	40,7	41,0	41,5	41,5	42,2	43,0
- maasta	79,7	80,4	81,0	81,9	82,1	84,2	88,3
Maatalousyrittäjiltä peritty kustannus							
- tapaturmavakuutusmaksusta	9,2	9,4	9,4	11,8	11,7	11,6	11,8
- sijaisavusta	10,9	12,1	13,0	15,2	15,6	16,2	16,2
- viikkovapaasta	2,9	3,5	3,8	4,4	5,2	5,5	6,0
MAATALOUDEN KUSTANNUKSET YHTEENSÄ	2445,3	2518,1	2536,4	2533,9	2608,8	2710,8	2810,0
MAATALOUSTULO ILMAN PUUTARHATALOUTTA	940,3	1016,1	1012,8	986,6	942,8	867,6	779,2

Puutarhatalouden kokonaislaskelma käyvin hinnoin, milj. euroa.

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006 ^e
AVOMAATUOTANTO							
Vihannekset	75,8	73,4	80,0	83,3	80,0	76,2	76,5
Marjat ja hedelmät	32,3	28,5	37,0	39,2	37,2	35,6	34,0
Muut	18,5	18,5	20,2	20,2	21,2	21,2	21,2
Yhteensä	126,6	120,4	137,2	142,7	138,4	133,0	131,7
KASVIHUONETUOTANTO							
Koristekasvit	90,1	89,7	110,1	99,6	104,8	96,6	96,4
Vihannekset	96,6	101,6	112,9	115,2	119,0	124,3	141,0
Yhteensä	186,7	191,3	223,1	214,8	223,8	220,8	237,4
Markkinahintainen tuotto yhteensä	313,2	311,8	360,3	357,5	362,2	353,8	369,1
TUET							
Kasvihuonetuki	40,7	40,9	40,5	40,3	40,1	40,1	39,1
Avomaan puutarhatuotteiden tuki	2,5	2,5	2,0	1,9	2,0	2,0	2,0
Muut tuet	11,2	10,5	7,9	11,4	11,8	11,9	14,9
Yhteensä	54,3	53,9	50,4	53,6	53,9	54,0	56,0
PUUTARHATALOUDEN KOKONAISTUOTTO YHTEENSÄ	367,6	365,7	410,7	411,1	416,1	407,8	425,1
KUSTANNUKSET							
Lannoitteet ja kalkki	7,9	7,9	7,7	7,6	7,8	8,2	8,6
Kasvinsuojelu	5,1	5,1	5,0	5,6	5,6	5,5	5,3
Siemenet, sipulit, taimet	14,4	14,5	14,1	13,6	13,4	13,9	14,7
Muut aineet ja tarvikkeet	34,4	34,7	34,8	34,8	35,7	36,7	38,8
Palkkakustannus	73,1	74,5	69,7	65,2	74,7	75,9	75,9
Poltto- ja voiteluaineet	16,9	15,4	14,6	15,7	17,8	23,4	27,4
Sähkö	16,9	17,1	17,8	21,5	21,8	21,5	22,2
Velkojen korot	15,4	16,4	15,2	15,2	14,5	13,5	12,9
Koneiden ja kaluston poistot	20,3	20,9	21,9	22,3	23,3	24,7	25,3
Rakennusten poistot	19,7	20,3	20,7	21,0	21,7	22,5	23,7
Salaojien yms. poistot	1,6	1,6	1,7	1,7	1,8	1,9	1,9
Muut kustannukset	50,8	51,3	52,0	52,7	50,5	52,1	54,6
PUUTARHATALOUDEN KUSTANNUKSET YHTEENSÄ	276,6	279,7	275,2	276,9	288,6	299,8	311,3
PUUTARHATULO	90,9	86,0	135,4	134,2	127,6	108,0	113,8

Maa- ja puutarhatalouden kokonaislaskelma käyvin hinnoin, milj. euroa.

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006 ^e
MAATALOUSTUOTTO	3385,6	3534,2	3549,3	3520,5	3551,6	3578,4	3589,1
PUUTARHATUOTTO	367,6	365,7	410,7	411,1	416,1	407,8	425,1
TUOTTO YHTEENSÄ	3753,2	3899,9	3960,0	3931,6	3967,7	3986,3	4014,2
MAATALOUSTUOTTO	2445,3	2518,1	2536,4	2533,9	2608,8	2710,8	2810,0
PUUTARHATALOUSTUOTTO	276,6	279,7	275,2	276,9	288,6	299,8	311,3
KUSTANNUKSET YHTEENSÄ	2721,9	2797,8	2811,6	2810,8	2897,3	3010,6	3121,3
MAA- JA PUUTARHATALOUDEN MAATALOUSTULO	1031,3	1102,1	1148,3	1120,7	1070,4	975,6	893,0

Maatalouden tuet***EU:N KOKONAAN TAI OSITTAIN RAHOITTAMAT TUET VUONNA 2006**

€/hehtaari tai €/yksikkö

Tukialue	A	B	C1	C2	C2pohj.	C3	C4
CAP-TULOTUKI, €/ha							
Tilatuki, €/ha	246,6	195,8	195,8	152,7	152,7	152,7	152,7
Sonnipalkkion lisäosa, €/eläinyksiköiden keskimäärä	63	63	63	63	63	63	63
Härkäpalkkion lisäosa, €/eläinyksiköiden keskimäärä	45	45	45	45	45	45	45
Tärkkelysperunan lisäosa, €/viitekauden tärkkelystonnien keskiarvo	17,69	17,69	17,69	17,69	17,69	17,69	17,69
Maitolisäosa, €/viitetonni	24,49	24,49	24,49	24,49	24,49	24,49	24,49
Sokerijuurikkaan lisäosa, €/perustoimituskauden tonni	65,54	65,54	65,54	65,54	65,54	65,54	65,54
CAP-ELÄINTUKI, €/eläinyksikkö							
Sonnipalkkio	157,5	157,5	157,5	157,5	157,5	157,5	157,5
Emolehmäpalkkio	200	200	200	200	200	200	200
Uuhipalkkio	10,5	10,5	10,5	10,5	10,5	10,5	10,5
Teurastetut sonnit	80	80	80	80	80	80	80
Teurastetut hiehot	80	80	80	80	80	80	80
LFA-TUKI, €/ha							
LFA-tuki	150	200	200	210	210	210	210
LFA-lisäosa							
- perusosa	20	20	20	25	25	25	25
- kotieläintilan korotus	80	80	80	80	80	80	80
YMPÄRISTÖTUKI, €/ha							
	Kasvinviljelytila		Kotieläintila				
Vilja, öljykasvit, valkuaiskasvit, nurmet		107		130			
Puutarhakasvit (avomaan vihannekset ym.)		333		333			
Puutarhakasvit (marja- ja hedelmäkasvit)		484		484			
Kesanto		0		0			

*Mukana ovat keskeisten tuotteiden tuet, eikä taulukko näin ollen kata kaikkia tukia.

- Kotieläintilaksi katsotaan LFA-tuessa tila, jolla eläintiheys on vähintään 0,4EY/ha tai tilalla on koko sitoumuskauden vähintään 10 eläinyksikköä ja eläintiheys on vähintään 0,2EY/ha.

- LFA-tuen lisäosaan kohdistuu leikkauksia maksukattojen vuoksi. Vuonna 2006 tukea maksettiin 94,7 % hehtaarikohtaisesta maksimimäärästä.

	Yksikkö	2002 €/yks	2003 €/yks	2004 €/yks	2005 €/yks	2006 €/yks	2007 €/yks
KANSALLISET TUET							
ETELÄ-SUOMEN KANSALLINEN TUKI, POHJOINEN TUKI JA KASVINVIJELYYN TUKI							
Eläinyksikkökohtainen tuki							
Kotieläintuki emolehmistä							
A ja B	€/ey	65	63	133	86	83	79
C1	€/ey	269	269	309	299	296	295
C2	€/ey	269	269	309	299	296	295
C2pohj. ja saaristo	€/ey	345	345	385	375	372	371
C3	€/ey	420	420	460	450	447	446
C4	€/ey	605	605	645	635	632	631
Kotieläintuki sonneista yli 6 kk							
A ja B	€/ey	345	336	336	219	211	205
C1	€/ey	412	412	477	415	417	414
C2	€/ey	420	420	485	423	425	422
C2pohj. ja saaristo	€/ey	496	496	561	499	501	498
C3	€/ey	572	572	637	575	577	574
C4	€/ey	757	757	822	760	762	759
Kotieläintuki uuhista							
A ja B	€/ey	344	333	333	212	207	188
C1	€/ey	412	412	482	404	399	390
C2	€/ey	420	420	490	412	407	398
C2pohj. ja saaristo	€/ey	496	496	566	488	483	474
C3P1-P2	€/ey	824	824	894	816	811	935
C3P3-P4	€/ey	925	925	995	917	912	1049
C4P4	€/ey	1110	1110	1180	1102	1097	1225
C4P5	€/ey	1110	1110	1180	1102	1097	1225
Kotieläintuki siat							
A ja B	€/ey	294	285	266	215	206	198
C1	€/ey	306	297	278	296	284	284
C2	€/ey	306	297	278	268	258	246
C2pohj. ja saaristo	€/ey	387	378	359	308	300	290
C3	€/ey	387	378	359	308	300	290
C4	€/ey	387	378	359	308	300	290
Kotieläintuki kanat							
A ja B	€/ey	283	275	257	207	203	201
C1	€/ey	283	275	257	259	264	276
C2	€/ey	286	278	260	238	242	240
C2pohj. ja saaristo	€/ey	372	364	348	288	292	290
C3	€/ey	439	431	413	355	359	357
C4	€/ey	439	431	413	355	359	357
Kotieläintuki muu siipikarja							
A ja B	€/ey	260	252	234	196	186	183
C1	€/ey	260	252	234	243	242	251
C2	€/ey	265	257	239	225	225	222
C2pohj. ja saaristo	€/ey	352	344	326	277	278	275
C3	€/ey	352	344	326	277	278	275
C4	€/ey	352	344	326	277	278	275
Pohjoiset teurastustuet							
Teurastetut sonnit C3-C4							
P1-P2	€/teur.eläin	131	131	131	131	131	131
P3-P4	€/teur.eläin	182	182	182	182	182	182
P5	€/teur.eläin	333	333	333	333	333	333

- Sikatalouden, kanojen ja muun siipikarjan kotieläintukia maksetaan vuonna 2007 C1-alueella 73 % ja C2-alueella 85 %:lle tuotannosta.
- Uuhien ja kuttujen kotieläintukia maksetaan vuonna 2007 C3-alueella 71 % ja C4-alueella 78 % tuotannosta.

	Yksikkö	2002 €/yks	2003 €/yks	2004 €/yks	2005 €/yks	2006 €/yks	2007 €/yks
Teurastetut hiehot							
A ja B	€/teur.eläin	111	108	150	119	121	120
C1	€/teur.eläin	210	210	210	210	270	269
C2	€/teur.eläin	210	210	210	210	270	269
C2pohj. ja saaristo	€/teur.eläin	259	259	259	259	319	318
C3	€/teur.eläin	301	301	301	301	361	360
C4	€/teur.eläin	387	387	387	387	447	446
Maidon tuotantotuki							
A ja B	snt/l	6,0	5,8	5,6	3,0	3,1	3,0
C1	snt/l	8,8	8,8	10,0	7,4	7,5	7,9
C2	snt/l	9,4	9,4	10,6	8,0	8,1	8,6
C2pohj.	snt/l	10,7	10,7	11,9	9,3	9,4	9,6
C3P1	snt/l	13,7	13,7	14,9	12,3	12,4	12,6
C3P2	snt/l	15,4	15,4	16,6	14,0	14,1	14,3
C3P3-P4	snt/l	18,0	18,0	19,2	16,6	16,7	16,9
C4P4	snt/l	22,7	22,7	23,9	21,3	21,4	21,6
C4P5	snt/l	31,9	31,9	33,1	30,5	30,6	30,8
Kasvinviljelyn tuki							
A-tukialue¹							
Vehnä	€/ha	105	105	88–115 ³	88–115 ³	88–105 ³	
Ruis	€/ha	160	160	110–145 ³	99–129 ³	98–129 ³	
Mallasohra	€/ha	84	84	73–96 ³	73–96 ³	73–84 ³	
Rehuvilja	€/ha	7	9	4–6 ³	4–6 ³	4–6 ³	
Rehunurmi ²	€/ha	202	202	125–164 ³	98–129 ³	98–129 ³	
Öljykasvit	€/ha	143	143	108–142 ³	98–129 ³	98–129 ³	
Sokerijuurikas	€/ha	202	202	125–164 ³	98–129 ³	98–129 ³	
Tärkkelysperuna	€/ha	143	143	108–142 ³	98–130 ³	98–129 ³	
Avomaanvihannekset	€/ha	446	446	346–425 ³	333–392 ³	320–392 ³	
B-tukialue¹							
Vehnä	€/ha	105	105	88–115 ³	88–115 ³	88–105 ³	
Ruis	€/ha	143	143	110–145 ³	98–129 ³	98–129 ³	
Mallasohra	€/ha	84	84	73–96 ³	73–96 ³	73–84 ³	
Rehuvilja	€/ha	7	9	4–6 ³	4–6 ³	4–6 ³	
Rehunurmi ²	€/ha	202	202	125–164 ³	98–129 ³	98–129 ³	
Öljykasvit	€/ha	143	143	108–142 ³	98–129 ³	98–129 ³	
Sokerijuurikas	€/ha	202	202	125–164 ³	98–129 ³	98–129 ³	
Tärkkelysperuna	€/ha	143	143	108–142 ³	98–130 ³	98–129 ³	
Avomaanvihannekset	€/ha	395	395	346–425 ³	333–392 ³	320–392 ³	
C1-tukialue¹							
Vehnä	€/ha	105	105	88	56	60	60
Ruis	€/ha	135	135	112	112	112	112
Mallasohra	€/ha	84	84	78	70	70	70
Rehuvilja	€/ha	7	9	0	0	0	0
Rehunurmi ²	€/ha	93	95	0	0	0	0
Öljykasvit	€/ha	140	140	115	100	100	100
Sokerijuurikas	€/ha	202	250	197	185	185	80
Tärkkelysperuna	€/ha	168	168	143	133	133	133

¹ A- ja B-alue ympäristötuen lisäosa, C-alue pohjoinen tuki.

² Rehunurmituki nautakarja-, lammas-, vuohi- ja hevostiloille.

³ Vuodesta 2004 lähtien kasvinviljelyn tuki on maksettu ympäristötuen kansallisen lisäosan muodossa. Vuonna 2007 lisäosaa maksetaan vain niille tiloille, joilla on vielä voimassaoleva ohjelmakauden 2000–2006 ympäristötukisopimus.

- Tukitasoihin saattaa kohdistua leikkauksia maksukattojen vuoksi.

	Yksikkö	2002 €/yks	2003 €/yks	2004 €/yks	2005 €/yks	2006 €/yks	2007 €/yks
C2 ja C2p-tukialueet¹							
Vehnä	€/ha	105	105	88	56	60	60
Ruis	€/ha	135	135	112	112	112	112
Mallasohra	€/ha	84	84	78	70	70	70
Rehuvilja	€/ha	7	9	0	0	0	0
Rehunurmi ²	€/ha	93	95	0	0	0	0
Öljykasvit	€/ha	67	67	42	27	27	0
Sokerijuurikas	€/ha	202	250	197	185	185	80
Tärkkelysperuna	€/ha	168	168	143	133	133	133
C3-tukialue							
Rehuvilja	€/ha	7	9	0	0	0	0
Rehunurmi ²	€/ha	93	95	0	0	0	0
C4-tukialue							
Rehuvilja	€/ha	7	9	0	0	0	0
Rehunurmi ²	€/ha	93	95	0	0	0	0
Yleinen hehtaarituki viljelyalalta C2-C4							
Viljat ja muut peltokasvit							
C2, C2p ja saaristo	€/ha	34	34	34	30	30	30
C3	€/ha	50	50	50	46	46	46
C4	€/ha	101	101	101	97	97	97
Muut kasvit							
C2, C2p ja saaristo	€/ha	34	34	34	35	35	35
C3	€/ha	50	50	50	51	51	51
C4	€/ha	101	101	101	102	102	102
Nuorten viljelijöiden hehtaarituki C1-C4							
Kasvihuonetuki A ja B sekä C2P-C4							
yli 7 kk	€/m ²				11,4	11,4	11,3
2-7 kk	€/m ²				5,3	4,8	4,3
Kasvihuonetuki C1 ja C2							
yli 7 kk	€/m ²	11,4	11,4	12,0	12,8	12,8	12,7
2-7 kk	€/m ²	5,7	5,7	6,0	5,9	5,3	4,8
Puutarhatuotteiden pohjoinen varastointituki (max.)							
Varastot lämpösäätelyjärjestelmällä	€/m ³	15,0	14,5	14,2	14,2	14,2	14,2
Muut varastot	€/m ³	10,1	10,1	9,8	9,8	9,8	8,8

Eläinyksiköiden muutokertoimet siirtymäkauden tuissa							
Lypsylehmät	1	Muut naudat yli 2 v	1	Hevoset yli 6 kk, siitostamma, -poni			1
Emolehmät	1	Muut naudat 6 kk-2v	0,6	suomenhevonen			0,85
		Uuhet, vuohet	0,15	1-3 v muut hevoset, ponit			0,6
Eläinyksiköiden muutokertoimet pohjoisissa tuissa							
Emolehmät	1	Emakot, karjut	0,7	Broileriemot, siipikarjaemot			0,025
Sonnit, yli 2 v	1	Lihasiat 3 kk tai yli	0,23	190/223 teurastettua kalkkunaa			1
Sonnit, yli 6 kk-2 v	0,6	13 teurastettua lihasikaa	1	Hevoset yli 6 kk, siitostamma, -poni			1
Uuhet, vuohet	0,15	Kanat	0,013	suomenhevonen			0,85
		Broilerit	0,0053	1-3 v muut hevoset, ponit			0,6

¹ A- ja B-alue ympäristötuen lisäosa, C-alue pohjoinen tuki.

² Rehunurmituki nautakarja-, lammas-, vuohi- ja hevostiloille.

P1 = Oulun lääni: Haukipudas, Kiiminki, Oulu, Utajärvi, Ylikiiminki, Oulunsalon kunnasta ne osat, jotka ovat Ylikiimingin kunnan sisäpuolella.

P2 = Lapin lääni: Kemi, Kemina, Simo, Tervola, Tornio. Oulun lääni: Hailuoto, Hyrynsalmi, Ii, Kuhmo, Kuivaniemi, Yli-Ii

P3 = Lapin lääni: Kemijärvi, Pello, Ranua, Rovaniemen mlk, Rovaniemi, Ylitornio. Oulun lääni: Pudasjärvi, Puolanka, Suomussalmi, Taivalkoski

P4 = C3: Lapin lääni: Posio. Oulun lääni: Kuusamo. C4: Lapin lääni: Kolarin, Pelkosenniemi, Salla, Savukoski; Kittilä ja Sodankylä lukuunottamatta P5:een kuuluvia osia.

P5 = Lapin lääni: Muonio, Enontekiö, Inari, Utsjoki; Sodankylästä ja Kittilästä MMM:n hyväksymät osat.

Saaristo: Alueiden C1 ja C2 kunnista MMM:n hyväksymät saaristo-osat.

Maatalouden taloudellisen tutkimuslaitoksen julkaisuja

- No 93 Forsman, S. 1999. Erilaistaminen ja hintastrategiat elintarvikealan maaseutu-yrityksissä. 166 s.
- No 94 Marttila, J. & Ahlstedt, J. (toim.). 2000. Maataloustieteen päivät 2000. Talous ja teknologia. 285 s.
- No 95 MTTL 2000. Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 1999/2000. 95 s.
- No 95a MTTL 2000. Finnish Agriculture and Rural Industries 1999/2000. 95 p.
- No 96 Peltola, A. 2000. Viljelijäperheiden monitoimisuus suomalaisilla maatiloilla. 280 s.
- No 97 MTTL 2001. Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 2001. 95 s.
- No 97a MTTL 2001. Finnish Agriculture and Rural Industries 2001. 95 p.

MTT Taloustutkimuksen julkaisuja

- No 98 Lehtonen, H. 2001. Principles, structure and application of dynamic regional sector model of Finnish agriculture. 265 p.
- No 99 Vihinen, H. 2001. Recognising Choice. A Study of the Changing Politics of the Common Agricultural Policy through an Analysis of the MacSharry Reform Debate in Ireland and the Netherlands. 247 p.
- No 100 Peltola, J. 2002. Three Approaches to Mathematical Models for Finnish Natural Resource Management. 97 p.
- No 101 Niemi, J. & Ahlstedt, J. (toim.). 2002. Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 2002. 94 s.
- No 101a Niemi, J. & Ahlstedt, J. (eds.). 2002. Finnish Agriculture and Rural Industries 2002. 94 p.
- No 102 Csaba, J. 2002. Determinants and Influence of Foreign Direct Investments in the Hungarian Food Industry in Central and Eastern European Context. An Application of the FDI-Concentration Map Method. 312 p.
- No 103 Niemi, J. & Ahlstedt, J. (toim.). 2003. Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 2003. 94 s.
- No 103a Niemi, J. & Ahlstedt, J. (eds.). 2003. Finnish Agriculture and Rural Industries 2003. 94 p.
- No 104 Niemi, J. & Ahlstedt, J. (toim.). 2004. Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 2004. 94 s.
- No 104a Niemi, J. & Ahlstedt, J. (eds.). 2004. Finnish Agriculture and Rural Industries 2004. 94 p.
- No 105 Niemi, J. & Ahlstedt, J. (toim.). 2005. Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 2005 - Kymmenen vuotta Euroopan unionissa. 94 s.
- No 105a Niemi, J. & Ahlstedt, J. (eds.). 2005. Finnish Agriculture and Rural Industries 2005 - Ten Years in the European Union. 94 p.
- No 105b Niemi, J. & Ahlstedt, J. (red.). 2005. Finlands lantbruk och landsbygdsnäringar 2005 - Tio år i Europeiska unionen. 94 s.
- No 106 Niemi, J. & Ahlstedt, J. (toim.). 2006. Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 2006. 96 s.
- No 106a Niemi, J. & Ahlstedt, J. (eds.). 2006. Finnish Agriculture and Rural Industries 2006. 96 p.